

శ్రీ రస్తుః
చాటు ప్రద్య మణిమంజరి.
(ద్వితీయభాగము.)

వేటూరి - ప్రభాకరశాస్త్రి
సంపాదితము.

చే - శంకరశాస్త్రి
ప్రకటితము.
1922.

[వెల, 1-6-0]

Printed by C. Munisawmy Mudaliar & Sons

"Sivakami Vilas Press"

No. 41 Lingha Chetty Street. Madras.

కౌలి పలుకు.

(ప్రథమభాగమున.)

తీరుతీయములుగల భాషా వాహినియందు నుకవుల కవిభాష్యతమ ప్రబంధరూపమునన కాక చాటురూపమునను బాలువాఱును. వీనులకు విందులై డెందమును దనుపొర్చుచుఁ జాటురచనము లొక్కొక్కయొకఁ బ్రబంధరచనముల సయితము మీఠియుండునని చెప్పట భాషావేదుల. కనుభవపునరు క్తమగును. గ్రంథములుగా నేర్పడమిచేఁ దొల్లింటి యాంధ్రకవీశ్వరులు రచించిన చాటుపద్యము లెన్నేని యనునికెఱప్పినవి. పరంపరాగతములగుచుఁ గొన్ని పల్లెటూళ్లలో ముదుసల్లనోళ్లయందును మఱికొన్ని పురువులకు భుక్తులుజెట్టు ప్రాచీనతాశేషత్ర సంపుటములందును జీర్ణించుచున్నవి. ఇంపారు నిట్టిపద్యముల సంపాదించి గ్రంథరూపమున వెల్వరింపఁ దలంపుగొని యెఱిగినవాతెల్ల నడిగియు దొరకినతాశేషత్రసంపుటమెల్లఁ బరిశీలించియు నానాఁటఁ గొన్నిచాటువులఁ గూర్చితిని. హైందవసారస్వతమునకు గని యనఁదగు చెన్నపురపు లిఖితపుస్తకభాండాగారము పెక్కుపద్యరత్నముల నొసఁగినది. మఱికొన్ని ముద్రిత గ్రంథములనుండియు నేకరించితిని. రాజులనుగూర్చి రాజమండ్రులనుగూర్చి కవీశ్వరులనుగూర్చి, నీతి శృంగార హాస్యాదివిషయములం, దింక ననేకవిషయములంగుఁ, బలుఁజెఱుగుల సమకుఠినపద్యములలోఁ బెక్కింటి నేఁటికాలపుమర్యాద సతిక్రమింపకుండ సవరించియు వీడన్మాడియు రత్నములనఁ దగినవాని కథాసందర్భములఁ జేర్చి గ్రంథరూపమున సమక్షపెట్టినది. శృంగారవిషయము మిక్కిలి మైలఁకువతో నిర్దుష్టపఱిచితిని. కొన్ని పద్యములు సంద్విగారములయినను జిత్రత కాగులకుఁ జిక్కుకల్గునని మార్పుసేయకయు ముద్రించితిని. నేఁటికవులచాటు

వలం జేకోనలేదు. ప్రాచీనకృతులందలిపద్యము లేవేని యిందుఁ జేరినవో నత్తింపలేని నాయపరిభాషముచు త్తమింప వేఁడెదను. కొన్ని శతకములందలి పద్యము లిందుఁ జేర్చితిని. ప్రాచీనములగు నాశతకములిప్పుడు కొన్ని దుర్లభములు. పహ్లావముల కియ్యది యింపు నింపు ననియే నాతలంపు.

ద్వి తీ య భా గ ము.

ప్రథమభాగమును గూర్చి ప్రకారముననే యీద్వితీయ భాగమునుగూడఁ గూర్చి సహృదయులకు సమర్పించుకొన్నాఁ డను. ఇట్లే మఱికొన్ని భాగములనుగూడఁ గూర్పఁగల్గుదునో !

చెప్పఁపర్చి.
దుందుభిజ్యేష్ఠులు }

వేటూరి. ప్రభాకరశాస్త్రి.

విషయసూచిక.

పుట. విషయము.

- 1 దేవతాప్రార్థనము.
- 2 సూర్యనారాయణమూర్తి
- 3 రామనవరత్నములు.
- 4 దశసీసములు.
- 12 కంచివరదరాజస్వామి
- 13 కావేటిరంగడు.
- 14 కలగంటినంతట మేలుకొంటి
- 19 అంజనేయుడు.
- 22 శిరణి.

కవీశ్వరులు

- 23 శ్రీనాథకవి.
- 25 కందుకూరియద్రకవి.
- 37 పుష్పగిరి తిమ్మకవి.
- ,, అడిదము సూరకవి.
- 42 కొట్రబాలకవి.
- ,, కృష్టిపాటి వేంకటసుబ్బకవి.
- 43 అల్లమరాజు. సుబ్రహ్మణ్యకవి.
- 44 బుక్కపట్నం తాతాచార్యుడు.
- 45 శిరగా వెంకటరాజు.
- ,, మాడభూషి వేంకటాచార్యుడు.

పుట. విషయము.

రాజులు

- 58 మైలమ భీమన
- 61 మాచయ బ్రహ్మడు
- 62 పోతుగంటి మైలానేడు.
- 65 గజరావు తిప్పరాయడు.
- ,, అనవే మారెడ్డి
- 68 పెదకోమటి వేమారెడ్డి
- 70 కాటయ వేమారెడ్డి
- 71 అల్లయ వేమారెడ్డి
- 73 వీరభద్రా రెడ్డి
- 74 శ్రీకృష్ణరాయడు
- 76 పూసపాటివారు
- 79 వత్సవాయ వారు
- 80 జూపల్లివారు
- 85 పెమ్మసానివారు
- 88 తిమ్మయబుక్కరాజు
- 90 మేదడమెట్లవారు
- 92 అట్లూరి - వేంగళన్న
- ,, జల్లి - అంకభూపతి
- ,, కాశభూపతి

పుట. విషయము.

97 జగ్గరాజు

,, వేదేంద్ర - వేంకటకృష్ణరాజు

,, నూజివీటియప్పారావు

,, వాసిరెడ్డి - వేంకటాద్రినాయుడు

103 వాసిరెడ్డి నాయుడుమ్మ

,, రామనాథబాయి.

104 ధరంజయభాటరాజు.

మంత్రులు.

106 మంత్రులు

106 చేపనారాయణామాత్యుడు

107 రాయన భాస్కరుడు

,, కోటసింగ మంత్రి

,, గుంటుపల్లి ముత్తమంత్రి

109 సాశ్వతిమ్మరుసు.

,, కోనమరుసు.

,, పెమ్మయ సింగన

,, సింగయ రామన

,, భట్టిప్రోలు మల్లయ

110 మాదిరాజు వేంకటమంత్రి

,, డొక్కా సీతమ్మగారు

దుర్మంత్రులు.

,, లోభి

112 తంగెడ కొండడు.

,, వనమయగారితుక్కన

పుట. విషయము.

113 బాచమరుసు

,, బెహరా దారన

,, పుత్రేపు - వేంకట్రాయుడు

,, పేరు లేనివాడు.

114 మత్తకొండలు.

,, చౌక వనము

115 తీర్థం.

నాళ్లు.

116 తూర్పునాడు

,, కన్డాట దేశము

117 కొండపిటి సీమసముతులు

118 మారెళ్ల సీమ.

,, వీరన కనుపూరు

,, కొల్లుపెరురు.

119 ఉదయగిరి రాజ్యలక్ష్మి

,, కొప్పోలు వృత్తాంతము

బాలకులపద్యాలు.

121 బాలకులపద్యాలు

121 వినాయకుని చాతి.

122 బోగి పడుగు

123 కన్యాదానము

124 ప్రకారములు.

పుట. విషయము.

భోజనము.

124 భోజనము

125 సాపాటు బాపలు.

126 నీర్మజ్జగ

సంకీర్ణ విషయములు.

126 చలి.

127 వేసంగి

„ అనావృష్టి

128 చాకలి.

„ తీటు.

„ పొగాకు.

130 శంగుల పద్యాలు

132 గాలివాన

134 భేదరములు.

136 భూచరములు

137 జలచరములు

138 క్రిచ్చెన్న రాయాధిపా

140 భిమరాంబామల్లీ శ్వరసంవాదము

పుట. విషయము.

142 శృంగారము

143 పద్మసాలె మితూరి.

„ జంగమ రాలు

144 మఱికొన్ని

146 కలగలుపు పద్యాలు.

„ రామాయణచాటుపులు

„ భారతకథ.

149 భాగవతచాటుపులు.

150 సమస్యలు.

152 తిలకాష్టమహిషబంధము.

153 సభాపతి.

పరిశిష్టము.

162 హరిహరరాయలు.

„ తిరునాళేంద్రుడు.

„ సాగిలై చరాజా.

165 వాసిరెడ్డి-వేంకటాద్రినాయుడు

„ రాజనీతి.

167 ప్రార్థనము.

168 సమాప్తి.

ది ద్వు బా ట్లు.

పుట.	బంధి.	ఇట్లుండవలెను.
24	18	కోష్ఠబింబంబు .
26	21	కుండలపరిష్కార
31	6	జయవత్సరే
57	22	మించియేమఱక
62	2. తర్వాత	“పోతుగంటి మైలానేడు,” అని నేర్చుకొనలెను.
74	5	ప్రీప్తియశ్చాత
76	20	• చినుకుకుదులమెత్తు
80	15	“జూపల్లి వారు,” అనియుండవలెను.
84	7	జూపల్లి వారు అనునది తొలగింపవలెను.
127	16	పువుదోటపెంపు గోల్పోవుననియ్యి, - అని యుండవలెను.

107, 109, 111, పుటలతలపేరు—‘మంత్రులు’ అని యుండవలెను.

మఱికొన్ని తప్పులుండును. చదువునప్పుడు సరిపఱచుకో వేడికొలు.

చాటు పద్యమణిమంజరి.

(ద్వితీయభాగము.)

. దేవతాప్రార్థనము.

చ. లోలుత సజ్జిఘ్నమే స్తనుచు భూర్జ టినందన నీకు మొక్కెదన్
ఫలితముఁజేయుమయ్య తలఁపబడుకార్యకలాపమెల్ల నా
వలఁపిచేతిగంటమున వాక్కున నెప్పుడు పాయకుండుమీ
తెలివిఘటింపుమీ సతము దేవ వినాయక భోకనాయకా !

చ. సలివిహారు లిద్దఱును సంతతకాననచారు లిద్దఱున్
వెలయఁగ విప్రు లిద్దఱును వీరపరాక్రమశాలు లిద్దఱున్
బొలఁచులడయునాఁ దొకఁడుభూమినిబుట్టెడువాఁడునొక్కఁడున్
జేయవుగ మీ కభీష్టఫలసిద్ధి ఘటించు రసంతకాలమున్.

చ. అమరులు మేఘములకునుమ మాస్యముహేమము భాస్కరుండుమా
సము నురగంబు శంకరునిచాపము పంకము పొండవాగ్రజం
డవృత్తకరుం డనందగిరిత్ర్యక్షరసంజ్ఞలమగ్ధవర్ణముల
క్రమమున నాహ్వయం బొసరఁగల్గినవేలుపు మిమ్ముఁబ్రోవుతెన్.

గీ. ఉక్కుఁగంబంబు వెడల్పిచక్కనయ్యి •
మున్ను ప్రహ్లాదుఁగాచిన పేన్నెలాఁడు
నన్ను నేలిన శృంగారి నాయకుండు
హృదయముననిల్చు మంగళాద్రీశ్వరండు.

సీ. మనము గారామునఁ బెనిచినయట్టిచ
 తోరికాశికువు లాకొనకయులడ
 మన గొజ్జఁగలతోటమహి నిందుకాంతంపుఁ
 బాదులలో నీళ్లు పాయకుంక
 మనకేళికావన మద్యదీర్ఘ కలోని
 తొగ లొకయప్పాడు మొగుడకుండ
 మనసరోజినిలోన మరగినజక్కచ
 దోయి నీచనుదోయి దొరయకుండ

గీ. నుండుఁగాని సదాశివుం డ్దొడ్డినాఁడు
 మొలకచందురు నెలుపుమీ పలుకననుచు
 సగజచెలులాడుమాటల కలరుశివుఁడు
 మనలఁ గరుణావిధేయుఁడై మనుచుఁగాత.

సూర్యనాగాయణమూర్తి.

సీ. కాశ్యపగోత్రుఁడై ఘనతకెక్కినవాఁడు
 ధర లక్షయోజనాంతరమువాఁడు
 గ్రహరాజు వర్తలాకారమండలుఁడును
 హేమదృష్టి కళింగభూమివిభుఁడు
 మాణిక్యకుండలమకుటహారములతో
 మేరుప్రదక్షిణమెలఁగువాఁడు
 సప్తాశ్వరథశంఖచక్రముల్ గలవాఁడు
 రక్తవర్ణుఁడు సింహరాశిపాఁడు

గీ. సంబుజాస్తుండు మఱియుఞ్చాయావిభుండు
 శమనకర్ణులఁ గన్నట్టిజనకుఁ డనఁగ

రాజగురుడైన మూర్త్యనారాయణుండు
మమ్ముఁ గరుణావిధేయుడై మనుచుఁగాత!

రామ నవరత్నములు.

సీ. శ్రీజానకీదేవి చెలువుగా వామాంక
తలమున ముద్దులు గులుకుచుండ
సగ్రభాగంబున నాంజనేయుఁడు నిల్చి
పాదంబు లొత్తుచు భక్తి నెఱవ
వెనుక నెమ్మనమున వినయంబు తనరార
సౌమిత్రి మాక్తికచ్ఛత్ర మూచ
నుభయపార్శ్వంబుల నొదిగి వింజామఁజేల్
భరతశత్రుఘ్నులు పట్టి కొలువ

గీ. దండ సుగ్రీవుఁడు విభీషణుండు నవల
నంగదుండును జాంబవదాదు లుండఁ
దల్లిచల్లఁగఁ జూడఁగనల్లనికళ
లలరునినుఁ గొల్తునెపుడుఁ బట్టాభిరామ!

సీ. శ్రీవసిష్ఠాదు లాశీర్వాదములు నేయఁ
గల్యాణవాద్యముల్ కదిసి మ్రోయ
సరసపుణ్యంగనాజనము పాటలు పాడ
నప్పరస్త్రీలు నృత్యంబుఁలాడ
దశరథజనకాదిధరణీశు లల్లరంగ
బాంధవుల్ మోచసంపదఁ దగంగ
కౌసల్య మొదలగుకాంత లానందింప
నిరువైపులను జేలు తెచ్చరింప

గీ. మిథిల కుభవేది నొండొరుమీచుచ గజసి
 పానగి ముత్యాల త్రులబ్రాలు పోసికొ నెడు
 చవ్యమూర్తులు బాచకీరామచంద్రు
 లాత్మహో నుండి ననుచ బ్రోతు చనుదెంచు.

సీ. కౌకికుయజ్ఞంబు గాచిన జయశాలి
 యలయహల్యులు బ్రోచిచట్టిఘనుడు
 కాకాసురుని తప్పు గాచినసవయందు •
 మకానిరక్షాప్రతిష్ఠానిపుఁబాఁడు •
 శబరికోరికల దీర్చుచల్లనిదేవుండు
 హనుమంతు నేలినఘనయశుండు
 సుగ్రీవు వేగ ననుగ్రహించినమేటి
 దయ విభీషణుల బ్రోచుఘ్నమూర్తి

గీ. ఆర్తరక్షణవిరుదాంసుల దై నస్వామి
 వేడుకలు మీఱ నీతఃస్మితోడఁ గూడి
 రామచంద్రుఁడు మమ్ము నిరంతఃమ్ము
 చింత లెడఁబాపి కరుణ రక్షించుఁ గాత.

సీ. శ్యామలకోమలజలదకాయమువాని
 కమలసుందర లోచనములవాని
 భానుకోటిప్రభాభరితతేజమువాని
 జిలుగుబంగరునల్వ గలుగువాని
 సవ్యకిరీటసుందరహారములవాని •
 నునుమానికపు మొలనూలువాని
 మణికంకణాంకితమంజీరములవాని
 ఘనదీర్ఘబాహుయుగంబువాని

- గీ. మందహాసంబువాని సమగ్రవేద
కాస్త్రముఖసర్వవిధ్యలు చదువునాని
ఘనతపోజ్ఞేయమాహాత్మ్యకళలవాని
నిఖిలయోగేంద్రుడగువాని నేదలంతు.
- సీ. శ్రీకరంబైనట్టిసాకేతపురములో
మాణిక్యమండపమస్యనీమ
మందారతరుమాల సుందరమణిజాల
సింహాసనంబున జీవత్తు
కలితమాదివ్యాప్తదళపద్మమునఁ దండ్రడి
తొడను గూర్చుండి ముద్దుగనువాని
లలితేంద్రనీలకోమలశరీరమువాని
కమలవికాలనేత్రములవాని
- గీ. సోదరత్రయసహవాససుఖమువాని
నితుల మకుటాదిభూషితుండైనవాని
కనకమయచేలుఁ గౌసల్యకన్నకొడుకు
ధ్యాస మొసరింతు నేవింతు నభీనుతింతు.
- సీ. ఆంధంపుఁజాంచుతో నాణిముత్తైమ్ముల
జోక్షై ననెఱరావిరేకతోడ
నిద్దంపునజాలమద్దికాయలతోడ
మురువైనచిఱునవ్వు మొగముతోడ
వాఙ్మయపై నటియించు పుల్కిగోరుతాళితో
రమణీయమణికంకణములతోడ
సంపత్పూజితఘంటల మొలనూలితో
నీనైవగిలుకుటందియలతోడ

- గీ. తోడలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులాడ
 బరుగులెత్తంగ వెనుకెంటు బరుగులెత్తి
 తల్లి కాసల్య రాచ నాతండ్రి యనుచు
 నెత్తిముద్దాడుశ్రీరాము నే భజింతు.
- సీ. చళరథసుతుడవై తాటకఁ బరిమార్చి
 మఘపోషివై శిల మగువఁజేసి
 శర్వునివిలుద్రుంచి జానకిఁ బెండ్లాడి
 పరశురాము జయించి గురువునాజ్ఞ
 వని కేఁగి ఖరుఁ ద్రుంచి కనకమృగం బేసి
 యినజుని గూడి వాలిని వధించి
 వనధి బంధించి రావణుఁ గీటడంగించి
 నీతతోడ నయోధ్యఁజెలగుచుండి
- గీ. తల్లులును దమ్ములును బ్రయోచమునఁబొంద
 నాంజనేయాదిసహితుడవై సనుస్త
 రాజ్య మేలెడుపట్టాభిరామమూర్తి!
 డేమ మొనగూర్చి మమ్ము రక్షింపవయ్య.
- సీ. చళరథరామ నీదయకుఁ బాత్రుండ నయ్య
 రక్షించు జానకీరామచంద్ర
 కాసల్యరామ చక్కఁగ నేలుకోవయ్య
 దరిఁజేర్చవయ్య కోదండరామ
 జయరామ నేన్న నీశరణొందిన్నానయ్య
 రఘురామ నాపైఁ బరాకటయ్య
 సాకేతరామ నాసన్నుతి వినవయ్య
 పట్టాభిరామ చేపట్టవయ్య

గీ, అన్నమన్నించు చిన్నరామన్న నన్ను
గన్నతండ్రివి మాకునీకన్న నెవరు?

శీఘ్రముగ మాకభీష్టసంసిద్ధిఁ జేయు
రామ శ్రీరామ కల్యాణరామ రామ.

సీ. నాచిన్నరామన్న చనుఁగన్నతండ్రి రా
నన్నేలునయ్య నాయన్నరార
నాముద్దులయ్య నాసామి. రాఁ గదవోయి
అప్పు చక్కదనాలకుప్పరార
నాపెన్నిధానమా నాపుణ్యమూర్తిరా
నాయింద్రసీలరత్నంబు రార
బంగారుకొండ నాపాలిభాగ్యమ రార
అమృతంపుఁ జెలమ రా యయ్యరార

గీ. చూత మెవ్వరు వత్తురో చూత మనుచుఁ
దల్లి పిలుఁంగ నందియల్ భుల్లమనఁగ
నవ్వి చేలరెఁగి గుసగుస నడచివచ్చు
నట్టికొనల్యగారాపుఁ బట్టిఁ దలఁతు.

సీ. శ్రీరామచందునిపేర సంకిరమయి
నవరత్న నామసుందరమునయిన
నవపద్యనవక మేనరుండైన భక్తితో
వ్రాసినఁ జదివిన పరుసతోడ
సంగ్రహించిన విన్న సత్కలఘంబులు
శ్రీరాము లిచ్చును సిద్ధమెవ్వ
దాయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యమును గల్గు
నిష్టసంసిద్ధియు నెల్ల వేళ

- గీ. ప్రతిదినంబును మాచక పరమనియతి
వినెడు పురుషుడు ధవ సర్వజనులలోన
నత్తెనా త్తెముం హగు; వేదివేత్తెలయిన
వానితో సాటి గారు భూవలయమునను.

దశసీసములు

- సీ. పాలమున్నీటిలో పణిరాజశయ్యపై
యోగనిద్రాసక్తి నున్నవాని
కోటిసూర్యప్రభల్ మీటుకీటముల్
వేయుమ స్తకముల వెలయువాని
కాస్తుభమణియును గర్జకుండలములుం
గమలనేత్రంబులుం గలుగువాని
సిరియును భూదేవిచరణంబు లొత్తంగం
గరుణారసమ్మచాలం గలుగువాని
- గీ. దలంతు నుతియింతు ధ్యానింతుం దగ భజింతు
నన్నుం గృహతోడం బ్రోవు మాధనాథ!
శ్రీమ నోనాథ! మాధవ! శ్రీయనంత
పద్మనాథ! దయానిధి! పరమపురుష!
- సీ. కాండిన్యసతినోము కానుక సోలెడు
నూకలిచ్చిన మెచ్చిసాకినావు
కోరి కుచేలుదు కొనిదెడడ్డులు దెచ్చి
యిచ్చినసంపదలిచ్చినావు
పాంచాలియును మీకు బలుసుకూరయు నీళ్లు
బోసినద గృహతోడం బ్రోచివావు

సగ మొగిఁగొఱికి యాశబరియిచ్చి నవండ్లు

భక్షించి యామెఁ గాపాడినావు

గీ. భక్తవత్సల వరపంచశత్రుములను

నాకొసంగిన నర్పింతు నీకు నెప్పుడు—శ్రీమనో.

సీ. ఆదినారాయణ! ఆత్మపరాయణ!

కేశవాచ్యుత హరి నాసుదేవ!

శ్యామలాంబుదనర్ణ! కామితార్థప్రద!

సామగ్గఃప్రియ! సవయభ్యాదయ!

భక్తక్షత్రామణీ! పరమాత్మ! పరమేశ!

దేవ! జగన్మాధ! దేవేంద్ర్య!

శర్వాణిసమృత! గీర్వాణనందిత!

నీరజలోచన! నిగమవీనుత!

గీ. లోకనాయక సప్తకల్లోకవరద!

పుండరీకాక్ష మము వేగఁ బ్రోవుముయ్య—శ్రీమనో.

సీ. గ్రాహంబుచేఁ జిక్కి కరి డెస్సి మొఱవెట్టె

గజరాజనాపదఁ గడపినావు

తండ్రిబాధకునోపి తగమిమ్ము నుతింపుంపఁ

గరుణతోఁ బ్రహ్లాదఁ గాచినావు

అపన్నుడై వేడ నావిభీషణుచకు

మెచ్చి లంకారాశ్రయ మిచ్చినావు

కట్టినపుట్టముల్ కారవు లాల్పింగఁ

బాంచాలి దురగస్థఁ బోషినావు

గీ. కాన శరణంబు వేఁడెడఁ గమలనాథ

అధయదానమ్ముమాకిమ్ము సుభగచరిత—శ్రీమనో.

నీ దేవ జనార్దన దివ్యగోవర్ధన
 ఖగరాజవాహన కలుషదహన
 ఎనుదేవచందన వాణీశచందన
 కాళియమర్దన కంసహరణ
 పంకజలోచన భవబంధమోచన
 దారిద్ర్యభంజన దైత్యదమన
 సన్మునిపాలన సద్ధర్మశీలన
 కరికాపనాశన యురగశయనీ

గీ. పరమపానన త్రిభువనపాఞ్జాత
 దీనమందార నను బ్రోవ దిక్కు నీవె—శ్రీమనో.

నీ. దాతవు తల్లివి తండ్రీవి భ్రాతవు
 హితుండవు బంధుండ పిత మాకు
 కావంగ బ్రోవంగగర్తవు భోక్తవు
 పెన్నిధి వని మ్మియున్నవాండ
 నను నేరమెంచక యనుకంప గనుపింప,
 దీనిరక్షామణి దిక్కు నూపు
 వేయు మోములు రెండువేలు జిహ్వలుగల,
 శేషుండు మిము నుతి సేయలేడు.

గీ. ఇట్టి మిమ్ము నుతింప నేనెంతవాండ
 బాహకర్మండబాపుండ బాపమతిని—శ్రీమనో.

నీ. ఉదయాస్తమణములనుడుగ కన్గెడునాడు
 మాట లే మీనామమత్రజపము
 బాహుయగ్మంబున బహువిధంబుల జేయు
 పనులే మోక్తిదివ్యపాదపూజ

ఎడవక పుడమి పె నిడెడునాయడుగులు

తగ మొకుఁ జేయు ప్రదక్షిణములు

శయ్యపైవేడ్కల శయనించు టెల్లను

ధరఁ జూగి సాష్టాంగదండ మిడుట

గీ. గాఢ లంఘము ననుఁ జాలఁ గరుణఁ బ్రోవ

నాదుకొఱుక్కుల నీడేర్పు యాచవేంద్ర—శ్రీమనో.

నీ. విష్ణుపం బవధారు విశ్వేశ. యీపది

శ్రీసమస్త చైప్పితిఁ జిత్తుగించు

మిది కడుభ క్తితో నేర్రాగు నుతిసేయు

పతనసేయుమహానుభావులకును

నాయురై శ్వరంబు లతిశుభ్రప్రదములు

విష్ణుశక్తి రసములు వినుట బుద్ధి

தோரிசுதோரிகல் தோரிசாங்குங்காங்கேனி

ధనధాన్యపుత్త్రపౌత్రాభివృద్ధి

గీ. సకలసంపద్విశేషముల్ సౌఖ్యములును

గలుగఁజేసిదృఢాంగులుగానొనర్చు—శ్రీమనో.

సీ. మాధవ! మీకథామాధురిఁ గ్రోలునా

నాల్గైదువ్వుభల ననంగ నియకు

వై కుంతనిలయ! మీవర్జనల్ వినునాదు

వీనులఁ బెఱకఁగల్గినఁ గనియకు

కమలాక్ష! మీపాదకమలంబు సూచనా

కన్సులఁ బరసతికాంక్ష యిడకు

శ్రావణ! నీనిలయంబు చేరగోరెడునాదు

చి త్తంబునకుఁ బరచింత యిడకు

గీ. ఘోరగురితంబు లెటునన్నుఁ జేరనియకు
మాయురభిస్పాద్ధికృపసేయుమయ్య నాకు—శ్రీమనో.

సీ. ప్రహ్లాదనారద బకదాబ్ధ్యశ్రీకుక
కశ్యపగౌతమ కణ్వకుత్స్న
కపిల వేదద్యాస కాశికమాండవ్య
బలి విభీషణ భృగుపరశురామ
జాంబవ ద్రుక్మాంగ దాంబరీశాష్టవ
వామదేవ వసిష్ఠ వైసలేయ
మాండవ్య విదుర మార్కండేయ గాంగేయ
కౌనకబృహదశ్వ సప్తకు లైస

గీ. నిన్ను నిర్లింపనేర్తురే నీరజాక్ష
సన్నుఁ గృపతోడఁ జూడు మనాథనాథ!
శ్రీమనోనాథ! మాధవ! శ్రీయనంత
పద్మనాథ! దయానిధీ! పరమపురుషి.

కంచీవరద రాజస్వామి.

సీ. చేతిలో వెనముద్ద చెంగల్వపూబంతి
రంగైనముత్యాలరావిచేక
పచ్చలుదాఁపినపతకంబు పులిగోరు
మేలైనముత్యాలమేలుసరము
నీలాలప్రోఁగుణు నిగ్గులు మెఱయంగఁ
దీరు గైకొన్నకస్తూరిబొట్టు
ధగధగద్దగకాంతి మిగులురత్నకిరీట
మలరారు పసిఁడిదున్నలువచెలువ

గీ. మాన లూరింప వై శాఖమానమందు
బసింజికధ మెక్కి తిరువీధి బయలుదెడలు
నిన్ను గంటి నాకోర్కులన్నియును గంటి
వదగుణసమాజ! శ్రీకంచితచరాజ!

కావేటిరంగడు.

సీ. మంచినిబ్రహ్మజ్ఞాన మించుదేహమువాని
గాచుచ్చల్లనిమాడ్కి జూచువాని
ఉరగేంద్రకయనుండై యొప్పుచుండెడువాని
మేలైనపచ్చలతాళివాని
కులుకునెమ్మోమున మొలకనవ్వులవాని
పంపైనమణికిరీటుంబువాని
గురులైననవరత్నకుండలంబులవాని
సాసగించుకన్తూరి బొట్టువాని

గీ. ఆదిలక్ష్మీకి బ్రాణేశుండైచవాని
మీనకేతవజనకుండై మెఱయువాని
సుధయకావేరి మగ్ధమం దున్నవాని
రంగధామని బొడగంటి బొంగుచుంటి.

సీ. శ్రీరమా హృత్సంగ చిరకాతు కోత్తుంగ
హస్తాగ్రకలిత రథాంగ రంగ
కవిహృద్వనజభృంగ కలుష తమ పతంధ
కనదంఘ్రి సంభూత గంగ రంగ
అక్షయోగ్రనిపంగ రాక్షసమదభంగ
అంగజతోటి సమాంగ సంగ

బ్రహ్మయద్రామః ప్రముఖులకల్లను

నాదిమూలం వైసయతః డితండు

వైసతేయుని నెక్కి నరుసదానవకోటిః

బరిమాన్పు శ్రీజగత్పతి యితండు

గీ. విశ్వయాశంబు చూపిన వే ల్పితండు

విశ్వ ముదగంబునం గలవిభుఁడీతండు

అట్టిశ్రీ రంగకాయ నాయాత్మ యంచు

మెలఁచి కలఁగఁటి నంతట మేలుకొంటి.

సీ. మున్నఁటితరంగలు మోచినచాడుప్పనఁ

బులకాంకురంబులు మొలక లెత్త

ప్రిదిలినకాఁగిలిబిగియించుసిరిచేతి

కంకణరూపమునాత్కార మెసఁగ

జలజాసనుఁడు లోపి మెలఁగెడుపొక్కిలి

తమ్మిపైఁ దేల్చిని జుంజుమ్ము రసఁగ

గంధర్వగానంబు కన్నులఁ జిలికినఁ

బర్యంకనాగంబు పడగ లెత్త

గీ. అల్ల నరకన్నువిచ్చి యిఁద్రాదిసురుల

విన్నపము లోలి నాలించుచున్నవాని

వెడఁడకన్నుల నల్లనియొడలివాని

మెలఁచి కలఁగంటి నంతట మేలుకొంటి.

సీ. శ్రీకరరత్నకింశితనూపురస్ఫుర

త్వాదపద్మంబులు పరగువాని

కాంచీకలాపసుఖుటితదుకూలంబు

కాంచనచేలంబు గలుగువాని

౧౧) వేయకంబులు కమనీయహారముల్

కంకణాంగదములు గలుగువాని

మకురకుండలరత్నమహనీయమకుటస

న్మందహాసవిలాసమహిమవాని

గీ. భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నపవనసుతులు

గొలువ జానకితోఁ గూడి కొమరుమిగులు

సప్తియా యోధ్యరాము నే నాత్మలోన

మెలఁత కలఁగఁటి నంతట మేలుకొంటి.

శీ. ఇంద్రనీలసమూహసాంద్రఘనాఘనో

జ్వలమైనదేహంబు గలుగువాని

సత్యప్రధానమా సాధుభావంబున

సజ్జనరక్షణ సలుపువాని

మేరుమహీధరభూరిధైర్యంబున

నల్లిగభీరత నలరువాని

గీ. భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నపవనసుతులు

గొలువ జానకితోఁ గూడి కొమరుమిగులు

సప్తియా యోధ్యరాము నే నాత్మలోన

మెలఁత కలఁగఁటి నంతట మేలుకొంటి.

శీ. శతకోటికందర్పసమజగన్మోహన

భూరిసౌందర్యవిస్ఫూర్తివాని

త్రిభువనకోదండదీక్షాగురుం డన్

విరుదువిఖ్యాతిఁ బెంపెసఁగువాని

చండభండనధరాస్థి దివ్యమేఘంబు

నలె శరలాఘనం బలరువాని

సింధుబంధురగర్వసింధురక్రమకళా

సింహవిక్రమకేళిఁ జెలఁగునాని

గీ. భవతలక్ష్యణశత్రుఘ్న పవనసుతులు

గొలువఁ జేరొలగఁబునఁ జెలువ మలరు

నట్టి పట్టాభిరాము నేనాత్మలోన

మెలఁత కలఁగంటి నంతట మేలుకొంటి.

సీ. ఆలోలకల్లోల మగుమాలికావలి

విలసితం బగుపాలవెల్లిఁ గంటి

నందు రత్నాంకితం బాపెక్కుపడగలఁ

బ్రజ్యలైడుపెనుఁబాముఁ గంటి

దానిపై సుఖలీలఁ దగిలి నిద్రించెడు

వరమాత్ము నొకదివ్యపురుషుఁ గంటి

నాభవ్రత సురయున ననిశంబు రత్నంపుఁ

బ్రతిమఁ బోలెడు దివ్యభామఁ గంటి

గీ. నాలతాంగిమేని యందొక్కకళయు నా

సౌబఁగుపక్త్రమందుఁ జొరఁగఁ గంటి

నంతఁ బుణ్యపాతకాక్షేర్ణనాదస

మృతితవిహగరుతుల మేలుకొంటి.

సీ. నీలమేఘచ్ఛాయ నెగడెడుతిరుమేన

మెండుగాఁ గస్తురి మెత్తినాఁడు

ధగధగద్దగయనుతభుష్టవిల్లయు లెస్స

కటితటి దిండుగాఁ గట్టినాఁడు

కోటిసూర్యులకాంతి మదురైనరత్నంబు

ఘనకిరీటము తలఁ గలిగినాఁడు

కవీశ్వరులు.

కలుముల నీనెడుకాంతిచే నొఱపైన
యరమునఁ గొస్తుభ మూనినాఁడు

గీ. విరజ కావేరి మధ్యను వెలసినాఁడు
ఎలమి భక్తులకోర్కుల నిచ్చినాఁడు
అట్టిశ్రీరంగశాయి నే నాత్మలోన
మెలఁత కలఁగంటి నంతట మేలుకొంటి.

ఆ ర్తజన రక్షణోపాయ! యాంజనేయ!

సీ. శరధి లంఘించి దాశరథి యిచ్చినభూష
ణము సీత కొసఁగిననాఁటిరూపు
లంకారమామఖాలంకార మాగ్రహణ
న్నతి నీఱుచేసిననాఁటిరూపు
నీవాలమునఁ జుట్టి నీ వాలమున దైత్య
నాథులఁ బొరిగొన్ననాఁటిరూపు
మరుదీశసుతుడ నా మరుదీశసుతుకేత
సం బెక్కి తోడైననాఁటిరూపు

గీ. తలఁచువారికి నాశుల తలుఁగు టరువె
నీకృపాస్ఫూర్తి నీకీర్తి నిస్సమములు
మహితశ్రీరామపదభక్తిమద్విధేయ
ఆ ర్తజనరక్షణోపాయ! ఆంజనేయ!

సీ. శ్రీరాము నాత్మలోఁ జేర్చుకొన్నమహాత్మ!
చిత్తంబులోన వసెంపు మయ్య
కడులావుమైఁ జౌటికడలి దాటినధీర
కడలేనిభవవార్ధిఁ గడపుమయ్య
భవునిసేమంబు సీతకు నొసంగినమేటి
పరిణామ మొసఁగి చేపట్టుమయ్య

ధట్టించి మందులగట్టుఁ దెచ్చినదేవ

జీవనాపద మిచ్చి ప్రోవుమయ్య

గీ. మానుమ నీవు సమర్థుడ వయ్య యిపుడు

నింత నన్ను నుపేక్ష సేయింపదగునె—మహిత.

సీ. లనణవారాశి కోలకుఁ దెచ్చె నీరాజు

నగుచు నంబుధి దాఁటినాఁడ వీవు

రాతి నాతిగఁ జేసి రక్షించె నీరాజు.

మకరి నంగనఁ జేసి మంచితీవు

మాయలమారీచు మఱియించె నీరాజు

చెడుకాలనేమి నుక్కడఁచి తీవు

లంకేశుఁ ద్రుంచె నాలములోన నీరాజు

వెన లంక నీటుగావించి తీవు

గీ. ఆశ్రితావనుఁ డగురాము నంతరాజు

పతిహితుం డగు నీవంటిబంటుగలఁడె—మహిత.

సీ. పుట్టినాఁ డితఁడు శంభునియమోఘం బైన

శక్తిచేఁ బార్వతీజతరమునను

పట్టినాఁ డితఁడు చేపట్టుఁగొమ్మగఁ బంటి

చవిఁ జిన్ననాఁడె హస్తముల రవిని

కొట్టినాఁ డితఁడు గగ్గోలుగా లంకలో

వెన్నాడి యత్నాదిపీఠవరుల

చుట్టినా డితఁ డాజ్ఞ బెట్టనికోటగా

వాలంబు కపిసేన మగొనంగ

గీ. ఇతఁడు దైవంబు పటుతేజుఁ డితఁడు సరస-

బాహుబలవంతుఁ డితఁడు నాఁ బరగి తార—మహిత.

సీ. రాలవే యుడులు ప్రేలాలపోలిక నీవు

వాల మల్లార్చిన వానరేంద్ర!

తూలవే గిరులు బంతులతెరింగున నీవు

హస్తముల్ సాచిన నలఘుతేజ!

పగులదే మిన్నంటి పంటికై వడి నీవు

పెళపెళ నార్చిన భీతిరహిత!

తిరుగదే ధనణి కుమ్మరిసారవలె నీవు

కుప్పించియొగసిగఁ గులిశ దేహ!

గీ దేవదానవఘానవాధిపులలోన

నిన్ను వర్ణింపఁ దరమె నిర్విద్రవశౌర్య!—మహిత.

సీ. స్తంభసంభూతావసరఘోరతరనర

పంచాస్యకహకహార్భటులఁ దెగడి

శాకినీడాకినీసంతతలయకాల

భైరవకిలకిలార్భటులఁ దెగడి

సంవర్తనమయప్రచండ దండధరారి

భర్గతోలాహలార్భటులఁ దెగడి

దత్తాధ్వరధ్వంసకాక్షుద్రబలవీర

భద్రహూహూక్రియార్భటులఁ దెగడి

గీ. పాలుచు భవఃప్రహంబు చెలఁగఁ బంక్తి

ముఖుని తొమ్ము పగుల్పవే ముష్టిహతిని—మహిత.

సీ. నిడుదనాలంబుతో నిలువునామంబుతో

నిగనిగమెరియు నెమ్మొగముతోడ

సహజవర్ణంబుతో సవరనిమాంజితో

సలిలపూరితకమండలముతోడ

పసిడియందియలతోఁ బట్టుజన్నిదముతోఁ
 బాటలలోఁచనాజ్ఞములతోడ
 కరములమోడ్పుతోఁ గటిహేమపటముతోఁ
 గమనీయకుండలకాంతితోడ

గీ. కరుణగలమూర్తితోడ సాక్షాత్కరించి
 నిండువేడుక నామది నుండు మెప్పుడు—మహిత.

ధరణి.

నీ. కుహనాకిటీంద్రునికోట సోఁకినభామ

కలిమిచూపులసింధుకన్యసవతి
 అంభోజవర్ణన కై నశృంగారిణి
 తాలిమికెల్లను దానకంబు
 గజకుంభములమీఁదఁ గాపున్న దేవత
 రాజశేఖరుమనోరథము రథము
 పెనువేల్పుఁ గోర్కులఁ బిదికెఱిగేనువు
 మెట్టపట్టులకును బుట్టినిల్లు

గీ. హరునియప్టాంగములకును నాదివేల్పు
 కడఁగి రత్నాదివస్తువుల్ గలుగుపెట్టె
 యల్లనలయాద్రిక్రిందటి యంటుబిళ్ల
 భివ్యగంధాదిగుణముల భరణి ధరణి.

శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముడు.

కర్ణాటాధీశ్వరుఁ డగుప్రాథదేవరాయల నీతఁడు దృఢింపఁబోయినప్పుడు చెప్పినపద్యము లీక్రిందివి క్రొత్తగాఁ జేపూచినవి. దేవరాయలయాస్థానమున ధర్మాధికారిగా ముమ్మకవి యనుపేరి విద్యత్కవి యుండెనట! ముందుగా శ్రీనాథుఁ డాకవీశ్వరుని దర్శించి యీక్రిందిపద్యములు చెప్పెనట!

సీ. పంపావిరూపాక్ష బహుజటాజూటికా

రగ్వధప్రసవసౌరభ్యములకు
తుంగభద్రాసముత్తుంగవీచీఘటా
గంభీరఘమఘుమారంభములకు
కళసాపురప్రాంతకదళీవనాంతర
ద్రాక్షాలతాఫలస్తబకములకు
కర్ణాటకామినీకర్ణహటకరత్న
తాటంకయుగధాళిభ్యములకు

గీ. నిర్విబంధనిబంధమై నెనయుకవిత
తెలుఁగునను సంస్కృతంబునఁ బలుకనేర్తు
ప్రాథదేవేంద్రరాయభూపాలవరుని
సమ్మఖింబున దయఁ జూడు ముమ్మనుకవి!

చ. తరువున గాండివం బిడఁడె ధర్మజు నానఁ గిరీటి యేను వా
శ్వరసిజనేత్రయానతి విచారముచొప్పున గర్వహీనతఁ
మరలి తెలుంగుభూమి కసమానగతిం గొనిపోవువాడ నై
బిరుదులు నారివాఁగుకడఁ బెట్టితి సత్కవిసార్వభౌముడె.

ముమ్మకవియెడ నీవిధముగా నార్జనమునెఱపెను. పిదప రాయలసంధి
ర్చనమునకు జాగగుచుండఁగా రాయల కిట్లు వార్తపంపెను:—

సీ. డేంబు నూపి ధరాతలంబుపైఁ దిరుగాడు
కవిమీఁదఁగాని నాకవచ (?) మేయ

దుష్ప్రయోగముల దొరకొని చెప్పెడు

కవిశిరస్సునఁగాని కాలుచాప

శంగీతసాహిత్యసభాద్యుల నేర్చు

కవుల ట్రిములు గాని కాల్చి విడువ

చనివి చెప్పఁగ నేర్చి సభయందు విలసిల్లు

కవెనోరుఁగాని ప్రక్కలుగఁ దన్న

గీ. చంటకవులకు బలువై నయింటిమగఁడ

కవులవాదంబు విన వేడ్క గల్గెనేని

నన్నుఁ బిలిపింపు మాస్థానసన్నిధికిని

లక్షణోపేంద్ర! ప్రాథరాయక్షితేంద్ర!

రాయలసందర్శనము సమకూరెను. డిండిమభట్టు ప్రత్యర్థి పండితుఁడుగా నేర్పడెను. బాలను యువతినిఁ బ్రాథను లోలను, గూర్చి రాజు, నాల్గ్వా సీసపద్యములు చెప్పఁగోరెను. శ్రీనాథుఁడు చెప్పెను, అందొకటి:—

సీ. కమనీయకరపల్లవముమేనుగదియంగ

నొయ్యనచాచిన నులికిపడును

అలింగనమునకు నక్కునఁజేర్చినఁ

జేదోయి యురముపైఁ జేచ్చకొనును

చుంబనమ్మున కోపబింబంబు గమకింప

వదన మొయ్య నొకింత వంచుకొనును

గిలిగింతోనేతకుఁ గినుకయు సిగ్గును

మొలనంగఁగన్నుల మోడ్చుకొనును

గీ. అట్టిబాల రతిక్రీడ నమవుపఱుప

నేర్పుగల్గునె పరులకు నీకకాక

కవీశ్వరులు.

రాజపరమేశ! రాజాధిరాజవిభవ
లక్షణోపేంద్ర! ప్రాథరాయక్షితీంద్ర!

డిండిమభట్టారకునితోడి వివాద మిందున్నమందలిది. ప్రతినిధి జయించినపిదప
శ్రీనాథుండు చెప్పినపద్యము లివి చేకూరినవి.

మ. జననాథోత్తమ! దేవరాయనృపతి! చక్రేశ! శ్రీవత్సలాం
ధనసంకాశ! మహాప్రభావ! హరిరక్షాదత్త! నాభోటికిక
గున్యపస్తోత్రమున్నును బయినవాగ్దోషంబు శాంతంబుగాఁ
గనకస్నానము చేసి కాక పొగడంగా శక్యమే దేవరక.

కనకస్నానమహోత్సవముజరిగినది.

శా. జోటీ! భారతి! యార్భటిక మెఱయుమీ! చోద్యంబుగా నేను గ
ర్జాటాధీశ్వరుఁ బ్రాథదేవనృపతిక నానీరధాటీచమూ
కోటీఘోటకధట్టికాఘురపుటీకుట్టక సంఘట్టన
స్ఫోటీధూత ధరారజశ్చకుకితాంభోటిక బ్రశంసించెదక.

ఇత్యాదిపద్యముల దేవరాయలను స్తుతించినాఁడు.

కందుకూరిరుద్రకవి.

ఈకవి విశ్వబ్రాహ్మణులుండు. ఈయనవంశమువారిప్పుడు కందు
కూరినగ్గఱనే చింతలపాలె మనుగ్రామమున నున్నారు. రుద్రకవియనంతర భావం
శమ్మనకు “కవివారు” అని యుపనామ మేర్పడినదట! నేటిదాక నావంశము
వారు “రుద్ర” నామము పారంపర్యముగా బ్రెచ్చుకొనుచున్నారు. ఈక్రింది
విధమున రుద్రకవిచరిత్రవిషయ మానంశమువారిదగ్గఱఁ జేకూరినది:—

రుద్రకవి కృష్ణరాయలనాఁటివాఁడు. రాయలయాస్థానమున కీయనను
ద్రుతత్వులు మంత్రులు రాసియరైరి. రాయలను హితభక్తుడగు మంగళ
కొండోజి యనువానితోఁబాటున రాయలసందర్శము పొనగఁగా రుద్రకవి
యీక్రిందిపద్యము చెప్పినాఁడు.

క. ఎంగిడిముచ్చగులాములు

సంగతేగాఁ గులము చెఱుచుఁ జనుచెంచి రయా

యింగిత మెఱిగిచఘనుఁ డీ

మంగలకొంఁజోజి మేలు మంత్రులకన్నె.

క. ఆపలుఁ కౌలించి మహా

కోపంబునఁ దాతయాఖ్యుకోవిదుఁ దనియె

“కావల్లి? తేవల్లి?

కోఁపితు? వద, కించనామ గుణవ?” న్ననితా.

రుద్రనివాక్యము.

ఉ. బంధురవిప్రువప్రగృహభాసురగోపుర సాధవీధికా

బంధుతేటాకకూపపరిపక్వఫలాన్వితవృక్షవాటికా

గంధమద శ్రమద్రృష్టమరగాన విహరికిఁ గందుకూరికి

సింధుపరీతభూములను జెప్పఁగఁ నొప్పగుసామ్య మబ్బునే.

శీ. పరవిజకర్మధూర్వహతబ్రాహ్మణులు మీన్

పరికింప నిరిబరబ్రహ్మ సేను

ఇనుముచేతనునొనర్చినశంఖచక్రాంక

గురువులు మీ ర్జగద్గురుడ సేను

దానప్రతిగ్రహాధీనచిరుదు మీది

పేషణీహనుమంత చిరుదు నాది

ఋషివంశభూషణశ్రేష్ఠులు మీరలం

కనకకుంతలపరిష్కారి సేను

గీ. అనుచుఁ దెల్పితి మామకేఘనకులంబు

రాయలు వినంగ నంద రౌరా యనంగ

సత్కవులలోనఁ దాతయాచార్య యేన

రూఢికెక్కినకందుకూర్ రుద్రకవిని.

సీ. ఆమాట తప్తలోహశలాకతో దీటు

గా నాటి చెవిఁ బుట్టుకతినబాధ

ఇట్టట్టుగాఁ జేయ నిట్టూర్పు నిగిడించి

యూరకే తల యూఁచి హుంకరించె

తాతయ తా“నిషీ”దేతి వా క్కడుగఁగా

రుద్రుఁ “డెక్కడ” నని రూఢిఁ బలికె

అప్పుడు “సమీచిన మువ్వ సమస్యాయి

మా వడ”యనో దుస్సమస్య లెన్ని

గీ. యిచ్చె నన్నిటిఁ బూరించె హృదయలసద

నూయఁ దాతయాజ్ఞైకవిధేయుఁడైన

రాజుమం దతిజడరోషరక్తరూక్ష

వీక్ష నీక్షించి యిట్లనె దత్తుఁడగుచు.

పూరించినసమస్య లీక్రిందివి యటః— తల లొక్కేబదినాలుకానఁ
బడియెన్ దగ్ధోరివత్తుఁబునన్, — దుగ్ధపయోధిమధ్యమున — వక్త్రంబున్
పదికన్నులైదు — అస్థిలితబ్రహ్మచారి. — ఉండ్రా-వోరిదురాత్మక — [ఈసమా
స్యలు మోచెర్లదత్తప్ప వెంకన్నకవులుపూరించినవనివిసికి. ఇవిఈవఱకు
ముద్రితములయినవి.]

ఉ. రింప్రసా యేమిటం గఱచు? ఋతుము లెక్కడనుండు? నంధమన్

నంప్రసా జేసె నేవిభు? డంతురమం దతఁడేమిచేసె చే

రుంప్రసాఖిలాత్ముఁడైన లవు రూప మదేగతినుండె? జెప్పమా

దంప్రసామింద శంకరుఁడు తాండవమాడెను రాముకై వడిన్.

శ. పచ్చలు కెంపులు హేమము

నిచ్చలముగవిశ్వకర్మ నిర్మించె నయా

యెచ్చులకొజ్జై తాపిన

పచ్చనిరావిలకమీదఁ బచ్చిక నెలచెక్.

ఈక్రిందివి రుద్రకవి తోపించి రాజమీదఁ జెప్పిన పద్యములటః—

ఉ. తిట్టుదునా భుజంగవిషదీగ్ధవవానల ధాగదై గచి

ట్టిట్టిచిటాన్నటి ప్రకట శీఘ్రమహోగ్రతవంతనిమ్మరొ

దగ్ధజ్జన విస్ఫులింగలయకారణదారుణ లబ్ధబధ్రా

ట్వట్టణిగోపురధ్వజనిపాతహతాహుతిగాఁ గన్తున్నతిక్.

ఉ. తిట్టుదునా మహోగ్రకరతీవ్రవవోవరగద్యపద్యసం

ఘట్టఘటఘట్టఘట్టవధగా విధిగాచిన నై నమానీ

వట్టిణిప్రసాధమణిబంధురసింధుర సైంధవాధ్యులక్

బట్టపుకాజులక్ దొరలఁ బండితులక్ దురహంకృతామ్రులక్.

ఉ. తిట్టుదునా మహోగ్రకరతీవ్రవవోవరగద్యపద్యసం

ఘట్టఘటఘట్టఘట్టవధగా విధిగాచిన నై నమానీ

నెట్టనఁ దాఁడఁగా వలయు నిందయుఁ జేయక పద్య మిస్తినా

పట్టపురాజురీతి బహుభంగుల లెస్స సుఖింపఁగా వలెక్.

ఈవిధముగా సింహావలోకనముగా మూడపద్యములను బలికెనట్ట !
 రాయలు భయభ్రాంతుఁడై మీసామర్థ్యము మాకుఁ జెలియదాయె నని.
 స్తుతియింపెను. పిమ్మటః నీశాన్యసింహాసనారూఢుని గావించెను.

[అరఁగాః— అట్టిదిగ్ధజము లనఁబరగుకవీశ్వరు లెవమండ్రును రాయల
 యాస్థానమండపమున నెనిమిదిదిక్కులను నెనిమిది సింహాసనములపై వెలసి
 యుండెడివా రని యగుచున్నది. అందు రుద్రకవి యీశాన్య సింహాసనముపైఁ
 దయినాఁడు.]

రుద్రకవి రాయలయాస్థానమునఁ బండ్రెండ్రు వెనియించెను. సప్త
కవులనబగుగు పెద్దన, తిమ్మన, పుత్తేటిరామభద్రయ, పింగళినూరన, కవి రాట్టు
తెనాలిరామలింగయ, బట్టకూర్తి యనువారితోఁ, దాతయాచార్యులతో
సనేక విధముల వాగ్వాదములు సలిపెను. కవిరాట్టు ఎవ్వరో ?

వరకవికొండయ్య, ప్రెగడరాజు సరసరాజు, నను నల్లు మామలు కవులు,
రుద్రకవికవిత నాఁజేపించిరట. ఈక్రిందిపద్యములను రుద్రకవి చెప్పెనట:—

క. విదితంబుగఁ గవిరుద్రుని
సదమలవాగ్దానితశాస్త్రసంహితపదముల్
కుదిరిక తెలియక యూరక
వదరకురా వెట్టిముండ ! వరకవికొండా !

చ. “తెలియని వన్నితపస్సలని.—

[ఈపద్యము తెనాలి రామలింగనిపద్యముగాఁ బ్రఖ్యాతము. ఒకనికవి
త్వమందెనయు’నను పద్యమింకొకటి దీనితోఁడిది రామలింగనిది కలదు.]

రుద్రకవికిఁ గొప్పాపిలు త్రిపురాంతకుఁడు వాగ్దాని చిట్టన్న యనువా
రిర్వురు శిష్యులట ! నవఘంటసురతా ననుపండితునితో వాదించుచు న్రికిందిప
ద్యమును శ్రీకృష్ణరాయలఁగూర్చి త్రిపురాంతకుఁడు చెప్పినాఁడట !

చ. గడియకు నూలుపద్యము లఖండతరప్రతిభ౯. ఘటించునో
బడిబడి నూలుఘంటములఁ బద్యముల౯ లిఖియింతునో పదం
పడి వివిధాంధ్రభాషలఁ బ్రబంధము లొక్కొకనాఁడు చేతునో
యడుగుఁడి మీమనంబునకు హర్షము వేంకటకృష్ణభూపరా !

[ఇది కృష్ణరాయలఁగూర్చినదికామి స్తుప్తము. మోచగ్ల దత్తప్పగారి నాద
రించినతెట్టుప్రభువు, వేళెండ్ల-వేంకటకృష్ణరాజుగారిం గూర్చి చెప్పబడినది
కాదుగును. “తెట్టుకుమారకృష్ణ జగతీవరనందన రాజ్యలక్ష్మీకిం బట్టు”—

పైవేంకట కృష్ణరాజుగారు, ఎంప్లూరిప్రభువగు మందపాటి రామచంద్రరాజుగారి మేనమామ]

చ. జబగడవన్ను, లబ్బు, శషసర్రు, కపయ్యు, ఝభ, జ్ఞాటంచు వా
జబజలెల్లఁ జేసి యగ సాలెల బేలల బోయపాలెపుం
బబువులఁ దేల్చి చేతఁగలపై కము దోచుటగాదు రుద్ర! నీ
డబడబ భద్రమంత్రియొదుటం గొనసాగదు పోకుపోకు మీ!

అని భద్రమంత్రి చెప్పఁగాఁ గొప్పోలుఁత్రిపురాంతకుఁ డిట్లుచెప్పెను:—

క. భద్రా! శ్యానము మొఱిగిన
రుద్రాంకిత జంగమయ్యూహాధికిఁ గొడువా
చిద్రూపుడయినసాక్షా
ద్రుద్రుడయ్య కందుకూరిరుద్రుఁడు ధాత్రిక.

చిట్టప్ప యిట్లు చెప్పినాఁడు.

క. రుద్రకవివాక్కుటుత్వము
భద్రద్రవయుక్తిఁ దసరు భాసురలీలక
రుద్రస్వరూపు నెదురను
ఘోద్రు లెదుర్కొనఁగఁ గలరె కుంభనిలోనక.

“రవిగాననినోఁ గవికాంచునే కదా.” అన్నసమస్యను రుద్రకవియే పూరించినాఁడట. పెద్దనగారు రుద్రకవిని “తగురా కవిరుద్ర”యని యిట్లు ప్రశంసించి రట.

ఉ. వ్యగ్రకవిత్వత త్వచతురాస్యులు కై యటభావ్యఫక్తికా
మగ్రహాక్షికల్గినఘనుల్ కవు లెందఱులేరు? నీదుప్ర
త్యగ్రహోధునికవితల్ తగురా కవిరుద్ర! రుద్రధ
క్రాగ్రసముజ్జ్వలస్ఫురితహల్లాలకుకొ స్వరపాలి కొజ్జలె.

శాకాబ్దములు 1480. జయసవత్సర మాఘ శుద్ధపంచమి జయవాసమున మల్కిబ్రహ్మ, ప్రభువు రుద్రకవికి రెంటుచింతల (చింతలపాలెము) గ్రామము నొసంగినాడు. పైగ్రామము నేటికిని రుద్రకవి వంశ్యులకే చెల్లుచున్నది.

శ్లో. అద్యాశీతిచతుశ్చతాధికసహస్రం వై శకాబ్దా గతా
స్త్ర [అ]స్మిక్తశ్రీనియతత్సరే జయతిథౌ మాసేచ మాఘే తథా
పంచమ్యాం ద్వయతీంత్రీణీజనపదం రుద్రస్య విద్వత్కవేః
శ్రీత్యా శ్రీయభరామభూపతి రదాత్ ఊణీధరాఖండలః.

సీ. ఇల శకవత్సరంబులు వేయునన్నులు
యెనుబదియును జనునెడ జయాబ్ద
మున మాఘమాసంబునను శుద్ధ పంచమి
నాడు మల్కిభరామనరవరుండు
తగుకందుహరిరుద్రకవీశునకు జరు
గుంబల్లి పురిని మాన్యం బొసంగే
నై ఋతిభాగంబున స్పదేష్కుచ్చెల్ల
పాల మదిరెంటుచింతల యనంగ

గీ. నలరు పురియు త్తరచునఁ దా నరయ జోగి
రాజుగారి పాలంబు పూర్వదిశ యొడ్డె
వారిపాలము దక్షిణము పాలేరు పడుమ
రమర గూడూరు పాలిమేర హద్దు లివియు.

మల్కిభరామ పొగడ్తద్యములు:—

ఈ రాసుతుఁ డైనమల్కియభరామనికీర్తియు వెండికొండయున్
ద్రాసునఁ బెట్టి తూన్ప రజతాచల మెత్తున రాకయుండినన్

భాసురలీల నిలె సలబ్రహ్మ సదాశివు జాహ్నువీపతిన్
హాసుకింకణన్ బుషభవాహనుఁ జంద్రకళావతంసునిన్.

చ. పాలుపుగ సంతరాశమునఁ బూచినపూవును బువ్వలూనఁ దెం
పలరినచెట్టు చెట్టుచిగురాకునఁ బండినపండు పంటిపై
కొలదలిపిందె పిందెగలకొమ్మయు నీకు దశావిభూతి ని
శ్చలసుఖ మాయపున్ మతియొశుంగును మల్కిభరామభూపా! (?)
ఈక్రిందిపద్యమున రుద్రకవి నెవరో ప్రశంసించిరి.

మ. హరియా స్కందపురీజనార్దనువరం బందెన్, మహాసత్కృపీ
శ్వసులౌ రాయలవారిసన్నిధిని హర్షంబందెఁ బట్టెంబుగ
ట్టిరి యాందోళికలున్ జవోగ్రతరఘోటీ లగ్రహారంబు లం
దఱుచూడన్ పహుమానమందెఁ గవిరుద్రాఖ్యుండు తాముఖ్యుడై.

“—దనుజమర్దనకందుకూరిజనార్దనా.” అనుమకుటము గలశృంగారపద్యాష్టకము (1భాగమున ముద్రితము) రుద్రకవికృతీయని వినికి.” బలవసరీదరీకు హరభాస్యదరీయ దరీదరీ హరీ” యనుముకుటముగలశతక మొకటి నూడ రుద్రకవికృతీయే యని వినికి. అదిసమగ్రముగా లభింపలేదు. మచ్చునకు మూడూ పద్యములు మాత్రము:—

చ. కలశపయోధిమీఁదఁ దరంగల్ మఱి హోయనిమ్రోయ వేయుభం
గులతలపాన్పు పాము బుసకొట్టఁగ నేగతి నిద్రచెందెదో
యలసతఁ దండ్రి చీమచిటుకన్నను నిద్దురరాదు మాకు నో—బల.

చ. కలుషసరిత్తరీ పుషితగంధకరీ మహిభృత్కిరీ భవా
చలభిదురీ దయారసవికాలఝురీ నిగమార్థమాధురీ
ఖలగజకేసరీ విభవకంపితమేడగిరీ లతోదరీ—బలవదరీ

చ. అలపగవానితమ్ముండు భయాతురుడై చనుదెంచినంతనే
బలిబలి వచ్చి తీవసుచుఁ బట్టముగట్టవె లంక కప్పడే
కొలిచిన నిన్నె కొల్వవలెఁ గోరిక లిచ్చిననీవయ్యావలెన్—బల.

పంచరత్నము లనుపేర జనార్దనస్తోత్ర మొకటి రుద్రకవికృతి యున్నది ఒక్క-పద్యము.

పంచ. అనాధవాధ నాగతల్ప యజ్ఞకల్ప మానిరం

జనా జనార్తినాశనా దిశాపరీవృధార్దశా

సనా సనాతనా యనాది సత్యకందుకూరిశ్రీ

జనార్దనా జనార్దనా ససాహసారిమర్దనా!

సుగ్రీవవిజయ ముసుయత్నగానమును నిరంకుశోపాఖ్యాన మనురసవత్ప్రబంధమును రుద్రకవికృతుల లోకమున వ్యాపించియున్నవి. “మావంశమున, రుద్రకవినామధారులు పలువురున్నారు, కృష్ణరాయలనాటివాఁడు ప్రథమరుద్రకవి యిబ్రహీంనాటివాఁడు ద్వితీయరుద్రకవి వారికిఁ దర్వాతఁ గూడఁ గవితనేర్చినరుద్రకవులున్నా” రని యిప్పటివారు రుద్రకవివంశ్యులు చెప్పుచున్నారు. శ్రీకృష్ణరాయలు శ్రీ. 1530 న స్వర్గస్థుఁడయ్యెను. ఇబ్రహీంపాదుషా, శ్రీ. 1478 రుద్రకవి కిచ్చిన గ్రామము నేటికి ననుభూయమానముగ నున్నది. కాన యిబ్రహీంకాలమున రుద్రకవి యుండుట సునిశ్చితము. నిరంకుశోపాఖ్యాన కర్త యీతఁడు కాదగును. వేశ్యావృత్తమున నాగ్రంథమందు సీసపాద మొకటి యిట్లున్నది. “చేరి కన్నడభూమి చెఱవట్టు పాశ్చాత్యసృపతికైన నొకింత కృపతలిర్చు” — ఇట్లుండుటబట్టి యాగ్రంథము విద్యానగరవిశాఖానంతరము రచింపబడినది కాదగుననఁదగును. ఈతఁడేబాలుండుగాఁ గృష్ణరాయలనాటఁగూడ నున్నాడేమో! లేక యీతని తాత వేటొకఁడే యానాటనున్నాడో! కృష్ణరాయల నాట రుద్రకవి:యొడైననుట కాధారముగా మీఁద నుదాహరింపబడిన యాభాణకములకుఁ బద్యములకుఁ బరమప్రామాణ్య మంగీకరింపరాదు. ఆపద్యములుకొన్ని యిటీవలివారావంశమువారే యైతిహ్యములనుబట్టి రచించి యుండురు.

రుద్రకవివంశ్యు లిటీవలివారు రచించినపద్యములివి కొన్ని:—

క. ఈసారికి వై శాఖపు

మాసానకు లక్ష్మీ తొలగి మతిచెడి ప్రప్తె

వీసానకుఁ గొఱగాకయు

ఖాసారామన్ను వల్ల కాడుం జేరుక.

సీ. భాసిల్లు నిభరామి పట్టభద్రుం డిచ్చె

భూదానకాసనపుణ్యలేఖ

వనియించు దిక్కుల వరక్షీర్తి యగునని

రసికశేఖరుడనె రమణతోడ

కరమొప్పు కాశికాపురముతో సరియగు

స్కాందపట్టణసీమ గడిదిఁ జెలంగు

సూణి బేరై నట్టిజరుగుమల్లి పొలానఁ

దుదఁ బడేకాకుచ్చెట్లు దొరయ నొసఁగె

బహుకాలమును బుత్తిపాత్రాభివృద్ధిగా

ననుభవించు మటంచు ఛాసతిచ్చె

ఇట్లు మేమిడుభూమి యించుకం తై నను

నాశచెందినవారు కాశిలోన

గీ. విప్రగోవధచేసిన విధి విధించు

పాపమునఁ జెంది మక్కాను బంధిఁ జంపి

మేటియగునానల నొసంగి మెసంగినట్లు [?]

కందుకురద్రుఁ ఘనులకుఁ గరుణ నొసఁగె.

సీ. శ్రీ లలరంగ చెంటునింతెల్లఖండిక

కేవలప్రభుఁడు మల్కిభరాముఁ

హలరుద్రకవికి నత్యంతమాప్రేమచే

నీనా మొసంగిన నివల మఱియు

కవితలు.

తానీషసాచ్చావు తనరార నడపించె

వెనుక తావుట్టెనుఁ డనువు మీఱ

దయచేసెఁ బిమ్మటఁ దగఁబొల్పుఖానుఁడు

సతనికిఁ బిదప నింపలరఁగాను

సాతుఁఖానుఁడు సాహెబు మన్నించెఁ

దగనొప్పె నైదుముస్తాఖనుఁడు

గరిమతో చనవర్తిభానుఁడు కృపనిచ్చె

కడుసురాజిద్దవులో గారు నిడిరి

త్రానరుసకా ప్రభు పివల దయచేసె

సందుకు సాక్షియాసనుభవంబు

దీనికిఁ గొల్లశీతిద్వయంబై యొప్పు

శ్రీజనార్దనవరశ్రీఁ జెలంగు

కవిరుద్రఘను సలఖంద్రకఫలభోక్త

లీలెడు పూరుషు లీవరయిరి

రుద్రాఖ్య, కవితయు, రూఢితత్కులమందుఁ

చత్కులీనుల మేముదానికడను

క్షీరసదీతటక్షేత్రమందుఁ చపంబు

గావించుభవదీయకవులమయ్య

గీ. భూరిసుక వింద్ర మందారమేరుధీర

చారుగుణ శీల సత్కియా సత్యలోల

పల్లెచెంచలరాయ ! సప్త భ్రువిధేయ !

రుద్రకవి విషయ ముప్పుకవీయమున నిట్లుకలదు.

చ. కొలఁదిగమున్ను చెప్పెఁ జలిగొంహస్తసింహుఁడు వెల్లయంచు నీ

వల సగసాలిరుద్ర పనువాఁడును మొల్కులటఁచుఁ గూరిచెకా

దెలియక కొంపటిల్లువికృతిక బదమధ్యమునక లకారే
 ఫలతలపై యకారమును బాపుదు రార్యులు నవ్వునట్లుగక.

ఇందుకు వినుకొండలో గుంటుపల్లి భాస్కరయగారి సమ్మృఖిమందు
 గందుకూరి రుద్రయగారు చెప్పినపద్యము—

చ. వెలగకు వెల్లయంచునరవిం జలిగొండనృసింహుఁ డాడఁగా,
 మొలకకు మొల్కయంచుఁ గవిముఖ్యుఁడు రుద్రయపల్క దోసమా?
 భలి భలి మంచిమాటయె ప్రబంధమునా జలరాశి యందులో
 పల నెఱసు ల్గ్రహింతురె యపారములౌ మణులెల్ల నుండఁగక.

మొల్క యనుప్రయోగముగల పద్యమిది—

ఉ. ఎన్నఁడు నేఁచెక దెళుకు లీచెలికన్నులు కారుకమ్ము ల
 న్నన్న! కురుల్ పిఱుందు పటువై పటువై ఖరిఁ గైకొనెంగదే
 మొన్నగదవ్వు పిన్న మొలమొల్కులు నేడివె ముద్దులాడి లేఁ
 జన్నులు మిన్నలై పయటసందున దాఁగురుమాత్రె లాడెడుక.

ఈ క్రిందిపద్య మొకటి యుపలబ్ధమయినది:—

నీ. పాటిరగంధహృద్ధోటిసమంచిత
 ధాటితిరస్కారి ఘోటకములు
 కోటిందు నిరకళా పోటీడదంభోలి
 దంభోలిసితశంఖ ప్రజంబు
 చేటివిటాళి కవాటిఘనారామ
 వాటిశుభగ్రామ వారములును

E   ...   .

పృథుల సత్కుండలములు

గీ. ప్రాధి గైకొంటి గీర్వాణపదసమ్మద్ధి
 శతకహనుమజ్జయాది ప్రశస్తకావ్య

ప్రీతి శ్రీకృష్ణరాయ ధాత్రీశువలన

మనుకులండను రుద్రాచ్య ఘనసుకవిని.

పుష్పసిరి తిమ్మకవి.

ఈయన ములికినాటి బ్రాహ్మణుడు. సెల్లూరిమండలమండలి మోడె గుంటలోనున్నవాడు. ఈయనకృతులుగా సమీరకుమారవిజయము, కొన్నిశత శములు నుపలబ్ధములు. కంకంటిపాపరాజునుత్తరరామాయణమీయనరచించినదే యని లోకప్రతీతి. సమీరకుమారవిజయమునకు నుత్తరరామాయణమునకై లీభేదము గోచరించుటచే నాప్రతీతి విశ్వాస్యము కానేరదని కొందఱువాదము. గ్రంథస్వయమండలిపేద్యైక్యము వారు పాటించరు. తిమ్మకవినివాసగ్రామము చేరువ నుపలబ్ధమయినయొకప్రాత్రవాత పుస్తకమున గ్రంథాంతగద్యమున, పాపరాజుప్రమోదసంపాదనార్థము, తిమ్మకవి రచించినట్లున్నది. తిమ్మకవి సాహాయ్యముచే నానాఁడు మఱియుఁ గొందఱు కవులలో గణన గాంచరి. ద్వైపదభాగవతకర్త తేకుమళ్ల రంగశాయకవి యిట్టివాఁడు.

మ. కమనీయంబగు నీదుకావ్యరస మాకర్ణించి నాభాబుధుల్
సముడొ నీతడు పూర్వసత్కవులకు సాలాసురే యంచు స్తో
త్రము గావించురు శంభుజాటతటినిరంగ త్తరంగార్భటిన్
మమతాహంకృతిదూర పుష్పగిరితిమ్మా! సత్కవిగ్రామణీ!

అడిదము-సూరకవి.

చ. ఇరువదిమాఁడుపూరుషము లిప్పటికయ్యెఁగవిత్వవృత్తిచే
సరపతు లెల్లమెచ్చుబదు నాల్గుతరంబులుమించుపిమ్మటన్
వెరపగు జీవన సితిలభించుట. తొమ్మిదియయ్యెఁబూరుషాం
తరములు నిక్కలింగ వసుధాధవుచెంగట నాశ్రయించుటల్.

పూసపాటి పెద్దవిజయరామమహారాజుగారు బాదుల్లాఖానుతోడియుద్ధము నుండి తిరిగివచ్చుచుండఁగాఁదోనలోఁ జూచి సూరకవిచెప్పిన పద్యమిదియొకటి.

సీ. గరిడీలలోపల గంతువేయుటకేమి

యీఁటెపట్టియరిపై చాటువలెను
సానసుగములకత్తి బిగియఁ జెక్కుటకేమి
వెఱవక వైరుల సఱకవలెను
మాటిమాటికిఁ జెడ్డమాట లాడుటకేమి
యదలించి రిపులఁ జెండాడవలెను
తొమ్మున నెఱ్ఱగందయు పూయుటకేమి
గాయంపునెత్తురుల్ గ్రమ్మువలెను

గీ. కాని లేకున్న సత్కీర్తి కాంతగలచె

పూసపాటి కులాంభోధి పూర్ణసోమ
సమరజయభీమ గజవతి పార్వభౌమ
విమల సద్గుణరామ శ్రీ విజయరామ!

నూరకవి తన శిష్యులఁగూర్చి చెప్పినదట:—

గీ. పారమందిరి యక్కినపల్లివారు

దుక్కిచేతనుదీర చెందువులకల్ల
దూసికృష్ణుండు చదువంటె దుఃఖపడును
ధీరుఁడైనిల్చి మురపాక నూరసుకవి.

చింతకాయ లిచ్చినవానిమీఁదిపద్యము:—

గీ. బండ్లు నోడలుపట్టవు పలుకులై తె

చేరివేడిన నీడాయెఁ జింతకాయ
కొండశంబాములో రాఫకొండుకుకన్న
శంబమున మేలు రేగాని సన్నిగాఁడు.

బాచన్నమీఁది పద్యము:—

క. బాచా బూచులలోపల

బాచన్న పెద్దబూచి పళ్లుదాను

బూచం తెరాత్రి వెఱతురు

బాచన్నను జూచి పట్టపగలే వెఱతుర్.

శృంగవరపుఁ గోట జమీనుదారు రాజభూపాలరాజు-గారు విజయనగరపు
బూసపాటి వారితోఁ బోరాడఁ బూసఁగాఁ జెప్పినపద్యము:—

గీ. విజయరామమహారాజవీరుఁడేను

పట్ట ములికించె రాజభూపాలరాజు

కడను మాటలకేమి యీకాలమునను

బుట్టినవ్వెను బులితోఁక గొట్టికఱచె.

పర్లాకిమిడిరాజుగారిమీదఁ జెప్పినపద్యములు:—

క. గోవింద ద్వాదశివలె

నేవచ్చితి రాకరాక నీనగరికి నో

పావనగుణ నారాయణ

దేవుమహారాజు సాహితీ నవభోజు.

క. నీవిచ్చుబత్తె క. రొచ్చక

భూవల్ల భుడిచ్చుత్యైగమున కెనవచ్చు

పావనగుణ నారాయణ

దేవుమహారాజు సాహితీనవభోజు.

క. వారిధికిని వారిధియే

మేరునగంబురకు సాటి మేరునగంబే

నారాయణదేవుకు సరి

నారాయణ దేవుగాక నరపతులెదురా.

పాలకొండను గూర్చి చెప్పినది:—

కా. రాజు జూరుఁడుమంత్రి నిర్దయుఁడు నీరాష్ట్రంబులోఁబెద్దల

కోజాల్ కొండలు జీవహింసకును సంకోచింప రెవ్వారికిఁ
దాజీమీయరు పాలకొండపురిలో దాక్షిణ్యశూన్యత్వ మీ
ఫాజీపట్టణ మేలనచ్చితిని నాపాపంబునర్హేశ్వరా.

మ. సరిసింగుండును వెంతుప్రాతుండును గృష్ణపాత్రుండున్ నాయుండున్
శరభాపాత్రుండు పాలకొండధరణీసామ్రాజ్య ఛారేయులై
ధన్వంతరి ధృతి రామభద్ర నృపునాస్థానంబునఁ బంచముల్
చిరకాలంబుగవీరి వెంటఁదిరుగన్ జీచీ మనం బొప్పునే.

బత్తుల - అయ్యన్నయను దాతనుగూర్చి చెప్పిన వానిలో:—

క. ఇచ్చెడు వానికి రణమునఁ

జొచ్చెడు వానికిని గాకమరుచి రక్షిర్తుల్

వచ్చునె పందకు లోభికిఁ

బచ్చని విల్కొండవయ్య బత్తులయ్యారా!

గీ. చేదుబట్టు వేళఁజెలగి యేడ్చును బిడ్డ

యంతకఁతసుఖము నదియొప్పు

సర్థియడుగు వేళనది కష్టమనిపించు

ననఘచరిత బత్తులయ్యనార్య.

పాలకొండ ప్రాంతమునుగూర్చి:—

శా. తేమాకీర్ణవికీర్ణధానుములు నక్షితేక్షురంభాటవీ

స్తామంబుల్ బహుశాలిధాన్యతతు లెచ్చొటన్ నదీమాతృక

గ్రామంబుల్ బహుశౌగ్రహారము లనేకంబుల్ ధరంజూడఁగాఁ

తామంబున్నదిలేదు క్షీరగిరిదేశంబందు నెందేనియున్.

కొట్రబాలకవియు నూరకవియు నునుకాలమువారు. వీరియ్యన వాగ్దా
టికోడి పర్వతాలను పేరుగల కవి యొకఁ డూడనిఁ బాడెను.

గీ. నరునినొగలమీఁద హరియున్నచందాన

నూరకవి పరబ్రహ్మజోగఁగూడు

శ్రోత్రబాలకవియకుంఠ వాగ్ధాటికిఁ

బర్వతాలఁగాఁడు పారిపోయె.

ఒకప్పుడు నూరకవి బోయదొంగలబానుండి తప్పించుకొని చెప్పినది:—

కు. హేనుమంతుండెదుటఁ దివాకరసుతుం డాచెంత సౌమిత్రియఁ

దను సేవింపఁగ జానకీవిభుఁడువాత్సల్యంబుతో నిల్చి యిం

పున నన్నెప్పుడు గాచుచుండఁగను నీబోయాగములో కిన్నచే

ననుజంపంగలవారె ర్థావుకులజన్మారంగరా యోత్తమా!

గంటము చేసియిచ్చిన కమసాలిమీఁదఁ జెప్పినది.

క. ముల్లోకంబులనాటుక

పల్లిపరశురాముక్తిర్తి ప్రబలివెలుంగుఁ

చుల్లి సుమవల్లిఁ జా

బిల్లిఁ మఱిపాలవెల్లి భీష్మునితల్లిఁ.

మన్నెదొరలమీఁది పద్యములు:—

క. అర్బుదములు న్యర్బుదములు

బర్బరదేశాధిపతులు పడిగాపులు నీ

దర్బారునఁ బడియుందురు

దోర్బలసంపన్న మన్నె దొరయైరకన్నా.

క. ధీరాగ్రణి శివరామ

శ్మశ్రిరమణుండేలు చెముడు శంభరపురమా

పోరామారొంపిల్లా

పారాదామంగజరాజ పాశైముపట్టా!

సమస్య.

ఉ. సారతరప్రబంధము లసంఖ్యమ్మగా నొనరించునట్టియా

సూరకపిండ్రునిం జూనిగి చూతమటంచును మాటిమాటికిఁ

ఈరసమెత్తి దుష్కృతుల నిచ్చినవారల నోరు మొత్తుండీ

మీరును మీరమీరు మఱి మీరునుమీరును మీరలందఱుఁ

తన్నాడిరించిన పాన్లుపాటి వేంకటమంత్రి స్వర్గసుండుకాఁగాఁజెప్పినది-
మ. కరుణాసాగరుఁ జొన్లుపాటిమలవేంట్టామదాసుకొ వసుం
ధరయందుంచక స్వర్దలోకమునకుం దల్లించి వావేమి ? త
త్పురి గల్పదులు లేవె యాచమలమకొ ? భూయాచకక్రేణి క
వ్వరు దిక్కేమిది మొండిజగ్గవపుకావా ? వెట్టినై పల్కితికొ.

కొట్రబాల (భాస్కర) కవి.

ఈయననుగూర్చి యొకానొకబట్టుకవి చెప్పినది.

కా. భట్రాజుకొ నిరసించి పద్యములు చెప్పంబూనునో మేటి యా
చట్రాతింబలె నున్నవానికిని నిచ్చల్ తెవ్వి పుట్టించునే
కుట్రల్ సేరనినత్యసంధుఁ డని లోకుల్ మెచ్చ వర్తించు నీ
కొట్రబాలకవీందుశేఖరుండు మామం బూజ్యుఁ డెల్లప్పుడుకొ.

[ఆబట్టుకవి అడిదమునూరకవిని గూర్చిచెప్పిన పద్యములు]

క. అంతా కవులము గామా

అంతింతో పద్యసమితి నల్లఁగ భేమా

దంతివి నీతో సమమా

కాంతానుమబాణ ! నూరకవి నెఱజాణా !

క. రవి యెఱుంగును భువిత త్వము

భువిలోపల జనుల నెల్ల బోపించు సదా

కివుఁ డెఱుగు నాట్యత త్వము .

కవితాత త్వంబు నూరకవి యే యెఱుంగుకొ.

కృష్ణిపాటి-వేంకటసుబ్బకవి.

ఈయన కర్ణూలుమండలవాని. ఇప్పటికి డెబ్బదియేండ్లకుఁ బూర్వమున్న
వాఁడు. మహానందితేత్రమున జగద్గురుశ్రీ (పుష్పగిరి) శంకరభారతీస్వామిసన్ని.
ధిని బ్రాహ్మణసమారాధనము జరుగుచుండుచేళఁ గుంభవర్షము గుడియ నారం

భింపఁగాఁ గవిత్వమహత్త్వముచే నావ్ష బాధఁ దొలగించి శ్రీవారిచే గొప్ప సమ్మానముఁ బడసినాడట ! అప్పటి పద్యము లివి:—

ఉ. గోండ్రిలుపెట్టి మేఘుఁ డతికోపమునకై గురియంగఁ జొచ్చెమా

• తండ్రి! మరుత్తనూజ! నను దబ్బఱకాడని యెంచకుండ నీ
వేండ్రిము నీవె మాన్పవలె వే.యివిధంబులఁ గాకయున్న మీ
తండ్రికి నైనఁ జెప్పి జలదప్రతిబంధము మాన్పు మారుతీ!

శా. విద్యుత్పింగళమంగళక్షణకృపావిరూఢిత శ్రీకృష్టిపా
డ్విద్యద్యేవంకట సుబ్బనూధికవితో ద్వృత్తత్వమాలించి నీ
విద్యుద్గర్జనభర్జనాదు లడరకై వేమారు ష్టింపకే
విద్యాశంకర భారతీవిజయముకై విక్రాంతి వాటిల్లఁగాక!

నశ్యమునుగూర్చి యాయనకును ఉయ్యాలవాడ నారసింహరెడ్డిగారి యా
స్థానపండితుడగు నోబళాచార్యులకును జరిగినసంభాషణపద్యములివి—

ఉ. నశ్యము లేదుగా! పవననందన దివ్యకటాక్ష వీక్షణా
వశ్యవరప్రభావ విభవానుభవాద్భుత భూమిభృద్ధనుః
క్షైశ్యఘనమంఘుమం ఘుమిత గాంగర్పురీ విలుకత్తిరంగ సా
దృశ్య కవిత్య తత్త్వ ముఖరీకృత వేంకట సుబ్బనూరికికై.

శా. కోకో! నశ్య మవశ్య మీశ్వర జటా కోటిరటద్వోద్భునీ
ప్రకాశోర్మి సకాశవేళల సుశబ్ద ప్రక్రియో పక్రమా
నేకగ్రంథ నిబంధనార్జిత సమున్మిద్ర ప్రతాపప్రధా
స్తోత్రశ్రీకర కృష్టిపాటి కుల సింధుస్వచ్ఛ చంద్రోదయా!

అల్లమరాజు - సుబ్రహ్మణ్యకవి.

ఈయన యిప్పటికి ముప్పయ్యేండ్లకు ముందున్న గొప్పకవి. బహు గ్రంథ
కర్త. పీఠికా పురాధీశ్వరుడగు రావు వేంకట మహీపతి గంగాధరరామరాయ
ప్రభునిచే సమ్మానితుఁడు. ప్రభు నామమును బొందించి యాకువుగా నీకవి
చెప్పినపద్యము.

క. శ్రీధర శారీ వైకుం

తా ధర శ్రీరావువేంకటమహీధరగం

గాధర రామరాయ

క్షాధరుని బ్రోవు మెపుడుఁ గరుణాదృష్టిక.

కాట్రావులపల్లె యుష్వనీటి నూతులఁ గూర్చి చెప్పిన పద్యము.

క. దేవాసురు లబ్ధిదరున

నావిర్భూత మయి హాలహాలమపుడు మహా

దేవునకుఁ భీతిలి కా

ట్రావులపలి నూతులందు డాఁగెను జాండీ.

వైదికుని కవిత్వము నాక్షేపించు వారిగూర్చి చెప్పినది:—

ఉ. చందన శాఖి కన్న విరసంబగు బూరుగుమేలటన్నతీ

విందగి న్లు వైదికక విత్వసుధారసధారలెల్లఁజె

ల్వాందఁగ భూతలంబున నియోగికవిత్వముతోడ సాటిరా

దందుడు బెట్టిదంబగు నటందుడు కొందఱు మూఢమానవుల్.

బుక్కపట్నం తిరుమల తాతాచార్యులు.

తెల్ల విత్వగుణాదర్శకర్త యీతఁడు రోతగా బూతుబద్ధములను

శెప్పించుడు వాడట! మతుకుమల్లి—శాస్త్రులను నస్యమడిగి యాయన లేద

నఁగాఁ గోపించి యీక్రింది పద్యముచెప్పెను.

శ. శాస్త్రుల యీనీచుఁడు

పాస్తాతుల మగఁడు పీనిపరువేమో కా

కాస్తంత నస్య మడిగిన

నాస్తే యనిపలుక వీనినాలుకపీఠా.

ఇట్టి చెట్టజికమునకు నేవగించి వేటొకకవి దూటి చెప్పినపద్యము—

శీ. అహహ తిరుమలవంశంబు నడివిఁగలిపి

బుక్కపట్టణమంతయు బూదిచేసి

కొంటెకూతలు నేరుచుకొంటి వాగ

కుటిలతిరుమలతాతన్న! కొంటెదున్న.

తాతార్యుడు వైద్యముచేయునట! రోగము కుదుర్చుకొన్న వాడై:
యచ్చన్న యను నొకడు తానిచ్చెదనన్న యీ వియ్యాయకపోగా నీపద్యము
నీ యాచార్యుడు చెప్పెను:--

క. పచ్చడము దుప్పటాయెను

విచ్చలవిడి తులసిపత్ర వీడియం బారెన్

అచ్చల నగుబా టాయెను

అచ్చన్నా! నీదుక్తి యట్టిటాయెన్.

తురగా-వేంకటరాజుగారు.

మదిసి ముప్పునఁబడినప్పు డీపద్యము చెప్పుకొన్నాడట! ఈయన స్వర్ణ
ఘండయి యిప్పటికి నిర్వది యేండ్లు కావచ్చినది.

ఉ. దాద యడంగె బిమ్మట నుదారుడు శండవపట్టి తీత దృ

క్సారము దూరమయ్యె నధికం బగుదేహపటుత్వమాతె నా

హారము పండిపెట్టుటకు నాడుదియుం గీటవయ్యె నేటి కీ

దారుణకష్ట ముంచితిగదా నతలోకవిపన్నివారకా!

మాడభూషి - వేంకటాచార్యుడు.

ఈయన యిప్పటికి ముప్పదియేండ్లకు ముందు వైకుంఠవాసి యయ్యెను.
విద్వా నభినవ పండితరాయ' లని యీయన బిరుదనామము. ఈయన తర్క-
వ్యాకరణములందు గొప్ప పండితుడు. సంస్కృతాంధ్రములందు గొప్పకవి.
శతావధానా ప్రావధాన చాతుర్యమం దీయన జగజ్జెట్టి. ఏక సంధాగ్రాహి.
పనప్పాకం. అనంతాచార్యులుగా రీయన ప్రాణమిత్రము. అనంతాచార్యులు
గారి దగ్గఱ కొకప్పు డవలి పుండగు నొక యరవదేశపు విద్వాంసుడు వచ్చి
ప్రవచితము లయిన శ్లోకములను జరువుచు వివరించుచుఁ బ్రశ్నించుకొనుచు
నుండఁగా వేంకటాచార్యులుగారు వినుచునుండిరి. పదిశ్లోకము లయినవి.

అత్మోత్కృష్ట ప్రశంసాపరాయణుఁడుగానున్న యాపండితునితో “నయ్యా! యాశ్లోకములు పిన్ననాఁడు మానాయనగారు నాకుఁ జెప్పిరి. ప్రాచీన కవి కృతము లయిన యాశ్లోకముల నసంతాచార్యులుగా నెఱుంగరుగదా యని యాత్మీయములుగాఁ జదువ నారంభించితిరా?” యని యడ్డుపలికిరట. కుపితుఁడై వెడనవ్యవస్థి యా యరవదేశపుఁ బండితుఁడు, వేంకటాచార్యులుగారి నెఱుంగక, యేదీ నీకు వచ్చునేని చదువుము రచించినవాడను నేనే యిక్కడనుండఁగా నాతోనే యిట్లు పలికెద వేమయ్యా! ఎవ్వర వీవు?” అని తుటారించెనట! ఇదిగో చదువుచున్నానని వేంకటాచార్యులుగా రన్నింటిని నేకసంధాగ్రహణమున నప్పగించిరి. వెల్లబోయి యా పండితుఁడు వేడుకొనెనట! మీ మాహాత్మ్యము నెఱుంగనైతిని మన్నింపుడని; ఈ విషయ మసంతాచార్యులుగారివలననే నేను విన్నాను. వేంకటాచార్యులుగారు రచించిన రామావధూటి తారావళినుండి కొన్ని పద్యములు:—

శ్రీ. శ్రీరాధికామహాశ్లేషజ సంతోష

వివతుఁడౌ శ్రీకృష్ణవిభున కరఁగి

సకల విద్యావాప్తి సాధనభూతయౌ

శారదాంబకు నమస్కారములిడి

యైహికానంద ప్రవాహ పూరకమైన

శృంగారరస మాతృ నిరవుకొలిపి

మదన సామ్రాజ్య సింహాసనారాధులై

పునఃసంచరసికేశేఖరుల నెంచి

గీ. వివిధరతి తంత్రపాండిత్యభవ మహాను

భవములై పదార్థములుగ నేర్పఱిచినీస

పద్యనక్షత్ర మాలిక భావవిదుల

మనము లలరంగఁ గూర్తురామావధూటి.

సీ. చక్కని కెమ్మోవి సరసంపుబులుకులు
 బారైన కురులు పొల్నొనరు బామలు
 సొగసైనచూపులు సోగకన్నులు తేళ్ళు
 దేరుచెక్కులు కాంతు లూగు నొసలు
 తీరైనచుబుకంబు దిద్దిన శ్రీమాన్
 లేఖయు మృదువైన లేతనగవు
 కుదురైన రదనల్ గుమ్మబుగ్గులు సంద
 మగునాన నాశికామండనములు

గీ. కలిగిచెలువొందు నీమోముదలచి నలచి
 తాల్మిచెడి బెట్టుకై కొంతదైర్యమాని
 గుట్టుచెడకుండఁ గాలంబుఁ నెట్టుచుంటి
 మధునిరతనాలపేటి రామావధూటి.

సీ. కనుమాసి సంతలోఁ గలకల నవ్వెను
 సచ్చికాఁగిటఁజేర్చి ముచ్చటాడి
 మోముమోమునఁజేర్చి ముద్దుల నూరార్చి
 సారెసారెకు మోవిచప్పరించి
 సన్నిట్టు లేడబాయ నాయమా మీకని
 యతినిష్ఠురము లాడుసంతలోన
 మేల్కొని నలుదెసల్ మిణుకుచుఁ జూచి క
 స్మీరు ముస్మీరుగా నెగడఁబ్రతిది

గీ. నంబు రాత్రులు నిటులుండె నాయవస్థః
 యిట్లుకలలోన నన్నలయించకుండె
 పారిజాతాక్షి నాతోడ నెచ్చియిటనె
 మమతతో నుండరాదె రామావధూటి.

పీ. నీమోము నీగోము నీమోవి నీతావి

నీసారు నీతీరు నీకుచగును

నీచనుల్ నీకను ల్నీకాను నీమేను

నీతొడ ల్నీనడల్ నీకుచగును

నీగుట్టు నీబెట్టు నీకురుల్ నీమరుల్

నీచెల్మి నీతాల్మి నీకుచగును

నీతక్కునీ బెక్కునీనీటు నీగోటు

నీహాయిల్ నీలయల్ నీకూచగునో

గీ. నీకుచగి నట్టి పురుషుడ నేన నాకుచ

దగినసుందరి వీవక్కాదలచి చాల

వలచి యన్యోన మతనుని గొలిచిమిగుల

మంచితో నుంటిమిగదె రామావధూటి.

పీ. ఒకనాటి కలలోన సకియనీకాలిపా

జేబులో జందెంబు చిక్కునట్లు

ఒకనాటికలలోన సకియనీ చేతిపా

చీలోన నాకురుల్ చిక్కినట్లు

ఒకనాటికలలోన సకియకాగిటజేర్పు

తటింగంటె గడ్డానదాడి నట్లు

ఒకనాటి కలలోన సకియమెల్లననాదు

గూబలో కోకోక్కోర్ కోసినట్లు

గీ. ఇన్నివిధముల నచ్చట నున్ననాటి

వన్నెలన్నియు గలలోన వచ్చియచట

గాసిగూర్చుచున్నవి నన్నుబాసియెట్లు

మరులు నిల్వంగనేర్తు రామావధూటి.

సీ. నమ్మినవాని నన్యాయంబు నేయుట
కాశిలో గోహత్యగాదె కలికి
వలచి వచ్చినవాని పంచనల్ నేయుట
నరహత్యగాదె పున్నాగవేణి
చెలిమికోరినవానిఁ జేపట్టి విడుచుట
బ్రహ్మహత్యయెకాదె పంకజాక్షి
అడితప్పినదోష మన్నిదోషములలో
మొదటిదోషము సుమీ మోహనాంగి

గీ. నిన్నునమ్మితి వలచితి నీవు నన్నుఁ
బ్రేమఁజేపట్టితివి యింక విడువననుచు
జానజేసితి విప్పడి పగిదిఁగూర్చి
మఱచిపోవంగఁ దగునె రామావధూటి.

సీ. చంద్రఖండంబుపైఁ జంద్రఖండమురేక
నుదుటఁ గుంకుమవంకఁ బదిలపఱిచి
కొండలపై మంచు నిండియుండిన రీతిఁ
జసులపై మైరేకఁ జక్కపఱిచి
కలువరేకులఁ దుమ్మెదలు వ్రాలి యున్నట్లు
• కనుదోయి నంజనంబును ఘటించి
బంగారు ప్రతిమలఁ బటికనార్చినరీతి
లలిజల్లు మల్లునెల్లా ధరించి

గీ. యంగజప్రభు విజయ కాహళులపగిదిఁ
గాళ్ల నందెలు పాంజెబుల్ ఘల్లరసుచు
మ్రోయమెల్లన వచ్చి నామ్రోలనిలుచు
తీవిమఱవంగదరమె రామావధూటి.

- సీ. ఒకనాఁడు మేడపై నొంటిగా కిటికిట్టి
 దెల్లబిగించి కయించువేళ
 చల్లగా నేవచ్చి మెల్లమెల్లనె ముద్దు
 లిడబోవఁగాఁ ద్రుళ్ళిపడి బిరాన
 లేచి చెంగట నన్నుజూచి పెబాసురా
 రండి యటంచు నురంబుపైకి
 తిగిచి నాచిబుకంబుఁ దివురచు నవ్వుచు
 మధుర వాక్యముల నన్ మరులుకొల్పి
- గీ. సురసులై నట్టి నీవంటి జాణలిట్లు
 చెలుల మానంబులను బయల్ సేయవగునె
 యంచుమంచిగ బోధించి నట్టినేర్పు
 మదికి మఱవంగఁ దరమె రామావధూటి.
- సీ. చిననాఁటినుండి విజృంభించి సఖులతోఁ
 బొందు లా నర్పితగుయరదన
 యీలాటి మోహంబులీలాటి విరహంబు
 లేనాఁ డెఱుంగనే యిగురుఁబోఁడి
 నీవంటిచెలియతో నేస్త మబ్బెనట్లంచుఁ
 జాలఁ బొంగితిగదే జలజగంధి
 యిప్పుడిట్లేడ బాసెయెఁగుట నాపూర్వ
 పూర్వంబుగాఁ బోలుఁ బూవుఁబోఁడి
- గీ. యింతపాపంబు జగతిలోనె చటనైనఁ
 గలదె నాపాపమిటు పండెఁగాక ధైయనఁ
 దరుణి నీమది కరుణ మాత్రంబు తప్పి
 పోవకున్నను జాలు రామావధూటి.

సీ. బోఁటిసే హరికిఁబోవలె ననుచునే

నొక్కింత పలుకంగ నున్నరనుచు

నెప్పుడుఁ బ్రయాణాలె యేమిసేతు నటంచుఁ

గనుఁగొలఱుల నీరుగ్రమ్మఁగొంత

సేపున “కెపుడు విచ్చేయుదు రొక్కొ! య

చ్చటనె యచ్చలల ముచ్చల మరగి

‘మందురో’ యన భయంబొంది నే నెన్నటి

కిని నట్టివాడఁగా నని పలుకఁగ

గీ. ఒట్టునుండి తప్పక హుటాహుటిగ రండి

యనుచుఁగొంటఁ జేర్చి బాష్పంబులొలుక

లేవుపోవచ్చు ననుచుఁ బ్రార్థించునట్టి

మంచి మఱవంగఁచరమె రామావధూటి.

సీ. ధరలోన జన్మ మెత్తంగనేమి ఫలంబు

సరస విద్యల నెల్లఁ జదువలయు

చదివినసేమాయె స్వారస్యమెఱిగిన

చెలియతో స్నేహంబు సేయవలయు

చేసినమాయెఁ జిడిముడిలేకవి

చ్చలవిడిముచ్చట్ల మెలఁగవలయు

మెలగినసేమాయె నెడబాయ కెల్లప్పు

డేకీభవించివర్తింప వలయు

గీ. అట్లులవ ర్తింప సేమాయె నవ్విధమునఁ

జెడనిప్రేమలతోఁ దనుల్విడు వవలయు

నహహాయివియెల్లఁ బూర్వపుణ్యమునగాక

మనుజులకు వీలుపడునె రామావధూటి.

పీ. మేడలోఁజన్మిళ్లు మెండుగాఁజల్లించి
 తడియొత్తిచికిచాఁచు లిడి సుమృదుల
 తల్పయిలుచిచి చెంతల మిన్నలనుపచ్చ
 తులును యోదావాటరులును గల్లు
 సీసాలు చక్కెరల్ జీడిపప్పులును బా
 దముపప్పులును మంచిద్రాక్షపండ్లు
 కఙ్జాయములు మంతఖర్జురము ల్లల
 పల్లెముల్ ప్రేమతో భద్రపఱచి

గీ. భోజనమొసర్చినను కాఁ బొలుపుమిఱ
 శయ్యపైఁజేర్చి యుచితోపచారములను
 వేసఁగిపగల్గ నుఖియింపఁజేసినట్టి
 మంచిమఱవంగఁ దరమె రామావధూటి.

పీ. కమలాక్షి నీమోముఁ గనుఁగొన్ననాకన్ను
 లేమియుఁ గనుఁగొననేవగించు
 చింబోష్ఠి నీదుమోవిని గ్రోలునాజిహ్వా
 యేమియుఁ గ్రోలంగనేవగించు
 కలవాణి నీదు పల్కులు విన్ననావీను
 లేమియునువినంగనేవగించు
 గనకాంగి నీతోడఁ గలసిననాదుమే
 నేమియుస్ఫులింయింప నేవగించు

గీ. సరసిరుహగంధి నీమేనిపరిమళంబుఁ
 గొన్ననానాస యెదియు మాకొనఁగఁబోదు
 అహహ! పంచేంద్రియములు నీయందె నాఁటి
 మఱల విడ నేమిసేతు రామావధూటి.

5. సౌధంబుపై నీర్లు చల్లించిచిమ్మించి
 చాపలు పరిపించిచారు రత్న
 కలచశంబులువేసి ఘనహంసతూలికా
 తల్పంబుఁ జీటిపించి తమకమలర
 సందమై సనుఁజేర్చియగుగంధముఁబూసి
 చలువపన్నీరులు చల్లిమల్లె
 పూదండలును జాజిఘోదండ బురమున
 వేసిచ్చల్లనిగాలిఁపించుండ

6. కమలా నీరీతి వేసవిరాత్రులందు
 రాగమెచ్చంగ నిస్తోప భోగములను
 నన్ను సుఖియింపఁ జేసిననాటికూర్మి
 మదికిమఱవంగ వశమె రామావధూటి.

7. ఉదయమేలేచి నిక వడలరేకై దాటు
 గడియలవఱకుండి కదలి మేడ
 డిగివచ్చుచో వాకిటికిముందు గుబగుబ
 నీవేఁగి యీవలనావలఁగని
 నై యన నేవేగఁజని బసలోఁగల
 పనులెల్లఁదీర్చి సాపాటుచేసి
 గంధంబుఁబూసి వేడ్కలమించి కెలయల
 సమ్మలక్కలు వెఱఁగందిచూడ

8. నీటుగావచ్చుచోఁ జూచి నేఁడు దృష్టి
 తాఁకునని ప్రొద్దుగ్రుంకినతత్ క్షణంబు
 జీడ్కింజలదృష్టి తీసినవిధంబు
 ముఱచిపోవంగఁదరమె రామావధూటి.

నీ. ఊరునేఁజేపైలు దేరుట నిశ్చయం
 పై నచో నెదురుమాటాడలేక
 మోము వెల్వలఁబోన ముచ్చటాడుచునుండి
 ధ్యాసంబు వేటుగాఁదల్లడిలుచు
 ఆమాటలీమాట లడుగుచు నుచితోప
 చారముల్ నేయుచు గారవమున
 భోజనానంతరంబునను దమ్ములము గు
 డాన్వితంబుగ నిచ్చియవలఁజేయి

గీ. చేతిలోనుంచి యూరికి క్షేమముగను
 బోయి కీక్రమంబు రమ్మని పాలుపుమీఱ
 నన్నుఁబంపిన యానాఁటి నైపుణంబు
 మఱచిపోవంగఁదగి మె రామావధూటి.

జీ. కడుపులోఁగమ్మని కాంక్షలూరుచునుండు
 నినుజ్ఞాపకము నేయఁగనకగాత్రి
 కనులకేమో తేళుక్కను నట్లుగాఁదోఁచు
 నిన్నెచ్చ సౌదామనీలతాంగి
 నిలువెల్ల నేమేమొ పులకించునీతీరు
 స్మరియించ శీలౌంశురుచిరసుముఖి
 సారకునేమేమొ నో రూరుచుండునీ
 మాటలఁదలప బింబాధరోష్ఠి

గీ. యోచనగనుండుమదికేమి తోఁచకుండు
 దిగులుగానుండు మరుమాయదెలియకుండు
 దైవమికముందెటులు నేయదలఁచినాఁడో
 మనకుఁదెలియంగరాదు రామావధూటి.

సీ. ధరలో సనేకసుందరులుందు వైసవా
 రలయందు నెందు నీవలె నెమంచి
 గుణము విశ్వాసంబు కుమరు సత్యముతప్ప
 కుండుట యుక్త మయుక్త మెఱిగి
 తివురుట వినయవిధేయత లభిమాన
 మాదరంబు దయాఃపయాంతరంగ
 మందంబు చందంబు శశుకును బెళుకును
 సమయంబు నమ దెప్పు సౌష్ఠవంబు

గీ. దగిన సరసునిఁ జేపట్టి తప్ప లొప్ప
 లెఱిగి విడువక ప్రేమచే నేలికొనుట
 తెలివి తేట లుపాయముల్ లలితవాక్య
 మాధురియు నిన్ని గలవె రామావధూటి.

సీ. నీయాత్మనాయాత్మ నిజముగా నొకటంచు
 నామనంబునఁ జాలనమ్మియుంటి
 నాతోడఁ జేసిని నమ్మిక లెప్పుడు
 మఱచిపోవని రూఢిపఱిచియుంటి
 నెవరెన్ని చెప్పిన నికనన్న విడనాడ
 వంచు నామది నిశ్చయించుకొంటి
 మనశరీరము లున్నమట్టుకు మనలోనఁ
 బొర కల్గ దని తెలపోసియుంటి

గీ. వనితతోయిప్పు డిటుకాలవశముచేత
 మనల కెడబాపు కల్గె నీమదివీర క్తి
 'బొరయ లోగడసంగతుల్ మఱచివోవ
 మంచిమార్గముకాదు రామావధూటి!

సీ. ఘనమైనమోహంబుఁ గలవాడనాటచే

లలన నే నీకింత తెలుపవలసె

పట్టుకై యభిమానపడు వాడనాటచేఁ

దెఱవ నీకింత బోధింపవలసెఁ

ప్రౌఢానుభవమానపడువాడనాటచే

నింతి నిన్నింత ప్రాధ్వింపవలసెఁ

జెలిమిపైలక్ష్యంబు గలవాడనాటచే

వనితనీకింతగా వ్రాయవలసెఁ

గీ. గాకతమతమ యక్కఱల్ గడపుకొనెడు

వారలందఱతో పాటివాడనైన

నింతయేటికి? నీకు నొక్కింతయైన

మనమునను చయలేదు రామావధూటి.

సీ. నీమోము నే నొక్కనిముసంబు గనుఁగొన

శశియేటి కనిపించుఁ జంద్రవదన!

నీమో వి నే నొక్కనిముస మానిన దొండ

పండేటి కనిపించుఁబల్లవోష్ఠి

నీకనులే నొక్క నిమిషంబు గనినఁబ

ద్మమేటి కనిపించుఁ దరళనయన

నీబొమల్ నేనొక్క నిమిషంబు గనుఁగొన్న

విల్లేటికనిపించు వలసితథ్రు

గీ. నీదుచెక్కులు నేనొక్క నిమిషమైన

గనిన నద్దంబు లేమిటి కనుచుఁదోచు

విట్టి నినుఁబొసియున్న నాకిపుడుజన్మ

మేప్పుఁగాయని తోచు రామావధూటి.

సీ. శ్రీమించునెమ్మొము తామరవి తక్కుఁ

గన్నులు విరిసినకైరవములు

కుదురైనరవముల్ కుందకుట్టులములు

తీరైననాసిక తిలగుమంబు

తగ్గధరోష్ఠంబు దాసానిపుష్పంబు

పాలుపైన పొక్కిలి పొన్నపువ్వు

ఆదోక లగుజంఘ అరటి పూమొగ్గలు

చక్కనిమెయిలివీప్రసూన

గీ. మహాహ మును మంచిమంచి పూలరసి తెచ్చి

పొదవినెమ్మెనుఁ జేసెఁగాబోలు బ్రహ్మ

దాన నిలగల యెల్ల సుందరులలోన

మాకు స్పృహణీయవై తిరామావధూటి.

సీ. నారంగములు బృహన్నారంగములుగల్గి

విలసిల్లు నుద్యాన వీధులందు

కాదంబములు పద్మకాదంబములు గల్గి

తనరారుకన్హార తటములందు

పద్మంకములు మహాపర్యంకములు గల్గి

వినుతికెక్కిన సౌధవీధులందు

మణిపుత్త్రికలు నభోమణి పుత్త్రికలు గల్గి

సౌరుమారినచంద్రకాలలందు

గీ. మనముమనముల మోహ ముమ్మ రముగాఁగ

మరునిఁబూజించి మించి యేఱ రతుల

నతులగతులను చేలి సమ్మతుల మీఱి

తీవినుంటిమి గదవె రామావధూటి.

ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి.

నీ. పూర్వాపరాదులు పాలిమేరలైయుండ

నేరాజు జగమెల్ల నేలంగల్గె

లక్షింపఁ నొన్నిదిలక్షలవిలుకాండ్రు

నేరాజులములో నెలమిఁ గలరు

ధరణి డెబ్బదియేడుగురు నాయకోత్తము

లేరాజు సేవింతు రిచ్చగించి

దాక్షిణాత్యులనెల్లఁ దఱిమి జయ స్తంభ

మేరాజు నిల్పె రామేశ్వరాన

గీ. అతఁడు కాకతివీరరుద్రావనీకుఁ

డమ్మహారాజు చెప్పంగ నలరె ఛాత్రి

రాజశేఖరుఁ డెంతయు రమణతోడ

జగముపాలించు భూలోకచక్రవర్తి.

మైలమభీమన.

ఈతనిపేరఁ గల్గుపద్యముల్లు (“గరళపుముద్ద—” ఏఱువభీమ—) వే(లే) ములవాడభీమకవికృతములుగా లక్షణగ్రంథములం దుదాహరింపఁబడినవి. ఈ క్రింద నుదాహరింపఁబడుపద్యములెల్ల నొక్కపరుసలకి వే యగుటచే నొక్క రిచేతనే (భీమకవిచేత) రచియింపఁబడిన వనుకొనెదను. భీమకవిపద్యములు పాహిణిమారన, చాళుక్యచొక్కభూపతి, సాగిపోతరాజు, కళింగగంగు (మోడ గంగఁడు) తెలుంగాధీశుఁడు, మైలమభీమడు, ననువారికిఁ బ్రసక్తించినవీ యగుటచేత, నాయందఱు సమకాలమువారు కాఁదగుదురు. భీమకవినిగూర్చి “ప్రబంధరత్నావళి” పీఠికలోఁ గొంత విస్తరించి చర్చించియున్నాను. విజయ నగరసంస్థానపుఁబ్రభువులగు పూసపాటివారి మైలమభీమనసంబంధులట ! ఈతఁ డు ఏలేరు, కసిమి, వేంగి, కళింగలను జయించినట్లు పద్యములం దున్నది. ఏఱు వభీమ మైలమభీమ, పదము లొక్కనిపేళ్లే.

ఉ. యాచకభేదరుండు సుగుణాంబుధి మైలమభీమఁ డీల్గినన్
జూచి వించె రంభ యెడఁజొచ్చెఁదిలో త్తమః; దాకినిద్దఱన్
ద్రోచె ఘృతాచి ముగ్గుఱకు దొడ్దడి కయ్యముపుట్టె నృతలో
నాచుకుపోయె ముక్తిసతి నవ్విరి యద్దశఁ జూచి నిర్జరుల్
నోచినవారిసొమ్ము లవి నోమనివారికి వెచ్చునే ధరన్

[ఇందలికడపటిచరణము నాచనసోముని హరినంతమందునుగలదు.]

చ. అహితులఁ దాకి పోరు నెడ నంబుధికల్గిననాఁటిరాము గో
గ్రహణమునాఁటి పార్థ గదఁగాఁ గౌరవునేసిననాఁటిభీము నా
గ్రహ మెసగం బురత్రయముఁ గాల్చిననాఁటిలఱాటలోచనున్
మహి సుమంపఁగాఁ దగు నె మైలభీమునిభీమవిక్రమున్.

ఉ. పన్ని తురంగమంబునకుఁ బక్కెర వెట్టినవార్త చారుచే
విన్న భయంబునంగలఁగి వేసటనాట నెచక్ర (!) గోట్టిముల్
మన్నియపట్టణంబులను మక్కిన వేంగి కళింగ లాదిగా
నిన్నియు నొక్కపె ట్టెగనె నేఱువభీమస్థ పాలు ఘాటికిన్

క. అనినరు లేఱువభీమని

సారువున మనలేరు చిచ్చుపాంతను పెన్నె

తెరువునఁ బైసరై జూదరి

షిరియై రేస్సెట్టుక్రింద జిల్లెడుచెట్టె.

ఉ. ఆలములో నరాతులకు హమ్మని మార్కొనవచ్చునే మహా
కాళికి ఖూలికిన్ బ్రళయకాలపుగాలికి రాఘవేంద్రబా
ణాళికిఁ బక్షి నాయకునఖాళికి మత్తగజేంద్రవైరిదం
ష్ట్రాళికి దావపావకళిఖాళికి మైలమభీమువారికిన్.

ఉ. నేరుపు బ్రహ్మజేరె నిజనిర్మల తేజము మూర్ఖులజేరె నా
కారము కాముఁజేరె నధికం బగులక్ష్మి యనంతఁజేరె గం/

- భీరత వాల్మీకి జేరెఁ గలపెంపు మలాద్రులఁ జేరెఁ గీర్తిదా
నూఱుట లేక త్రిమృతుచు నుచ్చది మైలమభీముఁ డీల్లినక.
- చ. గర్భపుముద్దలోహ మవగాఢమహాశనికోట్లు సమ్మెల్లల్
హరునయనాగ్ని కొల్మి యురగాధిపుకోటలు వట్టుకాల్లు ది
క్కడటిశిరంబు దాయ లయకాబుఁడు కన్నుల పైఁ పును
హరణగుణాభిరాముఁ డగు మైలమభీమసర్వస్వస్థితిక.
- మ. తెరలంబాటి నభంబు దాఁకినఁ బయోధిం బొనినకీ శైలగ
హర్వముల్ దూఱినఁ జిక్కభీముఁడునృపుఁడ్రాతంబుఁ బోనిచ్చునే
గరుడండై చని పట్టు మింటికుద నుగ్రగ్రాహమైచొచ్చి సా
గరమభ్యుంబునమింగుఁ బట్టుకొను సింగంబైగుహంతంబునక.
- క. ఆలమునఁ జిక్కభీముఁడు
నా లతివేగమునఁ బెరికి నడితుడగవియక
బ్రేలిపడఁ బడుగు నేసెను ?
ఏలేరును గసిమి భైరవేశుం డెఱుంగక
- ఉ. వీరగుణప్రతాపగుణవిశ్రుత! మైలను భీమ-నీయశం
బారభమానతారకరహరవిలాసము నీనికేతనం
బాభమానతారకరహరవిలాసము నీభుజార్ద్రశం
బారభమానతారకరహరవిలాసము చిత్ర మిద్ధరక.
- ఉ. భండనభీమః సీయోదుర బాఱక నిల్చినకాత్రపుల్ బృహ
న్మండలపుండరీకపురనాకనివాసులు నోర్చినక బృహ
న్మండలపుండరీకపురనాకనివాసులు చచ్చినక బృహ
న్మండలపుండరీకపురనాకనివాసులు చిత్ర మిద్ధరక.
- చ. విడితగురుప్రతాపగుణవిశ్రుత మైలమభీమభూప నీ
పదిలపుభుద్ధదాఁడెగి పాఱినవీరుఁడు గోపురంబుపై

విదితసువర్ణరత్నమయవేదికమీఁదను నిల్చి కాంచు నా
పదిపదు లగ్నిహోత్రులను బన్నిరుసూర్యుల నూఁచుచుండ్రులన్.

చ. అసమునఁ గాసికానగరమం దసువృత్త త్యజియించినంత నే
యసదృశ మైనకన్నుగల దచ్చట మైలమభీమభూప నీ
యసిఁ దెగిపడ్డనైరులకు నంబకముల్ పదిసూఁబలయ్యెనీ
యసికిని వారణాసికిని నంతర మెంత దలంచిచూచినన్.

మాచయబ్రహ్మఁడు.

ఈతఁడు, నాచనసోమునివసంతవిలాసకృతికిఁ బతయని, యాగ్రంథ
మందలి మొదటిపద్యమిది యని శ్రీరామ కృష్ణకవిగా రుదాహరించినారు.

శా. శ్రీచన్దుగ్రవక్రేవఁ గ్రొమ్మెఱుఁగులన్ శృంగారపుందోటకున్
బ్రాచీనం బగుచున్న వింశతినఖిప్రాధిన్ సుఖాంభోధివే
లాచంద్రోదయమైనదేవుఁడు కృపాలంకారచి త్తంబునన్
జూచున్ మాచయబ్రహ్మధీమణిఁ గవిస్తోమెకచింతామణికిన్.

ఈతనిఁగూర్చి చాటువు:—

సీ. కమలంబునకుఁ బుట్టి కమలంబుచుట్టమై
కమలంబు తననాభిఁ గాంచిగాక
గంగకు నుదయించి గంగ నాదలఁదాల్చి
• గంగలో భవవంబు గలపిగాక
జలరాశి జన్మించి జలరాశి లంఘించి
జలరాశి బాణాగ్నిఁ జమరి గాక
వహ్నికి నుదయించి వహ్ని నెచ్చెలిఁ జేసి
వహ్ని ఖండవముపై బ్రాకి గాక

గీ. ఊర కవ్వారు నీతోడ నొగయనారు
బుద్ధితేజోరమాశౌర్య భూతి యత్ను

కాంతి విక్రమఖ్యాతి సంగతుల నలరి
ప్రాభవోదార! మాచయబ్రహ్మకీర.

సీ. బలిమిఁ బ్రతాపనికొలుపునాయంకుల
కుంచెలు మాన్వినగురుభుజుండు
భువి దొడ్డమాఁకమ్మగవిని దూరుచు నర్దు
ప్రకట విద్యేషినాయకులమగఁడు
ఎలమి డెబ్బది యేడ్లు రలరారఁగొల్పిరా
రుద్రదేవుని యొద్ద భద్రగజము
పరతేర నందఱుఁ బాఱంగఁ గరిఁద్రోచి
హరిదంతి నీమాంకుఁ డనఁగఁబరఁగి

గీ. ధరణిలోన వెలయుదండాడుగండాంక
భీమన్యపతిపుత్ర పృథులగోత్ర
పోతుగంటిమైలభూపాల! నీచేతి
హేతి కెదురు నిల్వ నెందులేరు.

శ్రీ మానిసికొండొద్ద మన్నెవేశ్యాభుజం
గాంకుబామ్మయదేవు నాజిఁ బరపె
ఈసునఁ బైపడ్డబోసంగికడదాఁక
పరఁగ మంగయనేని భంగపఱిచె
పోరిలో మెఱయుకొందూరినల్ల యశెడి
... వెనఁజేమ లేటిజయల
మప్పరపల్లాద్ద నుద్యోత్రిఁ బైపడి
శిల్లితురుష్కుల త్రుళ్లడంచె
శిల్లిలో తెలుగుబిడ్డ లనృపాలునిగల్పి
తావిళికి ర్తిధర్మగతిని నిర్నె?

గే. భీమభూపాలసుతుఁడు తద్భీమబలుఁడు
వైరిగజభీముఁడమిత సత్యప్రియుఁడు
ఘనభుజాశాలియగు పోతుగంటుమైలి.

సీ. ఢిల్లిలో సురధానుఁ డొల్లి వేదిధాని [?]
దృఢుండు ప్రత్యక్షసాక్షిగాఁగ
మహనీయజయశాలి మలికనేమారుండు
జగదేకశూరులు సాక్షిగాగ
జగతిపై డెబ్బజేడుగురు నాయంకులు
నక్షీణబలయుతుల్ సాక్షిగాఁగ
సహజసాహస యుద్ధసన్నద్ధవరభటా
శ్రయమైన దాకొలు సాక్షిగాఁగ

గే. సూర్యవంశోదయ ఖ్యాతుఁడార్యతెలుఁగు
బిజ్జలనృపాలుఁ గెల్పెఁ దద్భీమబలుఁడు
వైరిగజభీముఁ డమితసత్యప్రియుఁడు
ఘనభుజాశాలియగు పోతుగంటుమైలి.

ఈయనకొడుకు.

సీ. మాయురే శాశోరమల్ల సంహరణాంక
• చాఁగురే తెలుఁగుబిజ్జలవిభాళ
హాహా సముద్ధతాహవవైరిగజభీమ
మేలుమేలు కులపిశాలిగోత్ర
హోహోనత్కిరి సముచ్చిత బ్రహ్మాండ
• హోహోద్రశస్త్రదండగుండ
• పాంబాదేశహన్నిబ్బవరగుండ
బళి బేదిదంప భూపాలవళన

గీ. యనుచుఁగొనియాడుచురునిన్ను సర్థి జనులు

మగధమాళవనేపాళమత్స్యసభల

భీమభూపాల సత్పితృపృథుచరిత్ర

విభవనాభాగ మైల భూవిభునినాగ !

ఉ. వల్లభ ! భోగభాగ్యసురవల్లభ ! చారువివేకారదా

వల్లభ ! నిత్యసత్యరఘువల్లభ ! ధర్మవిచారద్రావదీ

వల్లభ ! వాగ్విలాసభణివల్లభ ! కాంతి విహారశారదా

వల్లభ ! చింతపల్లుపురవల్లభ ! అబ్బచ్చపాలువల్లభా !

మ. కదిలెక ఖండియరాయవల్లభుడు వేడక దాడి యీధాత్రిపై

యచె చిత్రం బదె చామరం బదె హయం బన్నక భయభ్రాంతులై

కదనోర్వీధరచావచక్రధృతిగాఖడ్గాది శస్త్రాస్త్రముల్

చదరకవైచిత్ర దీయవైరులంగిరుల్ సంప్రాప్తులైరక్కరే !

ఆతనికొడుకు.

ఉ. భండన మాటపట్టు జయభామినినెచ్చెలి చండవిద్విష

స్మండలి దేహ రక్తములు మానక పానకముల్ గ్రసించు ను

ద్దండతడాకినుల్ సఖులు తక్కినభూతము లర్థు లిమ్మహిళ

ఖండియరాయవల్లభుని గన్ననృపాలకరాసి పుత్రికికా.

ఆతనియనుజుండు.

మీ. ప్రతిపక్షసుండరీ బంధుర స్తరముల

పనుపుపయ్యెదలకుఁ బాయుతెరువు

నిపురాయభామినివిపులధమ్మిల్లంబు

విరులనెత్తావికి వీడుకోలు

శాత్రవకామిని చటులనేత్రంబుల

కలికికాటుకలకుఁ గానివావి

అతిరాయభూమినియా పక్షాధరము

సాబంగు విశేషములపర జుక్కుకెడును

గీ. చేసె నారాధ ధాత్ర నీచేకరాసి

• వైరిగజభీమ వల్లభేశ్వరకుమార

వరజహితలేజ ! కామినిజనమనోజ

బహుతరాటోప సింగభూషప్రతాప!

ఈసింగమనేడేరావు (చితువురాల) సింగమనాయనిదానముజిది.

• జగతావృ - తిప్పరాయడు.

గీ. యవనుల గెల్వడే యంపరాయలుమాడ

నెట్టైన కంబము మెట్టులైట

పరిపంధియోధుల బరపడే వాడిమై

సుద్దండవృత్తి కోనూయెద్ద

కాటయవేమ భూకాంతునై న్యంబెల్ల

గొట్టడే యలగుండుగొలనిక్రేవ

చమసపామాత్యుని సాచిగాగొట్టడే

కొండపి డాపెద్దకొండగడిని

గీ. ప్రబలరణవంగజయభేరిభాంకృతుండు

రాయచేకోలంగండధరావిభుండు

• రామ రఘురామ బలభద్రరామ నిభుండు

దీప్రబలుడై నగజరావు తిప్పఘనుండు.

అనవేమారెడ్డి.

రెడ్డిరాజులలో నీతఁడు విఖ్యాతబుర్రాక్రముండు. క్రీ 1370 ప్రాంతముల నున్నవాడు. రెడ్డిరాజ్యమునకు నద్దంకి రాజధానిగా నుండగా నీతఁడు క్రొత్తగాఁ గొండవీడుదుర్గమును గట్టించి తనకు రాజధానిగాఁ జేసికొ

న్నాడు. ..కొండపిగుం రాజధానిం గవిచిత్రా మకల్పయత్ | దృష్ట్యా
త్వష్టాపి నైచిత్ర్య మభూ ద్యస్యా స్సవిష్మయః” —ఈతడు ఇగ్గోటి
వైచిత్ర్యాలుతో, బోరాడి రాజ్యమును దెంపువెలయఁజేసినిశ్చార్యశాలి. ఈయన
సమరాజధాని ప్రశంసాత్మకమగు సమస్య:—

ఉ. ప్రేలుచ కాటుకునైలుగ వేయఁగ జాలిరాయరాతులున్
బోటయై న మీరభటపుంగవు లోయన వేమభూప! నీ
పీటను గల్గియుండఁగను విగ్రహు లెంతటివా రెదుర్పఁగా
ఘోటకహాటకప్రకటమంజరధాటికిఁ గొండపీటికిన్.

ఉ. కాటమరెడ్డివేమఁ దవఘాటమహాద్భుతచండఖడ్గదై
కాటమఁజేనికోట గొని గౌతమవాహిని దాఁటిపోయి యా
కోటల నున్నరాసుతుల కోమలులన్ దగఁ గొంచునచ్చెన్ బో
ఘోటకహాటకప్రకటమంజరధాటికిఁ గొండపీటికిన్.

ఉ. ఘోటకభోటహాట కురుకొండనిండుమరాటలాటక
ర్ణాటకలింగవంగ ప్రవిశాంగ విదేహకరూశదుర్గముల్
సాటియె యన్నవేమవిపులావిభుఁ డేలినదుర్గమైన యా
ఘోటకహాటకప్రకటమంజరధాటికిఁ గొండపీటికిన్.

ఉ. ఎత్తినభీమ మొప్పుఁ గడునేపుక వేమయయన్నవేమఁడం
డెత్తినవార్త విన్నఁ బరువెత్తుతలంపులె యెత్తుఁగాని మో
మెత్తను తొప్పలె త్తగొడుగెత్తఁ బతాకము లెత్తఁగా మనం
దెత్తన తత్తరంబుమెయి నెత్తినభీతి నరాతిగోటికిన్.

కా. భద్రత్యాగగుణాయురాహవకభావనూర్తిఁ గోండండనం
పదేఖాకృతి నన్నవేమస్వపతిన్ భాషింతు నీభూమి నే
భద్రేభాంతకు భానుపుత్రి భరతున్ భాషాప్రియున్ భార్గవున్
భద్రున్ భాను భగీరథున్ భవసుతున్ భంగోద్భవున్ భాషజున్.

క. విని చెప్పకున్న దోషం

చని చెప్పినఁ గొండెమందు; నది యెట్లున్నా

న్నినుఁ బొంది కీర్తికామిని

యనవేమన్నపాల! చెనల కరిగెను జమ్మ.

సీ. వీరనారాయణవిభుఁడు గొల్లెనయైతై

నేపంక దాడిగా నేగువాఁడొ

రాజవేశ్యావిటరాజు తేజీనెక్కి

వాహ్యళిగా నెందు వచ్చువాఁడొ

జగనొబ్బగండండు సరస బంటులఁ జేర్చె

నేకోటఁ జాట్టుకో నెన్నినాడొ

కలియుగబేతాళఘనుఁడు ఖడ్గముపూనె

గురలోని చెవనికై తలఁచినాఁడొ

గీ. ఎఱుంగరా చని వెగరు లెఱుంగఁజెప్ప

నీడుశాత్రవబలములు నిడ్రలేక

తిమిరి జడిసిరి నీభద్రతీవ్రభాటి

నతనుసమరూప ! అనవేమనాఖ్యభూప!

సీ. పావకపరమేష్ఠి పవనపారావార

పాకశాసనులు నీపాటివారు

కందర్పకాశ్యపీ కమలాధిపతికర్ణ

కాలకంధరులు నీకరణివారు

యామినీశయయాత్రయాదోధిపతి యుక్ష

యమతనూభవులు నీయంతవారు

భూమిత్వాత్మక? పై రితాలొకతారాది

తారకాంతకులు నీతరమువారు

గీ. శుద్ధి మతిరయగాంభీర్యవృద్ధిరూప
 శాంతికరుణా విప్రభూతికాంతిభాగ్య
 సార ధనధన్యతేజో లిశాన్య ధైర్య
 భుజబలంబుల ననవేమభూపవర్య.

సీ. భరతభాషావాడ్డి గురఖేచ్ఛ భుజగాఢ
 భూభేదమై ముల హల్లువాడు
 మధుమారమిహార మీనధరముగ్రరమూర?
 భిన్ననైత్రుల వేర్మివాడు
 శరశాస్త్ర కబిశీక శుకశూక
 శేషశ్రేణేయుల సెలవువాడు
 కరికాలకిరికిల కురుహాలకెనకేన
 కైటభారాతుల కరణివాడు

ఉ. ధారుణిరాణివాని ననితా ననుచున్నది యన్నవేముతో
 మారుత భుక్కులాధిపుని మానగఁగారణ మేమికలెనో
 ————— నారీయైనయా
 నారికి నారీయైనఁ బరనారులు నవ్వరె మజ్జగబులకొ.

క. ఏపనికిఁ దగినమనుజుని
 నాపని కనుపంగలేక యవనీశుడు దా
 నోపనిమనుజునిఁ బంపిన
 నాపని దాఁ జెఱిచివట్టు లనవేమనృపా.

పెదకోమటి వేమారెడ్డి.

ఈయనకు పర్వజ్ఞచక్రవర్తి యని బిరుదు. అమరుశతకవ్యాఖ్యాసాహిత్యచింతామణ్యాది కృతుల కీయన కర్త. శ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁ డీయన యాస్థానమున విద్యాధికారి. శ్రీ. శ. 1404 మొదలు 1420 వఱకు వీరతదుఃరాజ్యపాలనము చేసినాడు.

సీ. కపటకంకిరనాకాననారాయణ

క్షేపానినాదంబు శలిశేయు
కల్పాంతదుర్దాంత కాలబైరవభేరి
భయమకోన్మాదం బడంగఁ జేయు
ప్రళయకాలాఘోర పటాఘోరనిర్భాత
పలుపుటారావంబుఁ జనులకును
కుమానామాపాకాల తోలూహూహూతౌల
పాతాళనినఁజు భీష్మపటుచు

గీ. గండుమెఱసినిదిపువోటిగండె లవియుఁ
బంబగతి మ్రోయునీచుతోడ్పడవభేరి
జయచమాసంగ! రాయవేశ్యాభుజంగ
అక్షులబలధాను! పెదకోమటన్నవేను.

సీ. కాసినకాతోక కాసినకాతోక
కాసిన కాతోకకాప్రవేయ
కాప్రవేయాధర్మ కాధవేయాధర్మ
కాప్రవేయాధర్మకాలకాల
కాలకాల ప్రాంగకాలకాలప్రాంగ
కాలకాల ప్రాంగకారకార
కారకారగ్రాహ కారకారగ్రాహ
కారకార గ్రాహ గ్రాహగాహ

గీ. గాహగాహను గాహనుకై నధూమ
ధూమనాటిక నాటికదురభిమాన
నమ్మగుణలోల! సంగడిరత్నపాతి!
అమితగుణధామ! పెదకోమటన్నవేను!

చ. ఛరణ్ణియె బొమ్మరిల్లు పసుధావరపంక్తులు బొమ్మలంబుధుల్
గురుగులు చక్రవాళిగిరి కోట నభం బది సేనకోర ని

రజగిరి గద్దెపీఠం యిసువండ్రిలు పోటినినాల్గిపల్లెమున
గురుతరపుణ్యం దైన పెదకోమటివేసునీర్తికాంతకుణ్ణి.

సీ. ఆచెంప నుద్దండ? (అచ్చంపున్నుద్దండ?) అనవేమపునమున

గ్రామంబు తోరణకట్టిచేసి

భరణికోటనుగల్గు భనధాన్యవస్తువు

లరికట్టుకొని చూటలాడిచేసి

మునుకొనియభిమానముద్ద (?) భక్షింపంగ

సారెకు జేతులు చాచిచేసి

ఆభ్యంగనముసేయు నన్నుగారికి [నన్నువేముట] నెప్పు

నూనెలో చెప్పలు నూటిచేసి

గీ. కణంగి శత్రులు [విప్రులు] నేయునాఘాప్యమున

నోర్చియుంటివి నీసాటి యుర్వింగలండ

[ఓర్చికీర్తులుగాంచితివుర్విలోన

నెన్నరాజులు సాటిరా రవ్వలైన]

సమదరిపువీర రాజవేశ్యా భుజంగ!

అతులబలభీమ! పెదకోమ టన్నవేమ!

కాటయ వేమారెడ్డి.

ఈతండు కాళిదాసునాటక శ్రయమునను వ్యాఖ్యాత. కుసుమరగిరిచే
గొండవీటిరాజ్య మేలించినవాడు. “నవ్వుకాటయశోరణ పోల్స్తో” మదన్య
కాటస్యపనూనుః! వీరాన్నపోతస్యపతే ర్జామాలా జయతి వేమధూపంబు”:-
ఈయనభార్య, కుమారగిరితోఁబుట్టువు. కుమారగిరి తనయనసాసక “లమును” నీతి
వికి రాజమహేంద్ర ప్రాంతదేశమును బారితోషికముగా నొసంగి యుక్తచికి
బంపినాడు. తనయేకపుత్రుఁడు మృతినొందఁగా నీతఁ డారాజ్యమును దన
యల్లుడగు వీరభద్రారెడ్డి కరణముగా నొసంగి యాతనికి బాసటయై యుక్త-

దజీవితశేషమును గడపెను. కుమారిని యనంతరము కొండపిటిరాజ్య మేలినపె దకోమటి వేమారెడ్డి కీయన విరోధి. పెదకోమటి వేమునికి జెల్లవనినరాజ మహేంద్రరాజ్యము సీతఁడు పడయుట విరోధకారము. శ్రీనాథుఁ డీతని 'మా భుక్యుడ' నివ్రశంపించెను.

ఉ, మానుషదానమానబలమానశధర్మర మామనోజ్ఞఁ

భానుతభూతివిత్తములఁ గాటయవేమనఁ బోల్తు వాసవిక

వానివిరోధి వానివిభు వానివిపక్షుని వానియగ్రణా

వానిమణింది వానిసుతు వానియమిత్రుని వానిమిత్రునిక.

ఉ. ఓలి సరాతులం దునిమె నుగ్రతఁ గాటమరెడ్డివేమభూ

పాలుఁడు రాక్షసప్రిపురభంగముచేసిన భీమురీతి, నా

కాలపుఁ బాద్యవైఖరి జగంబును జాల నుతించుచుండఁగా

నాలిపరాభవంబునకు నంబుధి గట్టిసరాముకై వడిక.

అల్లయవేమారెడ్డి.

శ్రీనాథునికాశీఖండము కృతిగొన్నవీరభద్రారెడ్డి కీతఁ డున్న. భార్య మూలమునఁ దమ్మునికి నచ్చినరాజమహేంద్రరాజ్యము సీతఁడు నిర్వక్ర పరా క్రముడై పెంపొందించినాఁడు. క్రీ. శ. 1440 ప్రాంతములదాకఁ సీతఁడు కలఁడు. ఈతనిపయిఁ జెప్పబడినపద్యములు పెక్కులు శ్రీనాథకవిశ్చరించినవి. సీ. వివిధవిద్యోద్ధండ విద్యతుల నునకాలె

హరిణాంక! రూపనారాయణాంక!

నీతో గ్రకరనాల నిర్జితానిసృపాలు

సహంగ! రాజవేశ్యాభుజంగ

నకలమహీరాజ్య సంరక్షణోద్యోజ్య

కులశీల! గుజ్జరదశవిభాశ

భామ్యజనస్వాంత పరితోషణలతాంత

కోగండ! రాయచేకోలుగండ

కీ. జయవిజయ జన్మకారీభోజ మాయసమాజ
ఖురవిపాటన సంభూతకు తెలచేణు
పటలనిబిడఘనధ్వాంతశ్చతభువన
విజయరఘురామ! అల్లాడ విభునివేమ!

సీ. ఘంచేందుమౌళిపైఁ గలహంసపాళిపైఁ
గర్భూరధూళిపైఁ గాలుద్రవ్య
నిన్నేటితెఱలపై మించుతామరలపై
మహిమంచునుఱలపై మల్లరించు
జంభారిగజముపైఁ జంద్రికారజముపైఁ
జందనశ్వజముపైఁ జౌకళించు
మత్తాలనరులపై మొల్లలకొవ్వరులపై
ముదికల్పతరులపై మోహరించు

గీ. వెండిమల యెక్కి శేషాహి వెన్నుఁదన్ని
తొడరి దుగ్ధాబ్లితరంగలతోడ సలరి
నెఱతనంబాడి నీకీర్తి నిండె నహహ
విజయరఘురామ! అల్లాడవిభునివేమ!

సీ. దండయాత్రాఘోషతమ్మటవ్యయలచే
గంతులు వేయించెఁ గన్నకొండ
కితవకాళాభీలకీలాసలముచేత
నేలసొంగడఁగించె బొలకొండ
? అరట్టజాగట్టహయగట్టములచేత
మట్టితూర్పుఁజేరించె బొట్టునూరు
ఘారిప్రతాపాగ్నిఁ బుట్టములు నెట్టించె
విద్యేషు లనఁ గళావెండిపురము

గీ. ఆనంద నుతికెక్కి ఊర కేళానాయ

యరుల గొడువమండు వాయనమారణ

బలీ యభూతియహాగువబడికాన

నియతమురాయ! అట్లది విభునివేమ!

వీరభద్రారెడ్డి.

శ్రీనాథకవికాశీభండము సీతలకు కృతగౌరవము. రాజమహేంద్రవరము రాజ
గారి నా గృహస్థానద్యైతిగతీరమునుండి శ్రీకటి, చిల్కాసముద్రములదాక రాజ్య
వేలిన నానరు. ఈయన యన్న. యశ్వయజేమాగడ్డి బహుసమర్థుడు. కొండపిడూ
రాజగారిగా నాంధ్రుల సేవ సేవ కోమటివేనూర్లోకి నియమింపఁగలు. పెదకో
మటివేనూర్లోయుఁ దత్సమస్త్రీయను స్వరస్థులయిన పిదప శ్రీనాథుండు వీరి
యాసానమునకుఁ జేరిను. ఈయన కవ్యములందును గొన్నిత్రీనాథునివి కలవు.
గీ. బయలొనచేత్యాభుజంగాంక నిత్యంక

యశ్వసుండు రాజాధిరాజ

నందనం బొనత మంజుశ్రీకర్ణంబ

సంకల్పసంక్లిష్ట సంగరవిజయ

ద్రుహ్మణుని నిరాయుధుని నిరంకితముద్ర

వర్జిత గాయగోనాళి నిరుద

హామిమిండు రిపుదెండు ముఖములంకారంక

స్వస్తి కటూర్నరస సుతిరాయ

గీ. ఆంధ్ర — — సింగు యననచేది

వీరలక్ష్మీస్వయంవర నిత్యశాశ్వతి!

భవణి పాలింపు మాచంద్రశాత్రకముగ

• విద్రూమాన్నిద్ర! యశ్వయజీవభద్ర!

గీ. వృక్షకచ్ఛపరాజు సీతల కృతగౌరవము
భవణిసార్వభృమునివరగ నిన్ని

ధరణీస్థలముఁ ద్రొక్కి గిరులెక్కి వరవార్త
 వరుసతో సంభోధింపరులఁ జూచి
 అనిలమార్గము దాఁటి యిసమండలము దాఁటి
 శశిమాతీ నక్షత్రసమితిఁ గేటి
 భుసశింశుమారచక్రముఁ ద్రిప్పియతాతి
 భవు మించి గోలోక శివ మదంచి

- గీ. పూర్ణవిధుగాత్ర నీయశోంబురుహనేత్ర
 జగము లన్నియు దానయై సంచరించె
 విమతలయరుద్ర! యల్లయవీరభద్ర!
- గీ. భద్రమరుత్పరియాణగుణ పారుచుదానవినిశోభ్యుః
 వద్దగ్ధిమప్రకృతిగుణవర్ణితుఁ డట్లయవీరభద్రుఁ డా
 భద్రకభద్రభద్ర గణభద్రక భద్రకభద్రభద్రక
 బృదుమవీరభద్రబలభద్రసముద్రసురాధి భద్రులక.

శ్రీకృష్ణరాయలు.

ఈక్రిందిగమస్య లొల్లలక్ష్మీగురవండితునిచేఁ బూరించఁబడినది. చూడఁడు.

కృష్ణరాయనియాస్థానవిద్యత్కవి.

శ్లో. క్రికృష్ణక్షీతిపాలనత్తమణి భిర్విద్యత్కవీనాంగుహః
 నానారత్నవిచిత్రకట్టిమభువో రత్నాకరత్వం గతాః
 అభిః కేవల వారిపూరనిలయ స్సంభాష్యతే సజ్జనైః
 రంభోధి ర్జలధిః సయోధి రుదధి ర్వారాన్నిధి ర్వారిధిః.

ఇదే సమస్యకుఁ బ్రాచీనతరమగు వేటొకపూరణము:—

శ్లో. అంబా కువ్యతి తాత! మూర్ఖి నిహితా గంధేయముత్సృజ్యతాం
 విద్యకృ పుణ్యక్షు కాగతి ర్మయి చిరంతస్యా స్థినితాయా ననః ।

లోహోత్కర్ష వశా దశేషనవనైః ప్రత్యుత్తరం దత్తనా
సంభోధి ర్నలధిః పయోధి రుదధి ర్వారాన్నిధి ర్వారిధిః.

సీ. చెడివి రాలా త్తినయడుగు చమ్ములకును

గట్టుపయ్యెదఁ జించి చుట్టకొనుచు

బయలై నకుచకుంభపాశులకును జంటి

శిశువుల మాటుగాఁ జేర్చుకొనుచుఁ

గనుగందులకువడఁగాలికిఁ జాటుగాఁ

గచభరంబులు విప్పి కప్పకొనుచు

నిడిపితురుమునీవియదాఁక సులించి

చేలాంతము ముసుంగు చేర్చుకొనుచు

గీ. ఛానమల్కవజీరులమానవతులు

పాటుపరువున నీవు కల్బిగగొనినఁ

బ్రహ్మసి దెనచెడి నలుగడఁ బఱతురార !

అహవోపేంద్ర ! కృష్ణరాయక్షీతీంద్ర !

మ. ....రితివేమి కృష్ణతతి దేనా ! కృష్ణరాయక్షమా

తలనాధుం డనివారితాన్న మిడఁగా దద్దాహ్మజాలోశన్

బులకుంబోయె సముద్రజీవనః మిడింబూరించునారాజు ని

త్వలితాన్నో దకదానధారణ విచారంబేల ప్రాణేశ్వరీ !

మ. సరసాధీశ్వరుకృష్ణరాయజగతీనాథా ! భనక్రీడిక

సురకల్లోవిని పీఁగి భగ్గనిజటాజూటంబుప్రాపించె నా

హరుఁ డెవ్వాహిని వార్ధి ముంచుట భయస్వాంతంగుఁడై పూర్వై కాయ

కరిగర్మంబు కపాలముకొ భనీతీముకొ కలలుగను విశ్వవిద్యారంభ

నీ. తిమితప్రతాపబాహుకృష్ణవిన్నూరిచే

నదనగోల్పడియె నయ్యదయశిఖరి

భేదీధణంధజాఘోర నాడములచే

వినుకొండ దుర్గంబు విరిగిపడియె

వాహినీసవుతాబు (?) వాహాముఖంబురా

లక్ష్మణ్ణై కరగె బెల్లంబుకొండ

క్రూరరాహుతఖడ్గపరిశధావలచేసె

గొలసి చెట్టువగట్టై గొండపిసె

గీ. కూలె బెజవాడ కంపించె గొండపల్లి

పగిలె గటకంబు గగ్గోటపడియె ఢిల్లి

ఏకధాటిగనీవు దం డెత్తినపుడు

కీర్తితోపాయభారేయ ! కృష్ణరాయ !

పూసవాటినారు.

ఉ. ఆయతకీర్తి సజ్జనకులగ్రణి మాధననర్మ చింతలం

గాయలుకొని యమ్ముకొను కట్టెలగుండతనూజుచావుకై

క్రియుతుండైన పుత్తు తలచెటికినిచ్చె బెజాడపాడె నా[?]

పాయక నిల్చె వార్ధిశశిబాణశోకాబ్దుములై నకాలమున్.

ఉ. కట్టెలగుండి... కట్టెదురన్ దనపట్టిచెచ్చి య

ప్పట్టిన జంపి చిత్రమని భర్తండ మెచ్చి సునర్ల వృష్టియ

ప్పట్టణభూమిలో గురియ బంచెను మాధననర్మ పాడి పెం

పెట్టిదొ యంచు నింద్రునభం బేర్కొని రుద్రుడు జేవనుభుముల్.

సీ. చినుకుకుజినుకెత్తు కనకంపునర్నంబు

నేరాజు కురిపించె నేడుగడెలు

గురితవిధూరుడై దుర్గ జగన్నాగు

మెప్పించె నేరాజు మేదిసందు

గరువంబునకు బోయవరు బన్నిశిశు...

తనశిశు జంపెను.....

చతురంగబలములు శక్తితో సంధించి

పగతులు నేరాజు పాపినాడు

గీ. భానునంద్యండు సహకారబాంధవుడు

ధన్యసాముండు తమ...తాతతండ్రి

పాసంగ నెన్నాగు నీసాటి పూసపాటి

రాజుకులదీప ! ఉద్దండరాచమాన !

చ. ఎనిమిదవలదోరగలయేనుంగులున్ వడి నేలద్రొక్కి త్రొ

క్కనిదశలక్షవాజులును గాలుండు పోని

ఎనయంగ దుర్గయిచ్చె ధన మిద్ధధనంజయభీకరాంకుకున్

మనుజువరోజ్యతం బరగుమాధవవర్మకు గారవంబునన్.

సీ. మత్తభండాపూని మ్రాకులు తెగమొత్తి

మెఱయుమన్నీలకు మిండగీండు

పూని గంతులువేసి బోరుననార్చియు

మరియుమన్నీలకు మూకవిప్ప.

కోపించి నడిపిథి గుఱ్ఱంబుదట్టించి

వదరుమన్నీలకు వలపు విటుండు

వనితలముందఱ వన్నెలుపెట్టుక

నిక్కుమన్నీలకు నెత్తిపిగుడు

గీ. అనుచు నర్థులు దిక్కుల నభిమతింప

వీరవిక్రమవిఖ్యాతి వెలసి తార

మన్నెసుల్తాన శాత్రవమానభంగ

వినుతనారాచ! చినతిమ్మ విభునిరాచ.

సీ. మనసు లొంగని వైరిమన్నె పేరంటాండ్ర

గదనాన గర్భాలు కలంగమోదు

గంటగించెడు మన్నెకొంటె భూపతులాండ్ర

నెన నర్థికోటికి నెచ్చపెట్టు
లజ్జాభిమానంబు లుజ్జగించెడుమన్నె
కూటులంజెలచుంచు కోసివేయు

దొడరిన రిపుమన్నె గుక్కితెద్దులఁ గాంచి
కరకరినదలించి కనవుమేపు

గీ. జేమగుగుల్లాపుమన్నీలఁ జెండియాడు
విధవగుల్లాపుమన్నీల వెన్నుజఱచు
భూసుతాటోప గుణపేటి పూసపాటి
రాచవిభుతమ్మ! ఉద్దండరాచమాన!

క. కరకరి తమ్మయరాచం

చటిముటి తురగంబు వెక్కి- గూడఁ గప్పబాదె
బుజువల్ల విడిచినంత నె
మొఱవెట్లు నరాతిరాజ ముఖ్యులపీళ్లకా.

క. మన్నెసుల తానుబిగువం

చెన్నఁగ గజరాజువీట నెన్నఁగఁబాదె
మన్నీలమనుచు వచ్చినఁ
దన్నును నీగొడుగువాఁడు తమ్మయరాచా.

నీ. హేమాచలముదాఁక నేకభద్రంబుగా

భువియేలె మీతాత బుద్ధవర్మ
మీతాత పరియింస మొఱసి మాధవవర్మ
గరిమతో బెజవాడ గనకప్పాపి
పాండ్యకేకయచోళ పరవీరబంబులఁ
డెగటాచ్చి మీతాత బేవవర్మ

విడుగుము త్రియముగా వడి నేనె మీతాత
భీకరముగఁ జీకభీమస్వనతి

గీ. చండవిక్రమ! ఘనవంశజలధిచంద్ర
శాపు! సగధీర రణవంగ భైరవాంక
హాసగ నెవ్వారు నీసాటిపూసపాటి
రాచవిభుతమ్మ! ఉద్దండరాచమాన!

మ. అతిశౌగ్యండగు పూసపాటికులరాచాధీశు తమ్మయ్యకు
స్వతిగావించుచు నాశ్రయింతు రిల వర్ణాటీ నుచ్చేదికా
కితకోటప్రభులాత్మబంధనతనో నెల్వంగలేకో మహా
చతురుండంచునొ ఖద్విపాగ్నిశ శభృచ్చాకాబ్ధికాలంబులక.

ఉ. కొందఱురాణు లప్పనము గొమ్మనియియ్యగ బంధునర్లమై
కొందఱు గొల్వఁజేర్చుడివి కొందఱు మ్రొక్కఁగ నాడిగంబులక
ముందఱుఁ గొందఱుంబిరుచు మ్రోవఁగ రాజుల పూజలింగమై
యందగున మీందె రాచమనుజుఁడైవృత్తమ్మన రాజమాత్రుఁడే.

పత్సనాయనారా.

ఉ. ఆరయఁ పత్సనాయనారా గాధివంశున నారసింహ! మీ
దాస్యము గర్వితాహితవిదారము సత్కవిబంధురక్షణో
దారము సత్వశౌచసయగర్మవిచారము కామభోగవి
హారనివాసముక సదాచారము నైస్యనివాస మారగక.

క. రాచర్క మనఁగఁ జండపుఁ
బోచా మఱి రిపులగలిచి భూమతీకి ర్తక
యాచకుల కియ్యఁగఁబగుటె

రాచర్కము పత్సనాయనామస్మపాలా!

మ. ఇతఁడా గంగచభంగసంగరచమూహేతిచ్చటాపావతో
ద్ధతీలాశలభాయమాసరిపుబాడారాశ్రుధారానదీ

- నితరంగిణ్యబలాసమాగమసమానంపత్నయోగస్తూతా
యతత్రోర్యోజ్యైలంఢై నవత్యనయరాయత్మోవరుం డీతఁడా!
- మ. మహి నానందస్యపాలుశ్రీవిజయరామస్వామినా యోగీనూ
ర్దిహుసేకాఖానునిమస్తకం బనిశ్శుచిక్షా రం డయ్యోరంఢయ్యోన
వ్యహరిష్ఠోటకమండలం బభుషు రంభాకంఠుకగ్రంథినిమి
రహి రం డయ్యో జనానులాపమునకుకాదప్పేదిప్రేయోగానినా
- ఉ. తేఁకునతోడ నత్యంయతిమ్మబగత్పత్రిప్రాపునేశికా
రాకు దరిద్రమా యికక బరాకుననైన గిరాతినైక నీ
పోకలు సాగ వింకక జెడిపోవక మాపగవారిక కేరివా
దీకొనివచ్చి తేని నినుఁ దిట్టక కొట్టక మాన నిమ్మహిణ.
- క. చాబాలోఁ గూర్చున్నాఁ
డేబాలుఁడు ముద్దుగుమ్మ యెవ్వరె చెపుమా
చాబాష నీ వదలుఁగవె
బాబాజీ బుచ్చితిమ్మబహదరె చెలియా!
- ఈకొండమనేఁడే రావుసింగమనేనియన్నగునేనిబావ.
- పి. చటులకాత్రవకోటిఁ జక్కుగా నఱకవే
పిలిచి బిడ్డలపేర్లుపెట్టుకున్న
మత్తారిసంఘంబు మట్టిమల్లాడవే
పరతెంచిపదములఁ బడకయున్న
చెనఁటివిరోధులఁ జించిచెండాడవే
యెలమితోఁ గానుక లియ్యకున్న
గబ్బిపైరులఁబట్టి కనవుదిన్నింపవే
వేవేగ శరణంబుఁ వేడకున్న
- గి. గండభేయండగండరగండభిరుద
గురుతరోద్దండపులియమాశ్కోలుగండ

శుభకరాకారకొండభూవిభుకొమాన

దీపితాటోప ! జూపలితిమ్మ భూప !

సీ. రభసంబుతో వైరిరాజన్యపతులఁ

గొట్టుకొక్కలఁ జూపచుట్టుగాను

చటులారివరవీరచక్రవాకంబులఁ

జించు గోళ్ళను బటావంచగాను

కపటశాత్రువ విహంగమతోటి శరసులు

చెండు ముక్కున గంతతుండెములుగ

ఘోరవిద్యేషిశకుంతహంసంబులు

భక్షించు వేళ్ళతోఁ గుఱినిండ

గీ. అవుర నీగండభేరుండ మహారహంబు

తివిరి యీరీతివిహరించు దిక్కులందు

శుభకరాకార కొండభూవిభుకుమార

దీపితాటోప ! జూపల్లి తిమ్మభూప !

సీ. బిరుదైన నీగండభేరుండ బిరుదంబు

తమదన్నవాఁడు నీతమ్మదిండి

పెంపై ననీగండభేరుండబిరుదంబు

పెట్టెడువాఁడు నీబెస్తవాఁడు

తీరైన నీగండభేరుండబిరుదంబు

గుఱిఁబూనువాఁడు నీగొడుగువాఁడు

పేరైననీగండ భేరుండబిరుదంబు

కోరెడువాఁడు నీకుంచెవాఁడు

గీ. మండలంబున గండభేరుండ బిరుదు

నీకే తగుఁగాక దూబమన్నీల కేల

భస్మచాన్త ! కొండపూసాలపుత్త్ర

దీపితాక్షోప ! జూపల్లి తిమ్మభూప!

ఉ. మండితకీర్తి మీటి జయమాఘచతుర్థినాఁడు గండభే
రుంజముఁదీసి క్రిందుపడి నూధిని నెల్లకిరాయఁ దద్దిరా
కొంజయత్తమ్మనికొనరణుగోరెను జూపలివంకచంద్రు ని
మృంజులమందుఁ గొంజపలిమాన్యులు సాక్షిగఁగన్పట్టసాక్షిగకా

క. గండక భేరుంజబిరుదు

కొంజయలిమ్మక్షితిశుకును భూపణమై

యమండె నల కనకశైలము

కొండుక పరిపంధిచాపగుడిసెలఁ గలదే.

క. కొలువక యిచ్చుట త్యాగము

కొలిపించుట యిచ్చుటెల్లఁ గూలిప నింలే

కొలుపునకుఁ బసర మీదా

పాలుపుగఁ జూపల్లి కొంజభూవంశిమ్మా!

క. కొంజకలిబయల బిరుదులు

సండినవేడుకలఁ బెట్టి నీ కెదిరించే

బండిలఁ బట్టి ముక్కులు

చండుదు వచ్చోటఁ గొంజజనవరుతిమ్మా.

సీ. కొంజంతభుజశక్తిఁ గొంజలు సాధించి

మపలీల గడికోట లాక్రమించి

పాధుపల్లెలు మేటిపట్టణంబులు చేసి

ఘనతటాకయు లనేకములు నిల్పి

బహునంబులు పెట్టి బావులు త్రవ్వించి

బాపలపెండిండ్లు పరగఁజేసి

భరతకట్టడం బ్రజాసాలనంబొనరించి

మయూకాద్రవకోటిమద మడంచి

శే. భరతసత్కీర్తిచేత భూభార మెల్ల

నేలుచున్నాడను మతీయును నేలంగలండు

బలిమింగనుపట్టి రామభూపాలపట్టి

శ్రీవిశాలుండు జూపలిచెన్నునుండు.

శ. ఏరున సింహాసమున.

కేసీ పాలింప భాజు లిల సేత్తమునక

నేరువునంగలిమిబలిమిని

హరత ని మైన్ని యెన్న జూపలిచెన్నా.

క. అడపాలు కుంచె లరిగెలు

సుడిపడంగ గాఁ జింతకుంటు మత్తడుచన్నీ?

తడఁబడుదు వేసి సూరంగ

సుడిపడంగ నొడిచితొర జూపలిసింగ్గా.

శ. గుభచరితాంగ లింగవిభుజూపలికొండలరాయభూప.

గుభటిని నై రిభూపులు మరంబున నిచ్చియు సిగ్గమామి దా

గుభులు గుభుల్లటంచు పడిఘోర్జిల ప్రమాదంగవారిగండ్డియతో

గుభుగుభుల్లటంచునడిమూర్జిలప్రమాద సగుంబ్రతిస్వనతో!

చ. అరిబలభేది లింగవసుగ్గాధిపుకొంపలూయచంద్ర సు

గగమున నిన్ను మాన్కినిగర్వితరాజకుమారతోటి భీ

కరముగ నీకరాసింగని క్రంయ నాదికేకేగున త్తటిక

సగసిమిద్రమంహలూరు బంధిగిపెట్లలేకంగు దాల్చుచే!

శ. కొంపనృపాలు పాత్రి నయతోవిగ భోగజయంబు లింగభూ

మరిడలు నాయకేంద్రనికొమార సియూకగ మాత్మపుష్పకో

దండగమానరూప నిరతంబును నిన్నును బ్రస్తుతింతురా
 కొండలరాయ వైరిస్యవకుంజర జూపలిశాసనో త్తమా!
 ఉ. మండుపపండువాద్రవిశమాలవమత్స్యవిదేహకాశభూ
 మండలరాజమధ్యమున మచ్చిక నెంతురు నిన్ను గండభే
 రుండపద ప్రచండుఁ డని రూఢిగ నర్థులు జావ్వికాండ మా.
 కొండలరాయ నికొ సుకవికోవిదరాయనిఁ బ్రస్తుతించెదకొ
 జూపల్లివారు.

సీ. కలితధర్మజ్ఞానఖని ధర్మజుఁడు గాని
 పరభయంకరభుజాబలము లేదు
 పరభయంకరభుజాబలుఁడు భీముఁడుగాని
 వివిధాస్త్రశస్త్రకోవిదత లేదు
 వివిధాస్త్రశస్త్రకోవిదుఁ డట్లునుఁడుగాని
 సతతదానకళాభిరతియు లేదు
 సతతదానకళాభిగతుఁడు కర్ణుఁడుగాని
 వరపంశసంగతత్వంబు లేదు

గీ. అనుచు ధర్మజభీమాహ్లానార్కసుతులఁ
 బరిహసించువు ఘనధర్మబాహుసత్త్వి
 శస్త్రపటిమ వితీర్ణిభాస్వత్కులముల
 గురుతరాటోప! జూపల్లి గోపభూప!

పీ. క్రికీర్తి రస్తు సంచితగండభేరుండ
 బ్రహ్మయు కరవాలబైరవుండ
 అభివృద్ధి రస్తు రాహత్తుమువ్వరగండ
 శుభమస్తు రాదివి [విశ?] చూఱకార
 మశలంబు దుష్టగోకులమూనమృదన
 కటకహన్నిబ్బరగండచిరుద

శత్రుక్షయోస్తు చేశ్వభక్తిసావీణ

భద్రంబు నీకు విష్ణుగోత్ర

శ్రీ. ఆయా రావోగ్య ము త్తమనాయకేంద్ర

అపుర సంతృప్తినిధి నీ కనుదినంబు

వైభవాకార! అష్టయ్యచక్రమార

రాజదేవేంద్ర! జూహర్లి గామచంద్ర!

సాయప నేనివారు.

శ్రీ. అదిగో సాయపనేనియారట్టిఘోష్టాణ

ధాటికాఘోటికాదళితరజము

ఇదిగో సయ్యస ధీరహేలాఘమామికా

ధాంధణధాంధణధ్వనితరవము

అదె వచ్చెఁ జినవేకటాద్రినాయకసింహ

బలుఁడు బాహుబలప్రాధికారి

ఇదె లగ్నపట్టించె నెట్టుల పలికొండ

ఘనమర్గభటజనుల్ కడువడంక

శ్రీ. గినిసి మన్నీలు చూడంగ మొనరికాని

గరిమ నడపించి పలికొండఁ గట్టితొర

సమనహంసీనిత్యంకసార్వభౌమ

ధీరదేవేంద్ర! వేంకటాద్రిక్షీతికద్ర!

పెమ్మసానివారు.

శ్రీ. జూటూరి ముండర హారత్వ మేర్పడ

చణధూమిలో సల్కరాజుగల్చి

కోరి వేతముచెల్ల కోట ఘోరిగఁజేసి

చింతెగుం ట్రుఘుపతిపంత మణఁచి

కాదగంటికయ్యానభీకరంబుగ నీవు

వెండియు నల్గుని ముగించోలి

సామానుం దైనట్టిసహజియ్యఖానుని

నదకించి యాదవ నంతలోన

గీ. త్రిమిత్ర చైనట్టిసల్కయతిమిత్రవిభునిం

ద్రుంచి రాయలం బట్టాన నుంచితొర

కృధలంబుల సురధాణి పెమ్మసాని

చన్నవిభురామలింగ! తేజఃవరంగ!

సీ. వేలిమితేజలు చాలుడమామీలు

చికిలేలగోరేలు సింగిణీలు

భుచ్చియిధట్టి లుకపురంపుసురటీలు

తులతేనినైజాలు తోదుమీలు

చాచట్లజల్లులు జవ్వాదిపిల్లులు

తెలివియత్తెపుల బేల్లు ఇలుగుడార్లు

పన్నీటిచెంబులు పైడికేడెంబులు

సిందలంబులు జరాచాందవములు

గీ. కొల్లగొనివచ్చె నీమాఁక కొంకులేక

క్షీతిం బ్రణుతధర్మమృదుతరచేలధర్మ

సిద్ధగజకర్మ పెమ్మసానిచిన్నతిమిత్ర

వితరణగుణేంద్ర! భోగనిర్జితసుకేంద్ర!

సీ. అభయంబొసంగుము మాత్తుమువ్వంగండ

కావుము వాడిచేకండబిరుద

క్రోధింపకుము గండికొటదుర్గాస్పృక్ష

కరుణించు గండరగండబిరుద

రక్షించు గరుడసాముజాంకవిహార
మనువుము కాత్రననుదవిఫాల
విగ్రహింపకును హన్పిబ్బరగంజ చే
వట్టు గంజరసూర్యభద్రచిహ్ను

గీ. అనుచు నీచేతిహేతికి నడరి రిపులు
శరణు బొందిరి భవదీయచరములను
ధీర పెనుసాని యక్క-పార్థి నకుమార
భోగదేవేంద్ర! చింతిమ్మ భూపచంద్ర!

సీ. వేలసంఖ్యలుగదా వినుతీంప నియాపి
స్థిరసత్యసల్లాప తిమ్మభూప!
తనరగ నజ్జలమీదనె కదా నీధాటి
ధీరతరాహోప తిమ్మభూప!
మన్నెరాజుల కదా నిన్నుఁగొల్చినవారు
దేవేంద్రసమహంప తిమ్మభూప!
రాయదేవుడై కదా రహిమించు నీకొల్వు
కమ్మనంశసుదీప తిమ్మభూప!

గీ. ఎంతమన్నెడ వాణార యెంచిచూడ
గండరాద్యో ముఖ్య ప్రచంపినిరుగు
భీకరామావసేనాని! పెనుసాని
యక్క-భూపాల చింతిమ్మ యలఘుభరత్మ.

సీ. నమూ మీపెదతెండ్రు రామత్రింగవిభుండు
ముగరుగజ్జేను మెక్క-పటిచె
మీతండ్రుపెనుసాని భూతలాధ్యక్షుండు
దమ్మరిభూసుని మస్తజంచె

మీయచ్చ బలి చిన్న నాయకేంద్రుడు మస్త
 ఖానుని బలము చీకాకుపటిచె
 అది విచారించి నీవశ్వరాయని బల
 మహాచవే జమ్మలమడుగు బయల

గీ. అహహ నీగెల్పు నెన్నంగ నవనిలోనఁ
 దరమే శేషునికైన ముష్కరతురుష్క
 మస్తకన్యస్త చరణ సమస్త శస్త్ర
 నవబిరుదసింహ పెమసాని నారసింహ.

తిమ్మయ బుక్కరాజు.

నీ. పరవీరనరపాలశిరములు పొక్కిళ్లు
 భద్రేభకుంధముల్ భాండసమితి
 లలితప్రతాపానలం బగ్నికీలలు
 కపటారిశల్యముల్ కాష్ఠసమితి
 కడికండలైయుండు తురగాఢాభిజ్ఞాలు
 నిబిడారిసతుల కన్నీరుజలము
 కుటిలారిమాంసంబు మాళ్లునుగూరలు
 ప్రత్యర్థిరక్తంబు పానకంబు

గీ. ఇన్నియునుగూర్చి సమరోర్వి నిష్టమహిమ
 నామెతలు పెట్టి భూతాళి కర్పితముగఁ
 ప్రేమదళుకొత్త జయకాంత పెండ్లిగోరు
 భోగసురరాజు తిమ్మయబుక్కరాజు.

శాకమూరివారు.

నీ. శ్రీమించుమన్నియ శేఖరాధిపవర్య
 శౌర్యగాంగేయ సౌందర్యమదన

సమదారిగజసింహ సర్వజ్ఞత్రైపురాకి
 పరశత్రుభేదన పరశునామ
 సత్యహరిచ్ఛంద్ర నిత్యవైభవసాంద్ర
 మానదుర్యోధని దానకర్ణ
 పాకాదీసమభోగ భానుసన్నిభ తేజ
 అన్విదైర్య ... మానశ్చంద్రమూర్తి

గీ. నిన్నునర్జింపంగవులకు నేర్పు గలదె
 శాకమూరస్వయాంభోధిశంధికి
 ధాటిఁ ఘునాయక ప్రభుమేటితనయ
 వైరిజింద్రంహ! వేంకటనారసింహ.

సీ. చర్మతాహితరాజ దర్శికరాశికి
 బరగలు త్రిరథాధిపన్త్ర యయ్యె
 ప్రత్యర్థిసరపాలు భద్రదేవసమితికి
 సంహారవిక్రమసింహ మయ్యె
 ధీరవైరిమహార త్రిపురసంఘమునకు
 రాద్రపీరావేశ రుద్రుడయ్యె
 కుటిలారిపుధీశకుల మేఘచక్రలికి
 బ్రళయకాలాభీలపడనఁ జయ్యె

గీ. సిప్రతాపంబు వర్జింప నెనరితరము
 శాకమూరస్వయాంభోధి చంద్రులెంబ
 ధాటిఁ ఘునాయక ప్రభుమేటితనయ
 వైరిజింద్రంహ! వేంకటనారసింహ.

సీ. ప్రత్యర్థిమత్తేభవంత్తికి మృగరాశి
 పేదసర్పవిపత్తికి బక్షిరాశి
 శాస్త్రవరీహారచయముకు దినరాశి
 అపితగోత్రానికి సమరాశి

దర్పితాహితపద్మదళముల కుడురాజు
 సభియాతిఘునులకు ననిలరాజు
 పరిపంథిమారుతప్రతతికి సహిరాజు
 సరివసంబులకు దావాగ్నిరాజు

గీ. అనుచు విసుతులు నీధాటి నడరి బెడరి
 యణఁగియుందురు శాకమూఁనవ్వయేళ
 గురుగుఁగోదారఁ రఘునాయకులకుమార
 వైరిశత్రుహ! వేంకటనారసింహ,
 మేడర మెట్లవారు.

సీ. కాల్బలంబులమీఁది ఖడ్గంబు వైవఁడు
 రాయరాహుత్తుల వేయుఁగాని
 రూఢి కెక్కినహయాహుల దాయఁడు
 పిరసాహసులను దాయఁగాని
 వెన్నిచ్చిపఱచుభూవిభులవెంట్రాడించఁ
 డెదిరించురిపులపై నెక్కుఁగాని
 సామాన్యయోధుల సరకుసేయఁ గాజి
 మించునెక్కుడుకాండ్రఁ డించుఁగాని

గీ. వెఱచి పఱచినఁ గనువులు కఱచి మఱచి
 గట్టులెక్కిన నరచినఁ గాచు రిపుల
 బళిఁ మేడర మెట్లయోబళసుతుండు
 మన్నెమాత్రుఁడె నరసనత్కృతిభుండు.

సీ. బాహుబలాటోపపటుగర్వముల మించు
 కూటుసమన్నీలగుండెదిగులు
 ఆహువహోణిలో సరిసేసఁ బాడఁగని
 పాతెడు మన్నెభూపతులవిటుండు

వలుకుపఁతము లొక్కభంగిగా మెలఁగక

యడచెడికొదమనాయకులమగఁడు

సొడవనిపోయెను నిడనిత్యాగంబునై

యిలనొప్పమన్నీల యింటిభర్త

గీ. అతఁడు పువునూరిభువనవిఖ్యాతయగుఁడు

అతఁడు గజపతిరాజసాహాయ్యకర్త

అతఁడు సుల్తానగర్వసిర్వాసహర్త

నారసింహుండు మేడరేనరసవిభుండు.

సీ. గజపతిమన్నుండుకమలాక్షి! యితఁడఁడే

సఖ రాజవేశ్యాభుజంగుఁ డితఁడె

కోమలి! కోటలగొంగ యీతఁడఁడే

కాంత! రామారదుర్గాపహరుఁడె

నాం! యీతఁడు పువునూరిసింహం బటే

అలివేణి! కొదమనాయకుఁ డితఁడె

చెలియరో! సురుమాయించిహ్ను మీతఁడఁడే

అతవ! గగ్గోలురాయాంకుఁ డితఁడె

గీ. అనుచుఁ బారాంగసలు మహాహర్ష మొనన

నొండొరుల హెచ్చింపుచు నుందురహహ

బలిర మేదర మెట్లాయ్యలకుమార

మన్నెదేవేంద్ర! నరసింహమండలేంద్ర!

క. కంటకపురిపులఁ బొడఁగని

గొంటుచు వెన్నిచ్చి పోక కనిసినయపుడే

బండ్లైనవానికెల్లను

కంటే నిలిచేది వరుసకగురయ నరసా!

శ్రీ. మాటాడితెప్పెడిమన్నీల నేవేడ

భట్టునెర్పని లోభివంద బాగడ

వెన్నిచ్చుమన్నీని వినుతినేయగ నొల్ల

కొలువెటుంగనిమడ్డై గొలువ నొల్ల

ప్రజ్ఞమీజనిమన్నె బజగెళ్లె బ్రతుతింప

నీతిచాలనిమన్నెనీచు నొల్ల

పరువెటుంగని మన్నెవాని గన్నుల జూడ

మహిని దుర్మన్నియమాటనెంచ

శ్రీ. నిన్ను నీవంటిమన్నీల నెంతుంగాని

ఆహవోద్దండ కొదమనాయకులగండ

వనధిగంభీర! అయ్యలవరకుమార

మేటిరణవస! ... మేదర మెట్లనరస!

శ్రీ. బట్టును నేను కమ్మకులపట్టపురాజువు నీవు కావ్యవా

గట్టుండ నేను, కౌర్యనయధర్మవిదగ్ధుండ వీవు, నేల యీ

పట్టున దొంటియట్టు నయవద్దతి బ్రోచిక్యపానిరూపము

మెట్టగదయ్య యయ్య! ఘనమేదర మెట్లనృసింహభూవరా!

శ్రీ. విజయంబుగజపతినిజమన్నెధారేయ!

ఆహవోద్దామ కేశాదిరాయ!

పేరై ననురుమయిబిరుదాంకమూర్ధన్య!

ప్రతిపక్షసంహార పరశురామ!

హంపీరపునురసింహాసనధురీణ!

గగ్గోలంరాయ సుగ్రామభీమ!

ప్రకటకొటలగొంగ ప్రత్యేక మనభంగ!

జగదీశరాజవేశ్యాభుజంగ!

- గీ. అనుచు సుకవులు ని స్నేంతు రన్నిదిశల
మిహిరసమతేజ మేదర మెట్లభోజ!
నారసింహార్యసత్పుత్ర! నవ్యగాత్ర!
గీతగుణసాంద్ర! రమణపృథ్వీతలేంద్ర!
- సీ. దురములో రామూరుదుర్గాపహరణాఖ్య
బిరుద మేమన్నభూవరుడు చెందె
రణములో నేమన్నరాజన్యఁ డింపొందఁ
గొదమవాయరికరవీదితుండయ్యె
బసరాస నేమన్నభార్గవుం డెక్కుండై
గగ్గోలురాయాంకఘనతఁ దనరె
కదనాన నేమన్నకంఠీరవుండు హెచ్చి
కోటలగొంగాఖ్యగురుతుమికై
- గీ. నిన్నిబిరుదులు నీయంద యెన్నఁగలిగె
మిహిరనిభతేజ మేదర మెట్లభోజ
నారసింహాంక సత్పుత్ర! నవ్యగాత్ర
పూతగుణసాంద్ర! రమణ పృథ్వీతలేంద్ర
- సీ. సిరిమించుసురుమాయిబిరుదుమన్నెకుమార
భీమవ్రతాప సంగ్రామవిజయ
గజపతిసామ్రాజ్యగజమన్నెసింహమ
కేళాదిరాయ గాంగేయశౌర్య
కమ్మకులాధ్యక్ష ఘనకీర్తివిస్తార
తమ్మలూరిసుగోత్ర దానకర్ణ!
సత్యహరిశ్చంద్ర నిత్యాన్నపరదాన
భటుక విసంస్తుత్య బంధుమిత్ర

గీ. మిత్రజనపోష మేదర మెట్లువంశ
 నిలధిసారంగ! లోభేశ్వభుజంగ!
 మల్లభూపాలసత్పత్ర మంజుగాత్ర!
 భవ్యగుణగణ్య! కొండపప్రభువరేణ్య!

మాణిక్యరావువారు.

సీ. సుమమాక్తికాకల్ప సుప్రతీకంబుతో
 కంబుతోఁ బుండరీకంబుతోడ
 నల్ల నకుసుమ సంపాదనై కాంతుతోఁ
 గంతుతో రోహిణీకాంతుతోడ
 అధిగగతపతమాగ్రుండైన స్వర్ణానుతో
 భానుతో నలచిత్రభానుతోడ
 దండిగాండీవ కోదండాభిరాముతో
 రాముతో నందనారాముతోడ

గీ. నీగుసత్కీర్తి నీమూర్తి నీప్రతాప
 దీప్తి నీదోర్బల నూర్తి దీప్తిమిగిలి
 యలరె మాణిక్యరాయవంశాబ్ధిసోమ
 భాసురగుణాలి భావభూపాలమాళి.

సీ. ఒకతాత కుతుబుశా ప్రకటనక్షేణభుజా
 దండుండై కోవెలకొండు యేల
 నేలమి రెండవతాత యిభరాముపాదుశా
 పంపునఁ బెదకొండపల్లె యేల
 మహిమించు ముమ్మడిమాణిక్యరాయండు
 వినుతి కెక్కినకొండపిటి నేల
 రాణించురఘుపతి మాణిక్యరాయండు
 పరభయంకరవృత్తిఁ బరిధవ్విల్లె

గీ. తండ్రికంటెను దాదతండ్రి తండ్రికంటె

తాతయ్యతలకు నెల్ల భ్రాతృదనర

వన్నెగంటి కృష్ణానేనివంశమునను

నిశ్చలోపాయ బలిర మాణిక్యరాయ.

సీ. దుశములోఁ గదిసిన దొరలశిరంబులు

గోదంప బలందిట్ట నీడుపట్ట

కదనరంగముచందుఁ గద్దిసిన పరరాజు

నిచయంబులను. దాతు నీర్ బాప

జన్యసంతోషులై చనుచెంచునైరుల

నిసుసంబులో మ్రొంగు నీడుచాంగు

గీ. సాక్షిదినీడాలు నైరులచుక్కవ్రాలు

బలిర నీ పాగుపిం బెన్పు, యము గాగు

అనున మాణిక్యరాజవంశాభిచంద్రు

రాజవేంకటగోపాలరాయశహసు!

సీ. శ్రీకరవిజయలక్ష్మీవిరాజిత్వేభి

వేంకటేశు సద్గుణసాంప్రమాత్తి

మాణిక్యరాజ్యసమంధారభూజంబు

పట్టనాయకమనకపట్టహేళి

దున్నెకలలోద్యాపమధుమానపైసంబు

కామినీపద్మధాకావేషం

సతప్రభువరిగోప్రవితశాభిచంద్రుండు

పరిచాతకవాహకాంబు

గీ. అనుననాలోమోచ్చుఁ గీర్తిచే నలర తహమా

చరిత్రవేళాంత సర్వవిశ్వరనిశాంత

వల్లితస్వాంత! రేపల్లెపూర్వీకాంత
చిపితాటోప! వేంకటగోపభూప!

అట్లూరి వేంగళన్న.

పీ. మగధర్మాధర్మపద్ధతుల్ దిగనాడు
చుండగీడగుకమ్మ గుండ్లకమ్మ
అగణితవిఖ్యాతి నెగడ నేర్చినయర్థి
మన సెఱుంగనికమ్మ మాచకమ్మ
కడంగివైరులమద మడచిపుచ్చంగలేక
యడంగియుండెడుకమ్మ యామంగమ్మ

గీ. కమ్మలందఱుఁ గమ్మలా! కమ్మ లరయఁ
గమ్మలకుఁ గీర్తిఁ దెచ్చినకమ్మ వీవె
ప్రథితగుణహార! నారమాంబాకుమార
విక్రమోపేంద్ర! అట్లూరివేంగళేంద్ర!
జల్లి అంకభూపతి.

ఉ. జల్లికులావతంస బలశాసనవైభవ యంకభూప నీ
సల్లలితై కకీర్తిరుచిజాలము మిక్కిలివన్నెవెట్టు బా
బిల్లికిఁ బాలవెల్లికిని భీష్మునితల్లికి నాణిముత్యైపుం
జిల్లికిఁ కల్పవల్లికిని సాగరగర్భవధూమతల్లికి
కాళభూపతి.

ఉ. ఏమిదరిద్రమా! సుకవి యేమిర? పొమ్మికఁ; బోకయింపినకా
నీమొన లేమిచేయు; నది నీవె యెఱుంగుడు వైనఁ జూడుమా
పామజకాళభూపతి కృపాంబుధిచే విలసిల్లుదానము
క్రమితపామధారయనుభుద్ధుచే నఱికింతు ధీరతకా.

జగ్గరాజు.

ఉ. కొంచులవెంబడిక మునుపు కొన్నిదినంబులు సంచరించి నీ
 యంచును వారి రోసి మహాదాత్రయ మంచును మిమ్ముఁజేరితికొ
 సంచకులైనదుప్రభుల వాకిటికికొ మగుడక జనంగ నా.
 కించుక బుద్ధి పుట్ట దింక నేమియుపాయము జగ్గరాజ్యణి!

వేళ్ల—వేంకటకృష్ణరాజు.

మ. చెలంగెక వేజెళ్లసార్వభౌముఁడు జయశ్రీశాలి సింహాసన
 స్థులలో నేడవరాజు దిగ్విజయకీర్తుల్ వానివే వానితోఁ
 గలహంబెప్పుడువద్దురా రిపునృపుల్ గర్వించి మార్కొంటిరా
 పులితో లేళ్లు విహంగపుంగవునితోఁ బూరేళ్లు పోరాడుటల్.

నూజివీటి—యప్పారావు.

చ. వెలమకులంబునందు నిలువెళ్లరు కాంత లటంచుఁ బల్కున
 ప్పలుకు లబద్ధమయ్యెఁ గులపావనుఁ డీఘనుఁ డెప్పురాయరా
 డ్కలభము కీర్తికాంత కృతికాంత మహిజయకాంత యిప్పడీ
 కలిజగమంతటకొదిరుగఁగాఁ గనుఁగొంటిమి చిత్ర మారయకొ

వానిరెడ్డి—వేంకటాద్రినాయుడు.

శ్రీ. లోకప్రతిష్ఠి తోల్లుట్లనామకగోత్ర
 పద్మపంకేరుహ బాంధవుండు
 వానిరెడ్డాఖ్యా న్వవాయపారావార
 శారదరాకా నిశాకరుండు
 చణరంగఫల్గున రాజజగన్నాథ
 భూజానిసింహ తనూజవిభుఁడు
 లక్ష్మీసతీతుల్య లక్ష్మీసతీగర్భ
 శుక్తికానర్హురు మాక్తికంబు

గీ. కొండపీడాది వినుకొండ కొండపల్లి
బందరు నిజాముపట్టణ ప్రముఖరాజ్య
విభుఁడు జగదేకపీరుఁడు వేంకటాద్రి
నాయఁడు బహద్దరు ధరాధినాయకుండు.

సీ. శశిలోనిమృగము పచ్చలభి త్తికాంతులు
దూర్వాంకురము లని దుముకఁ జూచు
మలచినకంపుపట్టెలఁ జూచి మదనుండు
తనమానికపుదొన తఱచు వెదకుఁ
బవడంపుఁ జూరు కల్పకకాళి చిగు రని
కామధేనువు మేయఁగా యతించు
వజ్రనీల స్తంభవర్ణముల్ శివవిష్ణు
తనువులంచు నగాల్చితనయ లెంతు

గీ. రార నవరత్నబద్ధానుకారి ముకుర
నికరరుచివేంకటాద్రింద్ర నిరుపమాన
లలితకలిత సాభాగ్యవిలాసనామ
సాధవైభవ మగణితసరణి నొప్ప.

సీ. ఏవంకఁ జూచిన హేమరాప్యాంచిత
స్తంభంబులకడింది తళుకులెసఁగు
ఎచ్చోటఁ జూచిన హెచ్చైనమృదుహేమ
పటచిత్రశయనోప బర్హణములు
ఏచెంతఁ గనుఁగొన్న నెంచి చెప్పఁగరాని
నిలువుటద్దపు నిగన్నిగలుగ్రమ్ము
ఏకడఁ గనుఁగొన్న నెంతోవింతఘటించు
చిత్రవస్తుసమృద్ధి చెలువుఁజూపు

గీ. ఏగరినిఁ జెయ్యిసాచిన నెనసి చుక్క

లందుకొనవచ్చు శ్రీవేంకటాద్రిమరుజ

రాణ్మాహేంద్ర విలాసహర్మ్యంబు మహిమ

వర్ణనముసేయఁ వరమె యెవ్వారికైన.

క. ఇలఁగలన్యపతులు నీతోఁ

దులదూఁగకయున్న నీవు తులదూఁగితివో

బలిబలి బంగారముతో

బలసాంద్రా! వేంకటాద్రి పార్థినచంద్రా!

మ. మురుగుల్ గొల్పులు చంద్రహారములు సమ్మోదోక్తినిద్దంపుటం

గరముల్ పోగులు పల్లకీలు హయసంఘం బగ్రహారంబులున్

మెఱయం జాలినవేలువుల్ ధనము నెమ్మిన్ వేంకటాద్రింద్రుచే

తఱచున్ గొన్న బహుస్థితుల్ గలిగి విద్వాంసుల్ సుఖంబందరే.

గీ. వైభవోపేంద్రుఁ డైనట్టివాసిరెడ్డి

వేంకటాద్రింద్రుఁ డొకపెండ్లివేళయందుఁ

చిన్నదొరలకు నత్తరుకొన్నకర్పు

పృథ్విఁ గలరాచవారికిఁ బెండ్లికర్పు.

కా. తేజఃకాంతివిత్తిభోగకరుణా ధీసారథన్ బద్ధిసీ

రాజున్ రాజును రాజరాజు సుమనోరాజున్ నదీరాజు వా

గ్రాజున్ బర్వతరాజు మీఱితివి నీకా సాటి భూరాజు లో

రాజశ్రీయుతవాసిరెడ్డికులచంద్రా! వేంకటాద్రిశ్వరా!

క. వెన్నెలవలెఁ గర్పూరపుఁ

దిన్నెలవలె నీదుకీర్తి దిగ్దేశములం

దౌశ్చత్యంబున వెలసెను

విన్నవా వాసిరెడ్డివేంకటనృపతి!

సీ. దేవరకోటాఖ్య దేశాధిపత్వంబు

గల్గిమించిన దేవగర్జనవారు

నేనాధిపత్యంబు చేతను మెప్పించు

భూవనద్యులు కాకమూరివారు

అరయంగఁ దమచాని ననుసరించెడుమంచి

చేసచే మించెడు చేసవారు

కులగోప్రసంపద గలిగి రాజప్రీతి

మెఱంగినట్టి చిటుమామిళ్లనారు

గీ. మొదలుగాఁగల బంధువుల్ మోద మలర

మన్నెనుల్లా బహద్దరు మంచిస్వపుడు

మతియు బంధుసముద్రుండు మానఘనుఁ డ

టంచువర్ణింతు రెపుడు నాయనిపతిని.

సీ. దీపాలమినిరవల్ తాపినబంగారు

టోపీ శిరంబందు నేపునూప

రంగై ననీమస్త రంగీజరీచెట్ల

లుంగి హూయల్ మీటి చెంగలింప

గుజరాతికెంపులకూర్పు తిన్ననయొప్పు

వల్లర్నపై నవ్వుచెల్వ దనర

మేచారమునఁ బచ్చపోచీ కరంబదు

మేల్మిజీఱముద్దు లల్మిత్రానఁగ

గీ. ఆరసిచిగురాకుఁ దరవారు మరువజీరు

... ..

ప్రీతేంకటాద్రినాయనివా రొకదినమున “నందన” మనెడి యమరా
వతియందలి వాణిస్వయోద్యానంబున విహరించుచుండ ములుగు పోషయారో
భ్యులవారు దర్శించి యీక్రిందిపద్యము చెప్పిరట.

సీ. సురసరిధరిణుని ద్విరవభిష్టరకుశ్శు
 ధరశరచ్చరవర స్ఫురితతీర్తి,
 హరిసఖస్వరుహరి ధరికరోద్ధురభయం
 కరకరోత్కరముఖ క్షరదరాతి
 సురభికిన్నరకులే శ్వరసుతస్మరమరు
 ద్వరజనుస్సురుచిసుందరతమండు
 తపణిభూకరదనిర్భరకురుస్సరగపి
 హరిసఖామగమణీ వరవిత్తిర్ణి

గీ. సృపతిమాత్రుండై యాశ్రితనివహపద్మ
 భానుండై భూరిధిరతానూనరత్న
 సానుండగు వాసిరెడ్డినంశస్రసిద్ధ
 వేంకటాద్రిప్రభుండు రవిప్రభుండు.

నాయనిగారు “తాతా! యిట్టియొద్దానవన మున్నందులకుఁ దగినశలము లభింపదయ్యెను. ఇదిమిఁబోఁటికవిశేషశలకే యనుభవయోగ్యము గాదయ్యెను. సౌరభభరిత పుష్పగుచ్ఛము లెన్నియున్న నేమి శలము? మిఁకుఁబోఁటికవివ రణ్యులచే గండోపలప్రహరణుల ననుభవించవలసె” ననిరట్ట. అంతపాపయా రాధ్యులనా రీక్రిందిపద్యముఁ జదివెరట్ట.

సీ. భములతో సురపాదపములతో గంగోద
 కములతో నీహంకములతోడ
 హేతితో నమరేంద్రనీతితో నైలింప
 వీతితో పరమేస్థినూత్రితోడ
 నవ్వుతో విరిమల్లెపువ్వుతోఁ జేజేల
 • బువ్వుతో పలుకులయవ్వుతోడఁ
 శూలితో గూఢపాతాళిలో మూక్తిక
 పాలితో సాదగపాలితోడ

గీ. యెల్లమున నెల్లి బిడ్డయై యెల్లజగము

నల్లకొని నీయశోవల్లి యెల్లసిల్లు

శ్రీవిభాసితస్వభూభృతనూజ

వెంకటాద్రింద్ర నృపచంద్ర విజయసాంద్ర.

క. జలజారికశలయందును

గలకాంబుధియందుఁ బన్నగప్రభునందున్

నెలయై యలయై తలయై

యలరెన్ నీకీర్తి వేంకటాద్రిమహేశా !

నీ. ధరణి నేవిభుఁ డవ్యతనభోజరా జంచు

విస్వద్దణంబుచే వినుతిగాంచె

నెరయ నేఘనుఁ డిదానీతనరాధేయుఁ

డని రాజసభలఁ బ్రఖ్యాతిఁ గాంచె

నేనృపుం డైదంయుగీ యార్జునుండని

కూరులచేతఁ బ్రస్తుతివహించె

నేమహాప్రభునగ్నఁ డిది నధునాతన

రుక్మాంగదుండని హుధిమించె

గీ. నఖిలవిద్యాపరిశ్రమా త్యంతదాన

శౌర్యహరివాసవవ్రత చర్యలందు

నెట్టిశ్రీవాసిరెడ్డినం శాస్త్రిపూర్ణ

చంద్రుడగువేంకటాద్రిధా త్రీంద్రుఁ డెలరు.

మ. సురభూమిరుహసంచకంబున రమా సూనుండు నొక్కొక్కశా

ఖ రహిన్ నైకొని వాసిరెడ్డికులరాకాచంద్రుడౌ వేంకటా

ద్రిరసాధీశుని పంచశాఖముగఁ గూర్చి స్నేహు మాకు సృహే

శ్వరపూజాతిశయం బటంచు సురభూచజంబుల్ సుదంబుఁడెడిన్.

ఈ. సోముఁడు లేనిరాత్రివలె సూర్యుఁడు లేనిదినంబురీతి శ్రీ
రాముఁడులే నయోధ్యవలె రాజకులేంద్రుఁడు వాసిరెడ్డి సు
త్రాముఁడు గానరాని యమరావతిపెంపఁజుఁ గాలమానముకొ
గామవిరోధికిం గడవఁగాదుగదా మది శంక లేటికికొ.

ఈక్రిందసీనము సాపయారాధ్యులవారు శ్రీ వేంకటాద్రినాయనింగారి పిన
శండ్రికుమారులైన నాయుడమ్మ గారీపైఁ జెప్పినది:—

సీ. ఘనసారశతఁ ధ్వజసారసేతాప
ఘనసార ప్రైయోష్ణఘనయశంబు
విక్రమార్కునితోడ విక్రమింపగఁజూలు
శక్రాభనిర్వక్రవిక్రమంబు
కల్పభూమిజనం కల్పభూశతజన్మ
కల్పభూరిత్యాగ కాంతతా ప్తి
రాజరానినిలిప రాజరాజత్సదీ
భాజనంబై నట్టి భాగ్యగరిమ

గీ. నికతవిలసిల్ల వలెఁ బూర్వతీసమేత
రావలింగేశ్వరకృపాభ రంబునలనఁ
బ్రకటతరంగిణి వాసిరెడ్డి కులసింహ
సరులకల్పద్రుమపుఁ గొమ్మ! నాయుడమ్మ.

వాసిరెడ్డిరామనాథ బాబు.

ఈయన వేంకటాద్రినాయనికుమారుఁడు. పిరికాలముననే వేంకటాద్రినా
యనింగారార్జించిన ప్రసాద్యుగురాజ్యము యథాయథ లయినది.

సీ. సుల్తానుబహదరీచూపించితలఖాబు

• ఇచ్చుకచ్చినలచ్చులిచ్చు కేబు
కయివారములు నేయు వికిచ్చుతసితరీబు
కాన్కొగ్గితో గూడు... కాబు

అలకాధిపతికైన సప్త లిచ్చవరీలు

చలపట్టి నేయునై రులఖిరాలు

వాసిరెడ్డిపూర్ణి వర్ణిలుమహతాబు

సూర సారించుసరిజబాబు

గీ. జబరదస్తులకెల్ల దుప్రసానబాబు

కన్ను వేసిందిచూ తమ్మికంటిబూబు

నవనీపోట్లాసి మారామనాథబాబు.

శ్రీధనంజయధాట్రాజు.

ఈతడు విశాఖపట్టణమండలమందలి పార్వతీపురపుఁ బ్రభువు. పంతులు
బ్రహ్మయ కాశ్మీరియను కవి యీతనిగూర్చి చెప్పిన పద్యములు:—

గీ. భటులకోలాహలాఝటలు గుండెలులుగ్రీల

పుండరీకంబులు దెందుపడంగ

బలువేటకుక్కులభౌభౌరవంబులు

నడవిపందులు గుండెల్లవిసిపడంగ

తమతుసాకీవేట్ల ధనుధనంధనముల

క్షణములో మృగములగములగుల

కెలయుల జనులెల్లఁ గేరి కేకలువేయ

జయజయధ్వని వందిజనము నేయ

గీ. వేట గావించితిరి ననవీధియందు

నర్జునపరాక్రమంబుచే నతిశయించి

మహితశ్రీవీరమతోడ మల్బిరుదన

శ్రీధనంజయధాట్రాజ! క్షీతిబిడొజ.

గీ. సొగసైనరత్నాల జిగిగుల్కుమేల్తాజు

వశాసుగా నొడలవాసినింప

ముఖచంద్రు నిరుక్తేవ మొనయు కీర్తలపోల్కి

వజ్రాలచాకట్లు వన్నె లాలుక

సంసకపీండ్ర రక్షణవిచక్షణనేత్ర

రాజీవముల దయాసముగుల్మ

పకలవనీ పక్షవణంబు లింపొంద

శుచిధామ మధురవాగ్రచన లెసంగ

గీ. నఱుత హరుమంజుషాత్యాలసరులు దనర

గంతుని జయంభు నలమహీకాంతు గెలిచి

వెలయుమిముఁ గన్నఁ గనులకు వింశుగాడె

శ్రీధనంజయధాత్రాజ! క్షీచిలివోజ.

నీ. నుదుటఁ బాపటబొట్టు పనసుకస్తరిచుక్కు

మెడను గందపురేక మేల్పుసుఁగు

సొగసుచెక్కులనింపు జనసాలబలుసొంపు

మోవియందు బులాకిముత్తియంబు

వైరిణీనైక క్రొంబట్టు కుచ్చులజడ

తళుకుతాబేడు జల్తారువాణి

మొలనూబుగంటలు జిలుఁగు సావంజీలు

మోమందుఁ బిఱునవ్వు మొలకలెత్త

గీ. రంగుమీఱంగ మదససామ్రాజ్యలక్ష్మి

విధముగా వచ్చి కష్టరవిడియ మిచ్చి

కాఁగిటను గ్రొచ్చి బావిలీ గ్గుదుమెచ్చి

మచ్చుకిచ్చిన ముద్దును మఱననగ్గు,

గీ. పంతులవంశ బ్రహ్మకవి పార్థివ లోకలలామ! దేవిదీ

చెంతకుఁజేరి దర్శవముఁజేయఁ బ్రతీక్షయొసర్చుచుండెన

త్యంతదయా రసార్ద్రహృదయంబును సన్నిధిజేర్చునాజ్ఞ ద్వా
రాంతరవర్తి కిమ్ము సముదారధంజయధాటరాజ్యుణీ.

క. ననవలె ననవలె చెఱుకుం

గనవలెఁ గనవలె మృదుత్వగదిమ మధురిమకొ

ఘనమగు భవత్కవిత్వం

బనుపమతేజా! ధనంజయనృపబిడౌశా!

మంత్రులు.

సీ. వ్రాయను జదువను విరుసతో మాటాడ

నావలీవలిపల్కు లాలకింప

పరదేశభాషలు ప్రభువుకు వినిపింప

సభదుర్గణంబులు సర్దుచేయఁ

మనవులుగదియింప మనసులేకముచేయ

గపటనిష్కపటముల్ కలయనెఱుప

కలిపింప విడిపింపఁ గరుణింప మన్నింపఁ

బరన్యపాళికిరాజ్యపదవిఁ దీర్ప

గీ. సభలఁగూర్చుండి చిత్రప్రసంగ మాడ

సరససంగీతసాహిత్యసరణి నెఱుప

వినయగాంభీర్యచాతుర్యవిత్తరణముల

నేర్పుగల్గినమంత్రులునీతిపరులు.

దేవనారాయణామాత్యుఁడు .

శా. ఓ త్యాకాశదిశావకాకముల ముఁచెకొ దేవనారాయణో

మాత్యగ్రామణికిఁ ద్రిచంద్రికలు యుంపాతాళమానక్రియా

సృత్యధ్వాజ్జటిజూటకోటరకుటిఁ ప్రేంఖద్వియద్వాపిని

ప్రత్యగ్బుద్ధవిశుద్ధసేనపటలీపాటచ్చరప్రౌఢిమకొ.

రాయని భాస్కరుడు.

చ. కకములు వేయునుం గలుగఁగా ఫల మేమిటొనర్చు భాస్కరుం

దరుల్గును వేడుకొంచుఁ దిరుగాడును బంగరుకొండచుట్టు శ్రీ
కరుడగు భాస్కరేంద్రకులగణ్యుఁడు రాయనిభాస్కరన్నవే
కరములు యాచకాంబుజవికాసకరంబులు శ్రీకరంబునన్.

ఉ. ఆకులవ్రాలువ్రాయ సతివాగ్రణిబాచనకే ఘటిల్లుఁబ
ట్టికిమమంత్రసంపనులు గంటఘముట్టి లిఖించినట్టి న్రా
లూకులు రాటపాకుట చెవాకులు బ్రహ్మణవీధిలోనిపు
ట్టులు లంజెలిండ్ల పలుగాకులు గాక నిజాన కాకులే!

ఉ. న్రాయుఁ బసిండిగంటమున రాజహితైకరహస్య కార్యమల్
న్రాయు ధనార్థికోటినిటలంబున శోభనభాగ్యసంపదల్
న్రాగూఁ జకోరలోచనల వట్టునచన్నుల మన్మథాంకముల్
రాయనిమంత్ర భాస్కరుఁడు వ్రాసినన్రాఁల లసంఖ్యముల్లదా.

కోట సింగమంత్రి.

ఉ. భానుజాడధర్మముం గుముడబాంధవుఁ డాయవృత్తంబు మేఘుఁడున్
దానజలంబు నన్న మదిసర్పజుఁడున్ గలవేళ నిత్తురొ
వాన్నిని వానివానిమఱివానినిఁ జెప్పకు కోటసింగఁడే
మానక కాంచనావృత్తసహసజలాన్ని ము లిచ్చు నెప్పుడున్.

గుంటునల్లి — ముత్తయమంత్రి.

చ. ఎరిమినినించి బంధుజనుల్లొను హత్తె బ్రహ్మత్వైసరా
జులు సభలక్ష్మ మహామహిమ నూచుచు మ్రొక్కునాఁ జేతులెత్త మా
ర్మలయు ప్రమత్తకృత్తేకపుమంత్రులు పానము గొత్త కీచిమై
వెలసితిమోర గుంటుపగివీరయము లే నదాన్యశేఖరా!

కా. ముత్తామాత్య పరాకు! సంపనగరీమాధ్యస్య! మత్తారిరా
హుత్తోస్మత్తన జీరవారపరివారోదారసాహోనమ
ద్వత్తోపాయనదానలోల యిదిగో దండంబు లర్పించెనెన్
జత్తాంభోరు హాపీతతోభితమహాచే తోభవారాతికిన్.

మ. శతమమ్యం డమరావతేలంగ సురశ్శత్రులపాలైరి సు
గతిఁ బాతాళము శేషుండేలంగ ఘణుల్ గాల్చినటించుండె నీ
క్షీతి నీవేలంగ వీరము త్త! మమశాస్త్రి గ్రీగంధమున్ బుష్పముల్
హితరాజాన్నము గల్గి యుడి సుఖులై శిల్లప్పు డుల్లాసులై

కా. నావిశ్వత్కవితావిశ్వంఖలవచోనైపుణ్యధారాశభా
రావస్తుంభవిజృంభణంబునకు నారా వీరము త్తప్రధా
నావిరూఢితవీర్ణి కల్గవలె లేదా యన్యల నేవ్వడనా
చీ నాచాచ్చటి! చీ కవిత్యచు!చిచీచీ!! యర్థకాంతారతుల్!

చ. కమలభవాంశభాంశమునంగల్గిన! నందవరంపు టిండ్లలోఁ
బ్రముఖుండు రాయనప్రభునిభాస్కరుండేనెఱచాత; పిన్నుటన్
విమలగుణౌఘగుంటుపివీరయము త్తడె దాత భిష్టిసం
భ్రమఘనదానరూఢినొకపాటిచదాన్యల నెన్న నేటికిన్

క. నాలుగుద్వంబులు పదు
నాలుగుదేశములప్రజల సయమా మునన్
లాలించుచుఁ జీరకాలము
పాలించెను ముత్తమంత్రి ప్రభుమాత్రుండే

క. సొందుగ శరజలనిధిహరి
చందనతరుచంద్రసంఖ్యశకనరంబుల్
దుండుభి నాహాహంబున
నందముగా వీరము త్తఁ డరిగెన్ దివికిన్

సాశ్వతిమ్మరుసు.

క. ఏతెఱురు తముఁ దామే

దాతలస్సన్నిధికి సర్థితతు లుర్వి శుక

ప్రహతమునకుఁ జూతవహీ

జాత మ్మంపిందె కమ్మ! సాళువలిమ్మా!

కోనమరుసు.

క. చేపట్టిన ధ్రువులవుదురు

కోవించిన రంభఁగూడుకొందురు జగతిన్

స్థాపింపఁ బొడువనేరని

యాపందలు సాశ్వతోకమరుసు న కనయే

మహిమలూరి పెమ్మయసింగన.

క. సంపదలు జలతరంగము

లింపలరంగ వచ్చుఁ బోవు నిమ్మహిలో మేల్

సంపాదింపఁగనలెరా

పెంపలరంగ మహిమలూరి పెమ్మయసింగా!

సింగయరామన.

క. చేతికి గంటమువస్తే

క్రోధికి నివ మెత్తివట్టు కొందఱుమంత్రుల్

నీలియెఱుంగక విగుతురు

సీతారామాభిరామ సింగయరామా!

భట్టిప్రోలు మల్లయమంత్రి.

క. నీవలెనిచ్చుదాత ధరణీస్థలిలో మును కర్ణుఁ డొక్కఁడే

నీవలె మాటలాడుతరి నేర్పరియా నిల శేషుఁ డొక్కఁడే

నివలెనుండరాంగకమనీయతరుఁడు జయంతుఁడొక్కఁడే
భావితబట్టిప్రోలు కులపావనమల్లయమంత్రి ధీమణి! !
మాదిరాజు వేంకటమంత్రి,

క. అన్నా మంత్రిభామణి

నిన్నెప్పుడుఁగోసనీమనియోగులలో

సెన్నికదాతవటంచును

విన్నాగముమాదిరాజువేంకటమంత్రి!

డొక్కానీతమ్మగారు.

ఈమె నిరతాన్నప్రదాత్రిగాఁ గొలది కాలముక్రింద రాజోలు

తాలూకాలో నున్నదట! ఈమెభర్తపేరు జోగయ.

వీ. శ్రీగల్లరాముఁ డీజోగాభిధేయుండు

ధరణీతనూజ సీతమ్మగారు

కాశివిశ్వేశుఁ డీఘనుండు జోగయగారు

తగునన్నపూర్ణ సీతమ్మగారు

సుగకులాధీశుఁ డీజోగాభిధేయుండు

నభినవవాణి సీతమ్మగారు

దానచంద్రుఁడు జోగమానవశ్రేష్ఠుండు

సమ్మిరోహిణియు సీతమ్మగారు

గీ. అనుచు మిము యాచకులుకొనియాడుచుండు

అహహ తమభాగ్య మేమని యభినుతింతు

అతులగుణధామ డొక్కాన్వ యాభిసోమ!

అపుర! జోగయనామ! సీతాభిరామ!

లోభి.

క. యాచకుండు లోభివానికి

రామారిఫిరంగి దానరాధేయునకు

నూచింప దేవరాయలు

నీచవుడగిడిల నెప్పనేటికిఁ బుడమిన్.

గీ. దాతఁగానివాని ఖ్యాతిగా నెన్నిన

దాతయానె వాఁడు ధరణిలోన

గడ్డిపరకపీకి గంగ నల్లార్చిన

దర్భయగు నె యజ్ఞతంత్రమునకు.

ఉ. తిట్టిన రోసముంబడఁడు దీవనయిచ్చిన సంతసింపఁ దా

కట్టిడిలోభి కెంతయిధికారముగల్గిన నేమి? లేకయే

బెట్టుగనున్న నేమి? నడపీనుగుకు మణిభూషణంబులన్

బెట్టిన మొట్టినన్ సరియె మెచ్చునొ నొచ్చునొ కాళికేశ్వరీ!

ఉ. ఎవ్వరిసాము నెంతదిన నెవ్వరి కున్నదొ ప్రాప్తికల్గినన్

దవ్వలనున్నఁ బిల్చి తముఁదార యొసంగుదు రంతయంత పై

నవ్వల నెంతవేడినను నాప్రభు వెంతయొసంగఁజూచినన్

గవ్వయు నివ్వనీదు తనకర్మము పెమ్మయనింగఱిమణి!

క. అంటేవేళకు నంటును

నంటనితటి నంట దెంతయలమటపడినన్

అంటే భాగ్యంబుంటే

నింటికిఁ దా నడచివచ్చు నిమ్మహిలోనన్.

ఉ. క్రూరగణంబు మందు విషగుంభితవాక్యము గుండు పద్యమా

ఘోరపుబల్ ఫిరంగి కవికోపము వహ్నియు నంటి నూటిగాఁ

గూరిక బారుసాగి కొనగుండు దఢాదడిదూకి లాకినన్

సారెక్కు లోభియాలఁబడు సాలమహీజము కూలునల్లుగన్.

ఉ. ముండిశిఖండిలోభులను ముఖ్యజనావళి వేడఁబోయి లే

దండమనేది, రెణ్ణెలలు లాగు మనేది, మఱింతసొక్కి లే

నుండు మనేది, యీదిని మోర్చు మనేది, సహించిచూచితే
మండిపడేది ముండిచెయి మాటుకొనేది వివాదపద్ధతికా.

కా. ఇచ్చే చెన్నుడులేదయిత్తు ననెనా యీప్రాద్దురా లేపురా
ఏచ్చేయేటికిరా యమాసవయిరా నడ్లమ్మగారా ధరలో
హచ్చేటప్పుడురా మజ్జొక్కపుడురా యీమధ్యతంటాలచే
జచ్చేనన్నను గవ్వలేదుగదరా చాగంబు లోభిప్రభూ!

ఉ. ఇంతుల కిచ్చినట్లు సుకపిండ్రుల కియ్య రచేమిచోద్యమో
యింతులు చెంతేజేరి యెలయింతురు పైకొనువేళే మోవి నా
కింతురు గాఢబంధరతికేళిసుఖంబున నోచితమ్మతి
న్నింతురుచెక్కునొక్కి మరపింతురుమే నికనేమిచోద్యమో!

గీ. విత్తమొకని కిచ్చి వితణభరణంపుఁ
జిత్త మొకని కిచ్చి చెటిచినాఁడు
బ్రహ్మయాలిత్రాడు బండితేవునఁడెంచ
రెండు నొకని కీక బండుచేప్పె.

తంగెడకొండఁడు.

ఉ. పింగళ యేకచక్రపురి పెంపుగ నందు వసించియున్నయా
తంగెడకొండఁడే బకుండు తథ్యము మానవులార! వానిబా
ధంగడముట్టఁ జేసె మును ధర్మజు తమ్ముఁడు భీముఁ డిష్టా దా
యెంగిలిముచ్చుఁ జంపుటకు నీశ్వరు వేండుండి భీముఁ డయ్యెడుకా.

వనమయగారితుక్కన.

చ. మును పొకకేల రావలెండు మోదమునకై రజతాద్రి యెత్తినం
తనె హరుఁ డోపఁడే తనపదంబునఁ ద్రొక్కి మచంబ డంపఁగా
వనమయగారితుక్కనవివా యలశ్రీగిరి గడ్డపాఱులకై
గనలుచుఁ ద్రవ్వె సర్వమును పైకొనునీ కిపు డాతఁ డోపఁడే!

బాచమరుసు.

[పలుకలూరి గోపన చెప్పినది]

గీ. గోలకొండమలకగోవులభక్షించుఁ

గొండపీటి విప్రులమునెల్ల

బాచమరుసుచేరి భక్షించుచున్నాఁడు

మలకమేలూ బాచమరుసు మేలూ.

• బెహరాదారన.

ఒకానొకబాటసారి 'బేబీరా' కయిన దని యెఱుంగక క్రింది యగ్రహా
శము పేరువిని నెల్లి వెదకి కానక విసిగి చెప్పినపద్యమట !

ఉ. కానరహాసరై మిగులగందరగోళపుమూలమై రసా

భాసపుహేతువై వికటపద్ధతియై సిగపట్లగోత్రమై

దాసరిపాటయై బెహరదారన చేసిన యగ్రహాశ మా

కాశముముట్టి తోకతెగి గాడిదవాలకమయ్యెఁ జూడఁగాక

పుత్రేపు--వేంకట్రాయఁడు

క. పుత్రేపునంశభవ వెం

కట్రావా! దుస్వభావ! గార్థ(!)గ్రీవా

నిట్రాచట్రావిభవా

భట్రాజులకియ్యలేవు బడవా! చెడవా!

• పేరులేనివాడు.

సీ. వేడ-- నిద్దఱతోడ వీధిలో నిలుచుండి

జోడుగ్గా ముచ్చటలాడ భయము

కొంప సౌరుగఁ గట్టుకొని కాపుతంబుండి

తెల్లపిబట్టతోఁ దిరుగ భయము

గంధాక్షతలు పెట్టి కడుపాన భుజియించి

నిండార వీధిలో నిలువ భయము

శుభశోభనములందు సొంపుగా స్త్రీలతో
రాగిల్లి యూరనూరేఁగ భయము

గీ. నెట్ట నంగీతొడిగి పాగచుట్ట భయము
బ్రాహ్మణులపాలివృత్తువు పాపజాతి
కఠినచిత్తుఁడు వీడమ్మకడుపుగాల .

...

...

మఱికొందఱు.

ఉ. బానెఁడుతోనందంటకము పంఠెఁడుపాలును మేటిచ్చారు లెం
తేనియుఁ బుల్లఁగూర కడుఁదేరినమజ్జిగ పెద్దచేంబెడుకో
బూనిచి కమ్మచౌదరులు బొజ్జలు పెంచుక కొండపీటిలోఁ
గానరు మంభకర్ణ గజకర్ణ హిడింబ బకాసురాదులకొ.

ఉ. తిండికిఁ గుంజరంబులు వివీర్ణికిఁ గంటకిఘ్నారుహంబులుకొ
దండ ... గృహంబులకు దండధరుల్ రణరంగభూమికికొ
ముండలు మండగోకరులు ముచ్చటకుం గొఱగానివార లి
మ్మండలమందుఁ గొంద అధమోధమకమ్మబికారిత్రిమ్మరుల్.

క. పిండెఁత రొట్టెయంతే
మండలపతిమచు వడెంత మానుష మంతే
గుండెఁత తూనికంతే
మిండనియీ వెంత లంజెమేలము నంతే.

చౌకదనము.

సీ. అత్తవారింటిలో నల్లుఁడు తఱచుగాఁ
జనవున మెలఁగుట చౌకదనము
పరమాపులయినను బాంధవులిండ్లకు
సారెకుఁ బోవుట చౌకదనము

ప్రజకు సమ్మతిలేని పారుపత్తెము చేసి
చాలించుకొనియుంట చౌకదనము
తనభూమిఁ గోల్పోయి తా నెంతరాజైన
సరివారిఁ జేరుట చౌకదనము

గీ. గాన యభిమానవంతుఁడు గౌరవమున
దూరమున నుండి మర్యాద తొలగకుండ
సంచితం బగుయశము దీక్ష్తించుకొనును
వేంకటాద్వైత వికసితవంకజాక్ష!
తీర్పరి.

నీ. తగవునఁ గూర్చుండి ధర్మంబుదప్పెనా
తప్ప కాతనికళత్రముకుఁ దాఁకు
అర్థంబు నేపాటియాసింది చెప్పెనా
యభయవంశంబులు నుడిగిపోను
పక్షపాతము చేసి పాప మార్జించెనా
తొలగక యతనిపుత్తులకుఁ దాఁకు
కపటియై తగ వెఱుంగక తప్పుఁజెప్పెనా
కాలునిపురికిఁ దాఁ గదియనేఁగు

గీ. వాదిప్రతివాదిమాటలవరుస నెఱింగి
యభయసాక్షుల పల్కుల నుచిత మెఱింగి
సత్యమైనట్టిమాటలజూడ యెఱింగి
తగవుతీర్చినయతఁడెవో ధర్మరాజు.

క. ధర్మముచెడి రెండొడిన
దుర్మార్గుఁడుగృహముపట్టు తుడిచివధూళై
నిర్మూలమొలంబై
ధర్మజుఁపురికేఁగి మలముద్రావుచునుండుకొ

చ. పుడమిచి సత్యసంధుడగు పుణ్యునినోరు పవిత్ర మెప్పుడుకొ
మడియత నాచి నూటి కొకమాటయినకొ నిజమాడనేర నా
గమనరినోరు నోరె యతికష్టపుంగపిడిబేజలారిసి
చెప్పబెడిక్రంత తుండెరపునీహనుమంత నితాంతపైభవా.

తూర్పునాడు.

సీ. క్షీరామ? పతిపేళ్లు దొరలు రాచకొమాళ్లు
వెలమనాయళ్లు చేవెళ్లు గోళ్లు
కాళ్లును బాంకోళ్లు కడునోరసిగముళ్లు
వింతకట్టురుమాళ్లు బంతికూళ్లు
చెవులిపోగులజోళ్లు చేయిఁటెపదిమూళ్లు
మాటవ్యక్తపునోళ్లు వేటకాళ్లు
వెలిరారుమగనాళ్లు పెనుబాలకావళ్లు
గొల్లబోయళ్లు పైఁజెల్లజోళ్లు
గీ. చాలుసూమిళ్లు తాళ్లు వజ్రాబ్జాళ్లు
నీళ్లు గలయూళ్లు వడవికుందేళ్లు లేళ్లు
మహాకుట్రుళ్లు పాతళ్లు మానుటోళ్లు
మెప్పు నడవళ్లు తూర్పున నుప్పుమళ్లు.

కర్ణాట దేశము.

సీ. జిలుగునన్నెరుమాళ్లు చెవులముత్యపుజోళ్లు
వెగఁటైనవడదోళ్లు వేటకాళ్లు
వారకాంతలయిళ్లు నచ్చురాచకొమాళ్లు
నారీమణులపెళ్లు నారికెళ్లు
వాసింఁచువటివేళ్లు వారిజాక్షీనగళ్లు
దాసరిదేవళ్లు రతనగుళ్లు

శృంగారసావధానము బంగారు మెడనూళ్లు

నిశానమదెట్లు నేర్పకాళ్లు

గీ. ఎట్టివారికిఁ గలరయ్య యిద్దరూళ్లు

సంతతంబును దమయోద్ధ బంతిపూళ్లు

మాటనిలుకట్లు మతిమోచినీటుకాళ్లు

పొందుకర్ణాటదేశపుఁ బొందుకాళ్లు.

సీ. కాసుపుట్టినయూళ్లు తఱపు నుట్టిగనీళ్లు

పడిపొన్నదెనీళ్లు పాడుగుళ్లు

నరిబేసిసావధానము మొలుపెట్టు వఱుళ్లు

పగులుఁజేడిలేళ్లు పలుఁగుతూళ్లు

చౌటవాఁగులనీళ్లు సరకు లేనంగళ్లు

పెనులోభులనగళ్లు పిచ్చపళ్లు

పరివహించుటనీళ్లు మడ్డిచెక్కలపోళ్లు

తెలుగుల[?]కివసాళ్లు తెల్లనూళ్లు

గీ. నివికిపోయినపందిళ్లు చివిచిదళ్లు

నీవరాచకొమాళ్లు తబ్బిబ్బుపేళ్లు

తోడుఁబోతులవడఁసుళ్లు తుమ్మనీళ్లు

పోయమామిళ్లనడవళ్లు పూటకూళ్లు.

కొండవీటిసీమ సముతులు.

సీ. కొండవీటిసీమకొర్కులు దీర్పంగ

దండిసముతులు సంగ్రహించు రెండు

ఎలమిలోఁ జెప్పేను, ఏదేదియిట్టివా

పాల్గొడు పులిపిఱు ప్రతిపాడు

సంతసరానూరు సరసను నూతక్కి

పొంతను చేబోలు పొన్ననూరు

మంగళగిరియును మఱి మంచిమునుగోడు

రంగైననానెండ్ల రాయపూడి

గీ. దాచినధనంబువంటిది కూచిపూడి

పంట లధికంబు గుంటూరు ప్రజలకెల్ల

పాడిబాసలు గలిగుండు తాడికొండ

ఇతమమల్లేశ శివలింగ! పార్వతీశ.

మార్కెళ్లనీమ.

సీ. సిరిమించుమార్కెళ్ల నీనుదేశంబునఁ

దుదముట్టఁజూచినఁ దువ్వభూమి

ఆభూమిపంటలు నారికె కందులు

చామలు నులువలు సజ్జలు మఱి

వరుసతోఁ గొట్టలు పరిగ లల్పందలు

ననుములు పెసరున్న నాముదాలు

ప్రత్తియు రాగులు పాశెపుజొన్నలు

పదునాల్గు వన్నెలపంట గలదు

గీ. అందుఁగూరగాయ లనువైనగోఁగులు

పుచ్చకాయ తుమ్మిపులుసుఁగూర

పాలుపెరుగు నెయ్యి పరిపాటిగాఁ గద్దు

ఇంతకన్నలేద యెంచిచూడ.

వీరనకనుపూరు, కొల్లుకుదురు.

ఈరెండుగ్రామములును నెల్లూరిదగ్గఱనున్నవి.

ఆ. కె. ఊరిచుట్టుముండ్లు నుదకంబు మధ్యంబు

పాడిపంట కున్న ఫలము నాస్తి

తీరు దినుసు లేనివీరసకనుపూరు

పాడుకొంక దీనిత్రాడు త్రెంప

అ. నె. ఒక్కపా పెగేసి యొక్కపాలు దిగేసి

ఉన్నయూరిమీద మన్నుబోసి

పాపరాజుపోయె బారుప త్రియుబోయె

కొల్లుకుదురుమీదఁ గొఱవిపెట్టి.

ఉదయగిరి రాజ్యలక్ష్మి.

క. ఉదయగిరి రాజ్యలక్ష్మికి

సవనము నెల్లగాగు, అట్టిసాధ్వీమణికి

వదనంబు కందుకూరు

బదయుగళం బాత్మకూరు బట్టిపాడుక.

కొప్పోలువృత్తాంతము.

“శ్రీకృష్ణదేవరాయలచే గొప్పోలుగ్రామమును బొడ్డుచెల్లతిమ్మన య గ్రహారముగావడసెను (క్రథమభాగము చూచుఁబడి.) ఆతిమ్మనమంత్రిమూరుడు వెంగన్న యాగొప్పోలుగ్రామమునకుఁ బాపన్నునదినుండి కాలువత్రవ్వించి నాగులకుఁ బయనుపేర నొకచెర్వునిర్మించి యానీటిచేతఁ దనయగ్రహారమును నదీమాతృకము చేసికొని యుపపన్నుఁ డగుచుండెనట! దానికోర్వక తమకేదో నప్తము కలుగుచున్నదిని తెంబొకనాగిచెడ్డియనునాతఁడు తద్ద్రామాధికారిగా నున్నపోచిరాజు పుట్టుతోఁబాటున వెంగన్నమీఁదఁ దగవు సాగించెనట! అప్పు డు దేశాధీశ్వరుడుగానున్నమల్ల-కుమారసంవిరాజుగారికిఁ కేగి బొడ్డుచెల్ల వెంగన్న విన్నవించుకొన్న విధము:—

సీ. కొప్పోలుకు పదికాపంజరంబులమీఁదఁ

గోలాపూలుబాడె గోలకట్టె

తగఁగృష్ణరాయేంద్రదత్తగ్రహారంబు

నాశంబుగాఁ బూనె నాగిచెడ్డి

యారాజ(?) నరనాథకన్య నేమైసెనుగాల్వ
 కూలంద్రొబ్బంగు బుట్టె గుంటకట్టి
 వెలయ వామనమహోత్పలకాననంబులు (?)
 తల్లడంబులు చేసె నల్ల డహహ

గీ. విని పరామరిసించు మావిన్నపంబు

చి త్తమున నుంచు పోషితాశ్రితకలాప
 మట్లకులదీప! మత్తెరివంశహరద
 సర్వశ్రుతాప! కుమారనంతభూప!

దీనిపై ననంతరాజుగారు కెంగన్న కనుకూలముగాచగవు వీడ్చిరిట!
 పోచిరాజు - ఓబరమీద బొడ్డునెగ్గకెంగన్న కెవనపద్యములు.

నీ. మహియేలుమట్లకుమారసంతాన్వయ

మూర్ధాభిషి త్తనియులలేక

అ.....నాథ

మంత్రశేఖరునిసమ్మతము లేక

కడుఁదిట్ట దీవించఁగాఁగలకొప్పేబు

చరకవైశేషులయెఱుక లేక

ఆనయంబుగా పుండీయన్నపన్నులుపెట్టి

మనుమేటికాశ్రయమాట లేక

గీ. కాలనష్టంబుగాఁగుంటకట్టి మనుచు

నిచ్చె లేబాకవారికి సుచ్చుకమ్మ

... ..

గీ. గొడుగు కాలిపోయె గుఱ్ఱంబు చనిపోయె

నాలు తొలఁగిపోయె నల్ల డహిగ

మారు మాఱిపోయె నూరికి రాకురా!

ఓరి పోచిరాజు నోబ! దూబ!

బాలకుల పద్యాలు.

శ్రీ. శ్రీరఘనాథాయ ! శివునియాదలప్రవ్వ !

జాబిల్లి రాంగడే చందమామ

మెండుచీకటిగొంగ! మెఱయించుక్క బొజంగ!

జాబిల్లి రాంగడే చందమామ

చిగురుగైదువుకాముఁ జెలంగరావుతుమామ!

జాబిల్లి రాంగడే చందమామ

బచ్చివన్నెయతోప! యచ్చిపెన్నెలగాడు!

జాబిల్లి రాంగడే చందమామ

శ్రీ. చిన్నయన్నకు శ్రీరఘుశేఖరునకు

సొండున్నెయలోపల మెన్నకెట్టి

పరుడగిన్నెయలోపలఁ చాలుగోసి

చారుఁ దినిపించి యోగడే చందమామ.

శ్రీ. నెండుగిన్నెలోన చిన్నయ నెలు గోసి

పరుగిన్నెలోన సాయగోసి

చందమామ రాకు! జాబిల్లి రాకు! మా

చిన్నబిడ్డతో భుజింతుగాని.

వినాయకుని చవుణి.

శ్రీ. సిద్ధివిఘ్నేశ! ప్రసిద్ధిగఁ బూజింతు

నొసంగ నినుగదియొక్కపత్రి

దానిచ్చు మరుసెచ్చు చిన్ని విఘ్నేశకృత

యొచ్చెత్తె మార్వయ ను పురేను

కలగకు మానెడు గన్నెగు జిల్లేడు

యొక్కాచన లెగు బేదాగు

జాజి బల్లరక్కసి జమ్మియు దాసాని
మాచిపత్తిరి యారె మంచిములక

గీ. భాద్రపదశుద్ధమునఁకౌతిఁ బగటివేళఁ
బప్పు పాయసమును నానుఁబ్రాలు తేనె
సేయి యుండ్రాళ్లు కుడుము లుపాయసముగఁ
గోరియర్పింతు నీకునేఁ గోర్కితీట.

క. మగ్గిళ్లు వచ్చినప్పుడె
గుగ్గిళ్లును పెరగవప్పు గుండ్రుండ్రమ్ముల్
నెనైన నేతిలెప్పులు
నగ్గమ్ముగా నీకుఁడెత్తు నయ్య గజేశా.

గీ. పెద్దయేనుఁగుపై నెక్కి బిరుదుపడగ
లడర ముత్యాలజగజంపు గొడుగునీడఁ
జిన్నినగవుల రఘువీరశేఖరుండు
ప్రేమనేతేరఁ గోరుచున్నాము మేము.

బోగిపండుగ.

సీ. బోగిపండుగవచ్చెఁ బొందుగా మనయిండ్ల
తలయంట్లు సాగింపవలయు నేఁడు
ఎల్లి సంక్రాంతియు నెల్లుండి కను మావ
లెల్లుండి ముక్కను మేఁగుదెంచు
ఁండిగానిన్నాళ్లు పిండివంటలతోడ
నిష్టమృష్టాన్నంబు లింపుమీఱ
బొవలు మఱఁదులు బండుగు లల్లుండ్రు
వది నెలు మఱఁదండ్రు బంతిగుడిచి

గీ. క్రొత్తపుట్టముల్ ధరియించుకొని ముదమునఁ
గూడి కిలకిలలాడుచు వేడుకలర

పాడుచుముపాట లాటలనాడుకొంద
మోలి మనమెల్లరముగూడి బాలురార.

కన్యాదానము.

క. శ్రీయును గులమునుమాపును

బ్రాయము శుభలక్షణంబు బాంధవవిద్యా

శ్రేయములు గలుగువరుఁ గ

న్యాయుతుఁగాఁ జేయవలయు సధికప్రీతికా.

సీ. పెండ్లికూతురీ కేము పెట్టేటిసామ్మలు

సరిగెప్పలు బస్సుసరము తీగె

నేరలు, పిల్లాండ్లు బెబ్బలికాయలు

వీరమద్దలు పణిహారములును

గంటలమొలనూలు దంటయొద్దాణంబు

రంగొప్రభానంపు టుంగరంబు

సిరిగజ్జె లంచెలు చేర్చుక్క- బంగారు

నేవళంబగు కొల్మిబాలివీలు

గీ. అన్నియును బెచ్చి యిచ్చెద మాదరించి

ఘనుడ వోమామ! గంధానఁ గాళ్లకడిగి

పిన్నవరుడను నాకు మీకన్నె నిమ్ము

శ్రీకరంబుగ నాశీర్వాదించు మమ్ము.

క. శున్నవచంచురు నేలెడి

చిన్నది మ్మియింటఁగలరు; సిరితోఁజెలునై

గనున్నాడఁ బిన్నవరుడను .

• గన్నింటి నా కిచ్చి శుభముగైకొను మామా!

సీ. అణంబు తగుమాత్ర మడిగితి నోమామ!

బాళువా నొకట్ల సరిపిణీలు

పచ్చలకడయాలు పడివేళ్లజలుపులు
 పటువుమాణికాల్లో పతకమొకటి
 చిరుదుచెక్కడపుది కిల్లెలమొలత్రాడు
 జమిలివి యుత్తరజంఘములును
 తగటుఁగోఁకులు మంచివగుఁడెందునేలులు
 దస్తుతురాయి జల్తారుపాగ
 బంగారుపాలకి బాలీసు గొడుగులు
 జాలమతీతేజీలు నూర్యపుతము

గీ. కడువిలువగల్గు బంగారుకలముదారు
 పనితరముమీఱు దంతంపుఁ జావుకోళ్లు
 మామ యివియిచ్చి ముద్దుకుమార్తె నిమ్ము
 క్రికరంబుగ నాశీర్వచింపు మమ్ము
 శ్రీకారములు.

గీ. ఒకటిసుతునకుఁ జెలికాని కొనఁడెందు
 మూఁడు సమునకు వైరికి మూఁడునొకటి
 యేను భూపాలునకును శ్రీ లెంమి నిడుడి
 సరసు లుత్తరములు వ్రాయుసమయములను.
 భోజనము.

[ఈక్రింది పద్యములందుఁ గొన్ని శ్రీనాథునివి.]

శీ. మూతినిముట్టఁగావెఱుతుముద్దకు ముద్దకుఁ గూటిలోపలక
 బాతికపాలునైకతము పచ్చడి కొంచెమయ్యాది యంత్ర్యముక
 జాతమటన్నలేదు మఱి గుచ్చముకన్నను ప్లతనన్నమీ
 రాతిఁబోలె భోజన మరాతికనైనను వద్దు వైవమా!
 గీ. పూర్వమందు విషము పుచ్చుకొన్నానని
 గరగపడెద వేల కాలకంఠ!

కొండపిటిసీమ పండు జొన్నలకూడు
జొన్ననీరుబయిసి తేటపడును.

క. పాలుబృజొన్నయన్నము

తొలించినవంగవరుగుతైలపు ధారల్
తేలఁ బరామర్శంబున
బాలురతోఁగడువఁబెట్టుభార్తులపెద్దా!

క. నడినూఁకలేనియన్నము

నడఁబోసిననెయ్యి బుడమవరుగుక బెరుగుక
గడి మాడసేయఁ బెట్టిన
నడగూడెపునంబిపడుచు నడిగితి ననుమి!

సీ. కఠినఁపుజొన్నల కటుకుకుడ్ములునూచి

వ క్త్రమా! భయపడవద్దునుమ్ము
నానాచుల్ గోరు నాలుకా నీవేమి
సందేహపడవద్దు చప్పరించు
ఎన్నఁడుఁగడిచేయ నెఱుంగ నెట్లో యని
కుడిహస్తమా! నీవు జడియఁబోకు
కమ్మనివాసనల్ గ్రక్కునత్రేప్పెడి
గర్భమా! కుటకుటకాయండు.

గీ. [గీతికొంతచేకూటకున్నది.]

వచ్చుబహుధాన్య నామసంపత్సరంబు
కాయగూరలు మనకునిక్కముగఁ గల్గు.

స్తాపాలుబాపలు.

సీ. ఆహూపనూప సప్తాంగభంజనులార .

అజ్ఞసాగరబడబాగులార
త్రాడ్డాన్నభుక్తివిచారతత్పరులార
పచ్చశేరుమ్మలకు మెచ్చులార

పొరుగుఁజూడెడికిఁ బొడుపుఁజుక్కల్లార

వేటొక్కచో వాయువేగులార

పొసకవాహిమానభంజనులార

బొబ్బట్లదొంతుల కుబ్బులార

గీ. తక్రసాగర వాతాపిదమనులార

జ్జాపాటిన వ్రేలుడుబొజ్జలార

దినదినము తద్దినముకోరుధీరులార

పాటుతేరయ్య! సాపాటుబాపలార.

నీరుమజ్జిగ.

క. గొప్పై ఎస నిమ్మపండ్లును

గప్పరమును సొంటిపొడియు గతివేఁపాటుక

ఉప్పును నేలకు లింగువు

నొప్పుగ నీచల్లరుచికి నొనగూర్పఁ దగుక.

చలి.

శీ. అగరుకురంగ నాభాత్యుష్ణతరసుగం

ధాంగరాగము లెన్నియలఁదుకొనిన

నికటస్ఫుటాంగార శకటప్రకటకేళి

గర్భగేహము లెన్నికలిగియున్న

కార్పాసతూలికా ఘటితహర్పాసక

స్తోమంబులవి యెన్నితొడిగికొనిన

అతులితోదయ రాగహరిద్రమాంజిష్ఠ

కలితాంశుకము లెన్నికప్పకొనిన

గీ. మాను నేఛలి నవవయోమ త్తమత్త

కాశినీనవ్యకన్తూరి కాను లేప

ఘుమఘుమామోద గురుకుచకుంభగాఢ

తరపరీరంభ సంభారసరణిఁగాక.

వేసంగి.

ఉ. ఎండెగొలంకులెల్లను మహీధరపంతులు వహ్నికీలచే
మండె ధరాతలం బినుపమంగలముంబలెఁ గాలియండె నా
యెండల నేమిచెప్పఁ బరమేశ్వర యావరజాంబురాశి లే
కుండిన నాఁడె పొక్కిపడకుండునె పద్మభవాండభాండముల్
ఉ. ఆతపవహ్నిచేఁబథిక్కు లార్చుచు దారిని స్రుక్కిదాహాసం
జాతత నెండమావులకుఁ జయ్యననేఁగుచుఁ దప్తపాపసం
భూతములైన గుల్లలను బొక్కుచుదిక్కులు సూచుచున్ కెనక
ధాతను దూఱుచున్ మఱియుండల్లడమందును నుండుచెయ్యెడక.

అనావృష్టి దోషము.

సీ. తలనున్నజల మింత తొలఁడిపోయిన యంతఁ
జిన్నిపైదలి మై క్కళించు ననియె
జడనున్న వెలుగులింత జారి పోయినయంత
సిగచక్కఁడనము కొంచెమగు ననియె
పొదినున్నరసమింత పొంగి పోయినయంత
క్రొత్తమామబలంబు క్రుంగుననియె
గిరినున్నమంచిత కరిగిపోయినయంత
కట్టంపుఁజెలితఁడై బడలుననియె

గీ. ధర సనావృష్టిబాధ సాల్పటిచెదేసి
నీరధపు సొంపు నమ్మగు, దీనుఁబది
వజ్రచేఁబడు, నీవిల్లుచున్న గలయు
నీపశుపతిత్వమీను జెడు నీలకంఠ.

నల్లి.

క. శివుడద్రవి శయనించుట
రవిచంద్రులు మింటనుంట రాజీవాక్షుం

దక్షిణశముగ కేమనిపైఁ

బనకంచుట నల్లిబాధ పడలేక సుమీ,

చాఁకలి.

గీ. చాఁకివానితోడ జగడాలుపడలేక

నిరిగలాఁడు పట్టుచీరగట్టె

శివుఁడు తోలుగప్పె, నీ యని మదికోసి

భైరవుండు చీర పాఱఁచె.

తీఁట.

క. తీటగలభాగ్యశాలికి

నీటుగలుగుగోళ్లు వేడినీళ్లు లభింపన్

దాటించి బటుక సాగినఁ

దీఁటయె దేవేంద్రపదవి తిరముగ జగతిన్.

పొగాకు - పొడుము.

చ. సురపనితాసమానలగుసుందరుల్గన్ దనియించువేళఁ జా

తురి రసికత్వమున్ ధృతి మృదూత్తులు మోహము తేటాసంగ నీ

సరి యగునస్తు వున్నచె రసజ్ఞుల కీభువనత్రయంబునన్

సురపతి నీలరత్నరుచిశోభితగాత్రమ! ధూమపత్రమా!

ఉ. పూని దివంబుకన్నఁ బాలుపొందఁగఁజేసితి వెట్టివాని కే

దానము లాచరించినజనంబుల కీఘనలోక మబ్బున

య్యా! నళినాక్ష! నీవెఱుంగవా చతురానన! భూమియందుఁ బెం

పైనపొగాకుఁ జుట్టలను బాత్రుల కిచ్చినయట్టివారికిన్.

ఉ. ప్రాద్దున రేచి ధూమ్రదళపుంజము కన్నుల నొత్తి యొత్తి కన్

ముగ్దుగఁ జుట్టచుట్టి తనమోవిషయిం గదియించి మీసముల్

విది పొగాకు వేడిననుధీజనకోటికిఁ బంచిపెట్టినన్

బెద్దలపేరు చెప్పి పొగపీల్చిన వారు సుపూజ్య లిమ్మహిన్.

పి. పూర్వకాలమునాఁడు పొగత్రాగకుండిన

ధృతరాష్ట్రకన్నులదృష్టి తప్పె

పాండురాజును జాట్ల పాటించకుండిన

భోగంబు చెడి పాండురోగి యయ్యె

శ్రీకృష్ణుడును జాట్ల చేపట్టకుండి తా

నోగి జరాసుధున కోడిపోయె

దశరథుం డీచుట్ట తననిషేధం బని

బుత్తశోకంబునఁ బొరలి చనియె

గీ. గాన యిది హవ్యకవ్యాదికార్యములకు

ముఖ్యమగు దేవతలకల్ల మోదమిడును

సురుచిరంబుగ వట్టువచుట్ట చుట్టఁ

జేతబట్ట నాపుణ్యంబు చెప్పఁదరమి.

క. చేతులకాసులు పోయెను

నేతీరున నగ్గిఁ బెత్తు నెవరి నడుగుదున్

శ్లోఁతలఁ బెట్టకమునుచే

పోతివిగా నోరునెట్టి పొగయెలచిట్టి.

మ. మగవాఁడైజనియించినప్పుడె మదోన్మత్తక్రియాధీరుడై

పొగయాకుం బొగచిట్టి కాటునెపుడున్ బాంకంబునాత్రోవిచే

సొగసు శ్రీఘ్నం విధివిధిని జనుబుచ్చడంగ సేపొద్దుఁ దాఁ

బొగఁద్రాగన్ వలె లేనివానిబ్రతు కీభూమిన్ సృధా చెప్పితిన్.

క. పొగ త్రాగి సోలి కాముని

జగడంబున మోహనాంగి సుసన్ మయిమైఁ

దగ్గవారి తేనె గ్రోలని

మగవాని దుదేటిబ్రతుకు మహి నూహింపన్.

సీ. ధరణీజనులకెల్ల:-గురిగింజమాధవుం

దీది సత్యమని కరం బెనయఁ జూపె
ఈసత్యదశవృత్తు మిట గలదంచును
శేషచలేశుండు క్షీణిని జూపె
ఈసత్యదశవృత్తు మింతయె త్తంచును
ఘురజగన్నాథుండు కటిని జూపె
ఈసత్యదశ మది యింతకెడల్పించు
వినతబిడ్డఁడు కరం బెనయఁ జూపె

గీ. దేవతాపతి వర్ణించితెలుపునట్టి
యిట్టిమహిమంబు గలదీని నెవ్వరేని
యెఱుక లేక నిందించెద శేషు యనుచుఁ
తెలఁగి వీరాంజనేయుండు చేయియెత్తె.

రంగులపద్యాలు.

సీ. పార్వతీపతి తెల్పు పాలసంద్రము తెల్పు
కామధేనువు తెల్పు కంచు తెల్పు
నారదముని తెల్పు శారదాధ్రము తెల్పు
శారదాంబిక తెల్పు సంకుతెల్పు
విరావతంబు తెల్పు మృతపూరము తెల్పు
పాదిశేషుండు తెల్పు హంస తెల్పు
కల్పకృత్తుము తెల్పు కైలాసగిరి తెల్పు
మల్లెపూవులు తెల్పు మంచో తెల్పు

గీ తెలుపుచెప్ప నేల వెలనికి మేల్తన
సుణముగల్గినేని కొటిసేయు.

సీ. ఇంద్రనీలము నలు పిండ్రానుజుడు నల్పు
 యమునానదియు నల్పు యముడునల్పు
 సామజంబులు నల్పు రామచంద్రుడు నల్పు
 రతివల్లభుడు నల్పు రాత్రి నల్పు
 ఆకాశ మదినల్పు హరునికంఠము నల్పు
 తుమ్మెదలీ నల్పు కస్తూరి నల్పు
 నీరజాక్షులకొప్పు నెఱవెండ్రుకలు నల్పు
 బలరామదేవునివల్లు నల్పు

గీ. నలుపు చేప్ప నేల నాతికి మేలైన
 గుణము గల్గె నేని కోటిసేయు.

పీ. అరుణోదయం బెలు పరుణాచలం బెలు
 పర్కమండల మెలు పగ్ని యెలుపు
 బ్రహ్మదేవుం డెర్పు బంధూకము మెగు
 పద్మరాగం బెర్పు పద్మమెలుపు
 మంకేనపూ వెర్పు మఱిదొండుపం డెర్పు
 నింద్రగోపం బెలు పిండ్రుఁ డెలుపు
 పసడంపుదీ గెర్పు జవరాలిమో వెర్పు
 కుండవం బదియెర్పు కుంకు మెర్పు

గీ. ఎలుపుచేప్ప నేల యింతికి మేలైన
 గుణము గల్గె నేని కోటిసేయు.

సీ. శ్రీతరుణీవిభుపీతాంబరము పచ్చ
 కమల్మిత్రునితురంగంబు పచ్చ
 దేవతాచార్యునిదేహకాంతులు పచ్చ
 పతిపక్వజంబీరఫలము పచ్చ
 పదియాలువన్నెలబంగార మది పచ్చ

తంగేడుపుపుపచ్చ తమ్మియకరు పచ్చ
చాలఁ బూసినయట్టిచేల పచ్చ

గీ. పచ్చచెప్పనేల పడఁతికి మేలైన
గుణము గల్గెనేని కోటినేయు.

[పైపద్యములందు గీతి కర్థమేమో, కడపటిరెండు పాదము
తెలియలేదు. వీనిగూర్చి యాభాణికమేదో కలనట]
గాలివాన.

సీ. శ్రీరామ నీపాదనేవామృతంబుగా
సీసమాలిక యొండు చెప్పినాఁడ
జగత్తిలో నుత్పాతజం ఝూసమీరంబు
విసరినవిధమెల్ల విన్నవించు
రుద్రసంబంధియౌ రౌద్రసంపత్సర
కార్తికశుద్ధపక్షాదశతిధి
వీపార స్వాతిమూఁడోపాద్యమందున
వాయవ్యమున గాలివాన విసరె
చిటపొటచినుకులు చెలఁగి యడన మార్చె
ఘనమేఘములు మింటఁగప్పి నేలెఱచె
ప్రళయసముద్రాగ్నితభయదజంఝూనిల
మవని గంపింపంగ నడరసాఁగె
మేడలు గోవురాల్ మిఁదెలు కోటలు
నేలపైఁ గూలెను నీళ్లఁ గలసె
సగువులు మృగములు పక్షిజాలంబులు
నెల్లభూములయందుఁ గొల్ల లయ్యె
అప్టదిగ్గజములు నటించు తిరిగెను
గడుకేఘనకు కిరణకంఠ మెఱువె

రవిసోమమండలరథములు గతిదప్పె
 సత్తత్రములు పూర్వపక్షమయ్యె
 శ్లోవులు దూడలు సంభారపములతోఁ
 జెట్లను గట్లను జేరఁబడియె
 ఆన్నలు తమ్ములు సతివలు పురుషులు
 కొడుకులు కోడండ్రు గురుజనంబు
 తల్లులు బిడ్డలు తగఁ గొగిలించుక
 చలిచేళ్ల నలసట చాలఁ బడిరి
 బంధు బాపట్ల వరగ నిజాంపట్ను
 గ్రామముల్ జలధిలోఁ గలసిపోయె
 పాలేరు మాచేరు ప్రబలించి కొన్నూళ్లు
 వరదను గడువడి వార్ధిఁ జేరె
 అస్తంకివినుకొండ యాప్రాంతములయూళ్లు
 గుండకమ్మను బడి కూలిపోయె
 కందనూ లాదోని గండిగోటయు గుత్తి
 కడప సిద్ధోటముల్ కలవరించె
 నల్ల మలంతయు హల్ల కల్లోలమై
 కూఁకటివేళ్లతోఁ గూలె ధరను
 వెలిగొండవృక్షాలు వెల్లిపా లయ్యెను
 పొదిలెకొండను గుండ్లు పొర్లి పడియె
 చివత్తుర్తికొండయు చిన్నభిన్నంబయ్యెఁ
 గొండపి డెంతయు బెండుపడియె
 సిరిగిరిమల్లయ్య చెక్కిటఁ జేయిచేర్చె
 భ్రమరాంబ చింతచేఁ బవ్వలించె
 వేంకటాచలపతి విపరీత మనిపల్కె
 నలమేలుమంగమ్మ యడలసాగె

ప్రథకక్కుడేవల్లు పరితాపపడఁ జూచి
 యూల్లదేవల్లు వెళ్లఁ బడిరి
 ఎసగొని విషవాయు వీశాన్యమునఁ బుట్టెఁ
 బైరులు పంటలు పాడుపడియె
 పాఁతల్లధాన్యముల్ నూతులవిధమాయెఁ
 గలవర్తకులకోర్కి ఘనతగాంచె
 కఱవుదీతిననెన్కఁ గడువేడ్కభూమికి
 నెలమూఁడు వానలు నిండిమరిసె
 వెండుగా దండిగాఁ బండెను బంటలు
 వరహాకుఁ బుట్టెఁడు వనున సమ్మ
 అంతట భూజను లానందమందిరి
 సర్వత్ర సౌఖ్యముల్ సంఘటిల్లె

గీ. అహహ నీమాయ యేమనియభినుతింతు
 బొసఁగ నీపాదమునఁ బుట్టి పుడమి మంచె
 మేలుగా నొల మంచెఁ బాతాళగంగ
 నెమలిగుండము క్షిరంగ.నిర్మలాంగ !
 భేచరములు.

పీ. కలహండ కోయిల కనకాక్షి కాకియు
 కాఁజు కొక్కెర కొంగ కారుకోడి
 కాకి బెళ్ళయు మఱి కనుపెంటి కంకణం
 కణిశిరి నల్లేరు కత్తిపిట్ట
 కణుదురు కలకలం కావేరుగాడును
 కనకపక్షికరంజికలుకజీజ
 గరుడఁడుగిజిగాడుఁ గరుడజీనుగసున్వ
 గుడ్లబుగాడునుగోయవంక
 గడ్డిగాడును గద్ద గండభేరుండంబు
 గొఱవంక కనమింట గూడఁపులుగు

గడ్డంగి నొగ్గడి గగ్గు గజ్జలపిట్ట
 గొల్లకోవెలగువ్వగుబ్బపిట్ట
 గరిడి గులిలిగాడు గజ్జిబోడయు ఖండ
 చక్రవాకిచిలుక చాకిమోచి
 చిటిబెళ్ళచెంచోచ చింతచకోగంబు
 చిత్తువచికబిందు చిందవగ్గు
 సుసచిరాయువు జఘడుకాకియుచిల్వ
 చింత నిచ్చరికాడు చెఱగుసిట్ట
 లైచంద చిటీల లకుముకిచి.....
 చడబుకోడియుచార్ల చంగగాడి
 చీఁకును చిటిగద్ద చిత్రాంగిమఱియును
 చల్లపిడతనూర్ల సాలెగాడు
 జగుజటాయువు జగ్గుజవపిట్ట లావుక
 జెలగటి జలకపై జిబ్బటాయి
 శాలెడేగనుపెట్ట జావడంబనుపక్కి
 జిక్కెయుజాటుపిట్ట జిజ్గుగడ్డ
 డబ్బుడాసరిగాడు డాగుడాగులపిట్ట
 తంగెడుబండారు తళుకుతిరువు
 తెల్లయేకునారి తెల్లచిల్మతురంగి
 తురతపిక్కిలితూరి తూనెగాడు
 డోగడి డోరువ డొంతరంబుతురాయి
 ... ..
 సేరుకోడియునేల నెమలియు నమ్మలియు
 మచ్చికాడు మరాళిమబ్బుజీడ
 మడియొల్పె మడియాళి మబ్బుకాడి ముసుంగు
 నెరకాలిపిట్టయు నెన్నడాంబు

యోగుబాడ యిల్లాయి యిలక త్తి యిట్టియె
 ఆసకప్పరకాడు అకుముక్కు
 ఆడేబుతావలి హ స్తిపిట్టయుమేటి
 రమ్యమై విలసిల్లు లగుడులిక్కు
 వానకోవెలయును వారణముల్లంగి
 వూసుగి త్తరిగాడు వోయగొరిక
 వనభోజనమువగ్గు వగ్గోలు వదనిక
 వసపిట్ట వసపుల్కువన్నెలాడ
 వంగపండును వక్కువనజీపిపయువారి
 సంకు బెన్నంగియు స్వాతికొంగ
 సమ్మళి రణగద్ద సరసరామయుచెల్వ
 పరగిగోడియు మఱిబహుళలీల
 గీ. సకలగిరిదుర్గములయందుఁ బ్రకటముగను
 పక్షిచాతంబు లీరీతి బహువిధముల
 నుండునేవేళఁ దందోపతండములంగ
 భూచరములు.

నీ. శరభంబునెనుఁగు కాఘామృగంబును
 మనుబోతు దుప్పియు మాగుబిల్లి
 కార్పోతు నెనుమును కణితిమృగంబును
 సరసచతుర్దంతి చమరిమృగము
 ఖడ్గమృగంబును కస్తూరిమృగమును
 గురుపోతు గొటియయుఁ గొండగొటియ
 జల్లిపోతుముసలి జవ్వాజిపిల్లియు
 పునుగుఁబిల్లి యెలుక పొసఁగలేడి
 జింక కొర్లయుతేచు చిరతలపందియు
 గండకంబును నిట్టిక త్తిగొడక

గుట్టము తోడేలు కుండేలు గురుబోతు
 కొంక నక్కయు మెడగోవు వుడుము
 బెబ్బలి యుడుతయు బెట్టుడ నక్కయు
 కంచిమేక గొతీయ కాటుపెనుము
 జీనుపంది బెసిడి సివ్వంగి కోతియు
 నలరభద్రమృగంబునాశునంబు
 బెగిలిపోతమ్మిడి వేసడంబు మతియు
 పంది పరంగియు పదికొక్కు
 జగ్గబిల్లిముసుపు చన్నంగినక్కయు
 రుద్రాక్షమృగమును లాటి పిట్ట
 ముచ్చంగితాబేలు ముంగి కుక్క వరడు
 గరిమెడికొక్కును గార్దభంబు
 తొండయునలికిరి చుండెల్కదున్నెన
 మండయుగరిడియు మతియుబల్లి

గీ. ఆదిగాగల భూచరాలతి శయిల్లు

జలచరములు.

సీ. తిమియు వాలుగలంబ తిరికియు నెత్తాము
 పానగజారగుడెయు బొమ్మడాయి
 మారునచందాము మలుగుమీనును చాట
 ముచ్చంగి కాంభోజమెల్లమీను
 కనుగు చిత్రపుమీను కారు మీనును గచ్చ
 తేలుమ్మీనును మెయ్యతేకుగండె
 మాదకండె గొరక మట్టగుడిసెబెల్కు
 పారాయి పాపర పండుమీను
 నానరు బొజ్జయు వల్లెక తట్టయు
 వుల్లముబేడినవులసచేప

కోలువాసముగ్రామ్య కోఁజ్జమీనును దొమ్మ
 నారజల్లయు మోరనట్టు వక్కి
 ములుమొమ్మ డాయియు ముసుకును దూవెను
 పందిబోరయు పళ్ళుపారమీను
 పెద్దజల్లెయుబక్క పెనుచేపమంగళం
 కన్నెమీన్మదురును కాకి గండె
 కొనచారకోపెయు కూనరొయ్యమెడుపు
 యెగుమీను మఱి పచ్చ యెఱుపుచేప
 రాతికోకయు చొఱరాణంగి మిఱుగురు
 యిల్లాయిపూమేను నిసుక దొందు
 ముక్కుచేపయుకోలు కక్కుపల్కె నెఱును
 ఆకుజల్లనరుజానణజామీను
 కుప్పుపిత్తలికాసు కుంటముక్కును తిక్క
 చేపలాదిగంగల్లు జలచేములు.

శ్రీచెన్నరాయాధిపా.

- శా. ఏకాంతంబున నీవు నేను మదిలో నింపైనమార్గంబునకొ
 జోకొ గూడిననుద్దులెల్లఁ దలఁచక జోద్యంబు లైయుండురా
 నీకు న్నెడఁబాయ న్యాయమటా! నీకింత కంటేలరా
 చేకోరా చల మేల? మారకపురీశ్రీచెన్నరాయాధిపా!
- శా. పోరా దగ్గఱ రాకురా నగకురా పూబంతి నే నొల్లరా
 కోరా దుండమేలరా విడువరా కొం గేఱుట్టేవురా
 యేరా న్యాయము కాదురా తొలఁగరా యిల్లాండ్ర నీరితిగాఁ
 జేరక జెల్లదు నీకు మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

శా. నీవు నేనును దూఁగుటయ్యలపై నిద్రింపఁగా నెవ్వతో
నీవంచు న్నును లేపి ముద్దుఁగొనెరా నీపేరనేపిచ్చెరా
ఆవేశప్పు డదేలవచ్చెఁ జెపురా ఆయింతిపేరేమిరా
శ్రీవైకుంఠనివాస! మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

శా. పలుకుంజిల్లలనప్టైమంచయులపై బాగై నపూఁబాన్పుపై
జెలువొందఁ బవళించి నాతోడలపై శ్రీపాదము ల్చూపఁగాఁ
గలిగేనా యింక నొక్కనాఁటికయింక గంజాత్తు! సంభోగముల్
జలుగు న్నెన్నెలబైట మారకరీశ్రీచెన్నరాయాధిపా!

శా. పసుకం బగ్గల మాయెరా నల్లదురా తాపంబు నెట్లోర్తురా
నిముసంబైనను నిన్నుఁ బాసి యిచటన్ నేన్లు వేగింతురా
మమతిన్ బిచ్చిన బల్కు వేమిటికిరా నున్నించరా కాంగిటన్
నెమటర్ జాఱఁగఁ గృష్ణ మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

శా. ఎంతైనన్ వలపింప నేఁచఁదగునా? యేరా నినున్ బాయరా
కొంతైనన్ దయయుంచి యేలఁగదరా కోపంబుఁ జాలింపరా
కీంతుం డమ్ముల నేసెరా నిలవరా కాకేల చేసెవురా
చింతంబెట్టిక రార మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

శా. ఏనారీమణియింటనుండితివిరా యిందాఁక రావేమిరా
నానేరం బొక్కటైనఁ గావు మనుచున్ నాకేల మ్రొక్కేపురా
కాసి యిందుల కేమి తాళుకొనరా గర్వింపఁగానేలరా
శ్రీనారాయణ కృష్ణ మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

శా. ఏరా నామన వాలకింపఁగదరా యేమంటి రమ్యుంటిరా
ధారా కంఠరవీడె మందుకొనరా రంజిల్లఁగా జేయరా
కోరా బంగరుబంతు లందుకొనరా కోపంబుఁ జాలింపరా
శ్రీరామా యింక నన్ను నేలుకొనరా శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. ప్రాపుం దా పని నమ్మియుంటిగదరా పంతుంబుఁ జాలింపరా
యేప్రాదుం దలపోత లాయెఁ గదరా యీమారుతాపాలచే
రాపుకబట్టుకు లోనునైతిఁ గదరా రాకున్న నెట్లోర్తరా
శ్రీపాదంబులనేవఁ జేతుఁగదరా శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. నీకన్నక నెఱజూణ లేదుగదరా నీయాన నక్షభ్రోవరా
యేకాంతంబున బుజ్జగింతుఁ గదరా యీవేళ నన్నేలరా
నాకు న్నీకును నొక్కయీడు గదరా నాముచ్చటో దీర్చరా
శ్రీకాంతాప్రియ నన్ను నేలుకొనరా శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. చెంతక జేర వడేమిరా తగదురా చేపట్టి నన్నేలరా
యెత్తె నక్ష నినుఁ బాయలేనుగదరా యిందేమివోద్యంబురా
కంతుం డేయఁ దొడంగరా కటకటా కాకేల చేసేవురా
చింతలో మానిపి నన్ను నేలుకొనరా శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

భ్రమరాంబామల్లి శ్వరసంవాదము.

శివాలయములలో నీపద్యముల సుత్యవవిగ్రహములకుఁ బవ్వలింపు సేవ
వేళ ద్వారముములోన నొకరు వెలి నొకరు నుండి చెఱుసగముగా నీపద్యములఁ
బాడుదురు.

కా. శ్రీమద్భూమిధరాధిరాజతనయా శృంగారగాత్రోజ్జ్వలా
నామీందక దయలేక నీవును వృథా నన్నేల వీక్షింపవే:—
ప్రేమక వేటసెపంబునం జని పరస్తీఁ గూడినా విప్పడుక
శ్రీమించక ననుఁ గూడనేల పదరా శ్రీశైలమల్లిశ్వరా!

కా. భామారత్నమ! యెవ్వతో మఱుంగుగాఁ బాటించిచైప్పంగఁబో
నేమైక గుఱు తిందుకుం గలరలే యీసందియంబేలనే!—
యామోదంబున నీవు పచ్చినవిధం బాతీరు గన్నించెరా
శ్రీమించక గురు లేటికిం జెదరెరా శ్రీశైలమల్లిశ్వరా.

మ. మృగసందోహమువెంబడిక బాడల దూరేపోవఁగాఁ గొమ్మలక
దగులంఁగాఁ గురు లన్నియుం జెడరెనే తథ్యంబుగాఁ జూడవే:—
మిగులం బొంకితి విందుకుం జతురతక నీమోవిపై నేటికిక
జగిమించుం బలు బలుగెంపు లెక్కడివిరా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా.

మ. చీలుకం దెచ్చిన ముద్దు నేయతటిఁ జూచెం బింబభావంబునక
జెలియా గ్రక్కున న్నాదు మోవిఁ గఱచెక సిద్ధంబుగాఁ జూడవే:—
బలిరా! నేర్పునబొంకిచెప్పితివిగా బాగాయె నీకోకలక
జలిమించక బస పేటి కంటెఁ జెపురా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా!

మ. వరసద్మాకంమధ్యమస్థలములక వర్తింపఁ బవ్వంబులం
దొరయక గోఁకలనంటెఁ బుప్పాదు లివే యొచ్చెంబు చేసేవఁటే:—
సరసత్వంబున బొంకి చెపితివి నీస్వాభావమే చెక్కులక
స్థిరపీఠీకన మేటి కంటెఁ జెపురా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా.

శా. సింగం బుచ్చుగుహాంతముల్ వెదకునోఁ జేగర్లపై డిగుచుం
డంగం జెక్కుల జేగురంటె నెఱయక న్నాపిఁగోంత్పమా!—
అంగీకారముచేసికొంటి నది నీయంగంబుపైఁ గ్రొన్నెలల్
సింగారించినభాసుపేరు చెపురా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా!

మ. తరుణీరత్నమ! జేగ వీడ్వడి మహాదర్పంబునం బోవఁగాఁ
జిరుగం బట్టంగ జేగగోదలు పయిక చీవ్రంబుగా నాఁటెనే :—
సరవి స్తున్నిటి కన్నీ బొంకితివిగా సర్వజ్ఞ నీకమ్ములక
నిరిమించ న్నెఱు పేటికంటెఁ జెపురా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా!

శా. వేమాలుకొనను నేరముల్ పలుకఁగా ప్రేహాంతరంగుండ నై
నీమీఁదక గతితోగ్రదృష్టి నిలువక నేత్రంబు ప్లేదాయెనే
నీమాటె యొకటైన సత్యమటరా నే విశ్వసింపం జమీ
ప్రీమీత్కొంచున శైలకార్యకథరా! శ్రీశైలమల్లీశ్వరా!

శా. ఏమింజెప్పిన నమ్మజాలవుదే యేప్రాద్దు న న్నేచకే

పాముం దెచ్చెదఁ బట్టెదన్ వినవె నీవంతంబు లీడేరఁగాఁ

బామే సాముగఁ జేసినావుగదరా పట్టెది నీకంతరా

శ్రీమద్భాగవతరాజకార్యకథరా శ్రీవైలమల్లిశ్వరా.

మ. అది గాకున్నను బాసచేసెదను నీ నట్టెన నమ్మనిదే

తుది నాజహ్నును మడ్డు దాచ్చెద నిజే తుచ్చులుగాఁ జూడకే:-

అది నీకంత యుగాఁత కాలగరళం బహ్మంబుగాఁ జేయఁగా

ద్రిదశేంద్రాచ్యుత పూజితాంఘ్రికమలా శ్రీవైలమల్లిశ్వరా!

మ. చెలియా! యేమనివిన్నవించిన మదిన్ జేపట్ట వింతై న నా

వలన న్నేరము లెన్నియుంగలిగినన్ వామాక్షి కావంగదే

పలుమా రిట్టు హామామౌల్ పలుకఁగాఁ బాండిత్యమావోరిసి

చెలువం బిక్కడఁ జూపవచ్చితటరా! శ్రీవైలమల్లిశ్వరా.

శా. ఏమే! పూర్ణశశాంకబింబనదనా యేమే జగన్మోహిని

నీమీఁదాన మఱెక్కడన్ నినువినా నేనెక్కడన్ జోక్కనే

నామీఁదం గరుణించి యేలఁగదనే నన్నుంగటాక్షింపవే

శ్రీమించక భ్రమరాంబికా గుణమణీ స్త్రీలోకమాడామణీ!

శృంగారము.

ఉ. ఏడెముతెత్తునో పసిఁడిపిణియమీటుచుఁ బ్రాద్దుపుత్తునో

మాడినకుంకుమంబు చనుగుబ్బలకొత్తుగఁగొంగిలింతునో

వేడుకఁజంద్రకాంత మయవేదికమీఁదికిఁబండవత్తునో

యూడిగమేమిరా యనుచు నూటటపుత్తుగదే కళావతీ!

శా. ఆమవ్వంపు ట నంటిపొన్నగుమిలజో నాచూలపుఁదోటలలో

నామాణికృత పురత్నమథోరములో నాతూఁగుటుయ్యాలపై

మేమై నిద్దటమొక్కనాడు శుఖ సామ్రాజ్యంబు పాలించుటల్

స్వామీసాక్షిగ నెన్నఁడుకదలఁతు వాలాయంబు బింబాధరా!

ఉ. నాఁడొకనాఁడు నిన్ను నెలనాఁగరొ పొదిననాటనుండియున్
వేడుకపుట్టి మనస్కథుఁడు వేదనేయఁగ నోర్వలేక నీ
వాడకు వచ్చిచూడఁదలవాకిటరావెటు తొంగిచూచినన్
కాఁడినచేని మీఁదినివాసలు వచ్చునదే కళాపతీ!

చ. సరసిజనేత్ర! యోవిరులచంద్రనిభావన! రాజహంసి! యో
పరునిశరంబ! పుష్పలత! మానిని! రత్నమ! కీరవాణి! యో
విరహముచేతఁ జిక్కికడువేదనఁ బొందితిఁ గౌగిలింపదే
శరణుశరణ్యమే మెఱుఁగుఁ జక్కనిచెప్పలముద్దులీఁగదే.
శ్రీనాథుఁడు పద్మసాలెమిటారిపైఁ జెప్పినపద్యము.

సీ. పరుగేచోఁ జూచుఁగుడియెడమల యంగు
సంచరించెడివిట సముదయములఁ
బోగులు గట్టుచో బొరుగిండ్లచిన్నపా
యపుటింతులకు నుపాయములు గజపుఁ
గండెలుచుట్టుచోఁ గన్బామసైఁగతో
సాగసుకాండ్రోఁ డెంకిచోటుఁజూపు
• ఆచ్చువేయదుకుగో హాస్యరసఁబుఁ
జెలికత్తెలను మాటుపలుకరించు

గీ. నావలీవలి సతులతోహాస్యమాడు
మోకుబిగియించుచోఁ బతిమోసపుచ్చుఁ
• గుంచెపిడి పట్టియాడ్చుచుఁ గొమరు ముగులుఁ
బద్మసాలెది వగఁదేటి బలుమిటారి!
జంగమురాలిమీఁదఁ జెప్పినది.

క. చెవినివి నీలపురాలా
యువిదరొ నిను రేతులఁదనీప నోకనితరాలా
• యివి యేద్రాక్షసరాలా
జవరాల మహాత్మురాలు జంగమురాలా!

మఱికొన్ని.

పీ. శృంగారజలధిరా బంగారుబొమ్మరా
 సంగీతలోలరా సరసిజాక్షి
 ఆరవిందపాణిరా యలిమలవేణిరా
 కోకిలవాణిరా కోమలాంగి
 కలియుగరంభరా కరిరాజగమనరా
 నటనప్రవీణరా కుటలకేశి
 కలికిరాచిలుకరా కమ్మపూమొలకరా
 యిందుబింబాస్వరా కుందరచన

గీ. విగువుకంచెలచెలిగూడఁబ్రేమతోడ
 భోగసామ్రాజ్యమునఁదేల వరాదేల
 చారుతరమూర్తి! దేవతాచక్రవర్తి
 రమ్యగుణధామ! కావేటిరంగధామ;

సీ. వీణ చక్కఁగఁబట్టి వింతగా రాగంబు
 వాయింపనేర్చిన వనితగాదు
 సంగీతసాహిత్య సరసవిధ్యలచేత
 మెప్పింప నేర్చిన మొలుతకాదు
 అటపాటలచేత నభినయంబులచేతఁ
 గరఁగింపనేర్చిన కాంతగాదు
 ససిచక్కఁగాజిక్కి కనుగందకుండంగ
 రహిఁగొల్పనేర్చిన రమణిగాదు

గీ. ఏమివగమెచ్చితో చాలు నింకనీవు
 తెలఁగిరావయ్య యీజాణతనముమాన్ని
 రత్నములమూలు సిరికోట రాజుపేట
 బాలగోపాల! రాధికాప్రాణలాల!

క. సతి కైదుముట్లు గల వటు
పతి విప్పుచు రెండుముట్లు బలవంతమునకా
హితమున నొకముడి వీడును
తేతిఁ దక్కినరెండుముట్లు తామే వీడుకా.

గీ. త్రిమూర్తిఁ జొక్కబంగారునిమ్మపండు
కేటఁ గీలించి మెల్ల నె గిల్లిచూప
మేడపైనున్నచి త్తరుఁగోడమీఁద
ప్రొద్దుపై వారిజాతాక్షి బొట్టుపొడిచె.
చిత్రప్రశోత్తర పద్యములు.

క. ఎద్దీశున కత్వంబగు
గ్రద్దన నేదడవిఁ దిరుగు ఖరకంటకియై
హద్దుగ నేవాఁడుఘనుఁడు
పద్దుగ నుత్తరము నిండె పడయంగా నా.

గీ. కూపనికరమేదురమున జూచి మెచ్చు
ర్హహిఁ గలువయలరేతేని రాకఁ గోరు
బూవు లేమావిగున్నకుఁ బొడమకుండు
నరయ నుత్తరములు నిండె యమరియుండు.

గీ. దాన మేదానియందగుఁ దలఁచిచూడ
జారుఁ డేకాంతకాంతాత్మిఁ గోరుచుండు
గాఁత యేరాఁడ్రతోఁ గడుఁ గయ్యమాడు
నరయ నుత్తరములు నిండె యమరియుండు.

గీ. పుడమిఁ బగ్గఁజేసిఁ జెండాడిపొల్లపుగాంతు
కన్యఁగ నేమియుండును బరిడికంటికిొనను
జనము లేమికిొరంగను జాలకుండు
రథయే నుత్తరములు నిండె యమరియుండు.

కలగలుపుపద్యాలు.

నైజామురాష్ట్రమున నొకయాగ్రహారికుఁడు తమయగ్రహరఘ్నీతిగతుల ను దురకసంస్కృతాంధ్రములతో శ్లోకముచెప్పి ప్రభువునకు నివేదించినాఁడట!

శ్లో. ఫలంబేదు మజ్జూర్ కలంబండు హత్ సాల్

అలం మోదుగాకుల్ క్వచిత్ టేకుమాకుల్

అవుర్ కోయకొంపల్ మరీ మాలకొంపల్

హయే ముళ్లకంపల్ హమారే గ్రహారే!

శ్లో. తుమారాజవాసుల్ హమారేగ్రహారే

కదావీహదంగా సజాసేయకుండక!

మకుం దీయతాం నో హకాంచాపి చద్యా

ఘదాతే ముడేస్తా త్సదా జంగలీశ!

ఇట్టి దిట్టఁడే వేటొక్కఁడు:—

శ్లో. తిండి కైతె పదిమంది వసంతి

తండులాలు గృహమందు నష్పంతి

కుండబూచ్చెలు వరం విలసంతి

కండనాకొడుకు రెల్ల హసంతి.

రామాయణచాటుపులు

పీ. క్రిమత్సకల గుణశ్రేయార్థ సంపన్న

లయిన క్రిరాజ్యా భృదయసమృద్ధి

మన్మథాపేరుసమానధీరు లయిన

చళరభేత్వదులకుఁ దాల్మితోడ

జనకమహారాజ సాష్టాంగములు చేసె

వేడ్కఁ జేయంగలవిన్నపములు—:

ఇక్కడ శుభముమీయొక్క సంతోషంబు

నాయించిపంపించవలయు గురిడి

తరువాత:— శ్రీరామధాత్రిశునకుఁ జైత్ర

శుద్ధపంచమినాఁడు సొంపుమీఱ

మాపటిలగ్నాన మాపటిసౌభాగ్య

వతి సీత నిచ్చి వివాహమహము

ఇక్కడ మిథిలలోనే చేయఁబెద్దలు

నిశ్చయించిరి గాన నిండువేడ్కు

గీ. సహకుటుంబము పరిపారసహితముగను

విభవమున వచ్చి మీర లీ శుభముహూర్త

మెలమిఁ జేయించి ప్రమదంబుకొలువలయు

వెలయఁగా నివె పదివేలవిన్నపములు.

శీ. ఎవరయీ మీరు చక్కని [?]రాజు లిద్దఱు

నర్కవంశ్యుల మయోధ్యాపురంబు

మీపేరు లెవరయీ? ఓపుణ్యనిధులార

రాఘవుం డతఁడు నేలక్కుబుండ

దండంబుదండంబు దశరథసుతులార

• వర్ధిల్లు వర్ధిల్లు వానశేంద్ర

ఎందు వేంచేస్తీరో యినకులోత్తములార

యిచ్చోటఁ గార్వంబు నెఱుంగవస్తీ

గీ. వాయుపుత్తుండ హనుమను వచ్చినాను

• భానుపుత్తుండు సుగ్రీవు బంటనేను

చెలిమిమీకును మీకును జేయఁగాను

అతఁడు మీరున్నచోటికి సంపగాను.

భారతకథ

శీ. గర్వితద్విత్కొంచ గాంగేయుగాంగే

శునవైరిభేకదృక్కన్లుఁ గర్లు

నిశ్చరకాత్రవానీకనిష్కృ పుం గృపుఁ
 త్రుటితారి తనుకృతద్రోణు ద్రోణు
 భయరహితారాతి భయదత్తు భగదత్తుఁ
 జండపూమిష శకుని శకుని

లక్షజితేంద్రజిల్లక్షణు లక్షణు
 ససుటిలిరిపుమనశ్శల్కు శల్కు

గీ. అహితధూమకేతు నహికేతు నాత్మీయ
 విశిఖవృష్టిచేత బెగడుపటిచి
 పసులఁగ్రమ్మఱించెఁ బ్రతిభసహస్రబా
 హార్జునుండు నైన యర్జునుండు.

సీ. ఖండితవైరి శిఖండి ఖండించెను
 రిపుజీవజీవనగ్రీష్మ భీష్మ
 పాంచాలతనయుండు మించిమర్దించెను
 శత్రుపురాసురస్థాంబు ద్రోణు
 చండమదోద్వృత్తిఁ జెండాడె గాండీవి
 పరరాజసర్పసుపర్ణఁ గర్ణ
 విమతాగహాహితీ యమనూతి శక్తించె
 సమదరాజన్య దృక్పల్కు శల్కు

గీ. పాడిచి గెల్చిరి మాద్రేయు లడరికదిసి
 సమదగర్విత శత్రునాశకుని శకుని
 భీమబలుఁడైన భీముఁడు పీఠమడఁచె
 రాజ్యబలగర్వితుల ధృతరాష్ట్రీసుతుల.

కా. ఎట్రాశేషుఁడు పోసరించె సభ ని న్నెగ్గాడఁ గా రత్న మీ
 డట్రా వాసుకేతతుకాసి ధృతరాష్ట్రీ మాత్యకర్కటకుల

చుట్రా నిల్తురు గాక నిన్ను సమరక్షోణిక్ విజృంభించి యా
గట్రామాలివిభుండె దిద్దిన నహంకారంబు వారించెదన్.

భాగవత చాటువులు.

శీ. భావింపదేవకీదేవిమాయ త్రమ్మ
మామామవసుదేవ మాన్యుడమ్మ!
బలభద్రమూర్తి మాభావ గావలెనమ్మ
కొమ్మరేవతి తోడికోడలమ్మ
సకియరుక్మిణి మాకు సవతియేర్పడెనమ్మ
తగఁబంచకరుడె మాతనయ్యుడమ్మ
మగువరో సాత్యకి మఱిది గావలెనమ్మ
యలసుభద్రయు మాకు నాఁడులిడ్డ

శీ. ఇంద టున్నాఁడు నున్నందుకేమి ఫలము?
కలిమిబలఁగము సకలభోగ్యములు గలవు;
ఎన్నియున్నను నింతుల కెందుకమ్మ?
ప్రాణనాథుండు త న్నెడఁబాయుచున్న!

శీ. నల్లనికమ్మారి నామంబుక్రిందను
చిలకంబు కొనగోర దిద్దినాఁడు
రంగై నవదివన్నె బంగారుతాయెతుల్
పట్టువన్నెల సిగం శాట్టినాఁడు
మొలుగుదేరెడి నీలమేఘవర్షపు మేన
మంచిగంద మలంకరించినాఁడు
భుననవరత్న సంఘటిత మైవెలిగెడు
కడియముల్ సందిటంగట్టినాఁడు

శీ. తొడరి దంతపుఁ బావలు తొడిగినాఁడు
• వెలది చెంగల్వ పూదండవేసినాఁడు

[రాయలుతోపింపఁగా రామాయణకథాది పదముగా మరలఁజేప్పెనట.]

క. అర్చకులు లేక యాజ్ఞయు

దర్శలశయనమునఁ బండి తపసివనిష్ఠుఁ
నిర్భయతవేడి సతులకు
గర్భంబగు నట్టి క్రతువు గావించె నొగిన్.

క. అర్చకులు గల్లుటకు సం

దర్శముగా కున్నవదిని దపియించువతిన్
నిర్భరత వేడి యముచే
గర్భముధరియించి కుంతి గాంచెఁగుమాయన్.

తిలకాష్టమహిష బంధము.

క. తిలకాష్ట మహిషబంధము

ఫలములు భోజ్యములు యజ్ఞపశువుల వేసే
యిలఁగూర్చు కొంటి రాముని
విలువఁగ వచ్చితిని బంధభీతులఁ బ్రోవన్.

క. వలలుండు ప్రాయ్యమిదను

గలకలమని కాఁగుచింత గంజికి దింపన్
దిలకాష్టమహిషబంధము
సులభతఁడెమ్మనుచుఁ దోడి నూదునిఁబెన్.

ఈ సమగ్ర యల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి పూరించినదట్లు.

ఉ. వట్రువహార రత్నములు వన్నెనగలే పులిమిఁద వచ్చునా

పుట్రయటన్నరీతి జగి బొల్పును చూచుకట్టిలఁ జూచుచున్
దొట్టిల వేల కేలఁ గొని గోరులనొక్కుము నాథయంచుఁ దా
గుట్రయొనర్చి లేమ తనగుబ్బలయొబ్బు సహింపలేమిచేన్.

విద్యా నభినవరాయ బిరుదాంకితుఁడగు మాడభూషి వేంకటాచార్యకవి
పీఠికా పురాధీశ్వరు నాస్థానికి శతావధానము చేయ నరుదేరంగా “ఇక” నని
యారంభించి కందపద్యముతోఁ బ్రభుగుణకీర్తనముచేయ నీయన కోరెనట!
అశువుగా వేంకటాచార్య కవి చెప్పినపద్యము:—

క. ఇక వెవ్వరి కీర్తులు నీ

ప్రకటగుణుడైన రామరాయత్మాభ్య

శ్చుకృతి జనసోపకుని కీ

ర్తికి సరిగా రావు సుమ్మ పృథ్వీస్థలిలోక.

ఆరసున్న ప్రాసము రాదేదని యాచార్యులుగారి నాక్షేపించి సుబ్ర
హ్మణ్యకవి యీక్రింది పద్యమును జెప్పెనట:—

క. ఇక విను నీయశమునకుఁ ద

లకి శశి కృశుడయ్యును మఱలఁ బెరుగ వేర్య

ల్లఁకియుఁ గొనునో తొలిమలక

లఁకులను శ్రీరామరాయ లలితశ్రేయా! •

సభాపతి.

క. శ్రీరమ్మండు సుతతత్వం

వారుండు రాజాన్వయప్రకారుండు సుతదా

నారూఢుండు సకలకళా

పారంగతుఁ డనఁగ నాసభాపతి యొప్పుకొ.

క. తరుణుండై సురత్నా

భరణుండై గుఢపుష్ప పరిమళయుతుండై

వీరనారీ సోమరుండై •

పరినివాఁ డమరు నాసభాపతియనఁగకొ.

క. తనయుల మంత్రుల మిత్రుల

నునిచి సమీపమునఁ దగు నియోగుల విద్య
జ్ఞులను మన్ననఁ గొందఱు
కునుఁ దగునాసవము లిచ్చి కూర్చుండంగఁ.

క. సరపతియై ధనియై ను

స్థిరమతియై సకలవిబుధ సేవితవిద్యా
పరిణతుడై చతురుడై
పరగినవాఁ డమరు నాసభాపతి యనంగఁ.

క. భావజ్ఞుల రసికుల సం

భావసగలవారి రాయబారులఁ గవులఁ
రావించి యధాసనమున
భావతో నునుపవలె సభాస్థలి నడుమఁ.

క. పీఠాహవమున విజయియు

ధీరోదారుండు సుగుణతేజోన్విధియై
యారయ సింహాసనమున
నారూఢుం డగుచు నొప్పు నాసభ నడుమఁ.

వ. ఇట్లు కొలువున్న సభాపతిలక్షణం బెట్టి దనిన బ్రహ్మదేవుని వామ దక్షిణ భుజంబులం బ్రభవించిన సోమనూర్యవంశంబులం దుదితుండై రాజస తామస సాత్త్వికంబులనియెడు గుణత్రయంబు తెలిసి దానధర్మ పగోపకారం బులు నేయుచు స్వర్గమర్త్య పాతాళంబు లనియెడు లోకత్రయంబు నెఱింగి భూత భవిష్య ద్వర్తమానంబు లనియెడు కాలత్రయంబు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను మూర్తిత్రయంబు నెఱింగి ప్రభు మంత్రోత్సాహంబులను శక్తిత్రయంబు గలిగి శత్రు మిత్రోదాసీనుల గుఱియింగి ప్రాప్తాపరాప్త మధ్యాహ్నంబులను త్రికాలంబుల వార్చి యాహవనీయ దక్షిణాగ్ని గార్హపత్యంబు

లను శ్రేతాగ్నుల ప్రభావంబులం జెలిసి దాశేషణ పుత్రేషణ ధనేషణంబులను
 సీషణత్రయము పజ్జించుకాలంబెఱింగి కృత శ్రేతా ద్వాపర కలియుగంబులను
 చతుర్వ్యగంబుల ధర్మంబు లెఱింగి ధర్మార్థకామమోక్షంబులను చతుర్విధ
 పురుషార్థంబులం దత్పరుండై, యాస్వీత్సకీ త్రయీవార్తా దండసీతులను విద్యా
 చతుష్టయంబుం గని ఋగ్వజ్ఞా స్సామాధర్వణంబులను చతుర్వేదంబులం బ్రహ
 మ్తుండై వేదకాస్త్ర పురాణేతిహాసంబులం దాదరంబు గలిగి సామభేదాన దం
 డంబులను చతురుపాయపరుండై బ్రహ్మచర్య గార్హస్థ్య వానప్రస్థ భైత్యుకంబు
 లనియెడు చతుర్వశ్రమంబులరసి రక్షింపుచు రథగజాశ్వ పదాతులను చతు
 రంగబలంబులఁ గలిగి మనోబుద్ధ్యహంకార మమకారంబులను చతుర్విధ తత్త్వ
 పరిజ్ఞానండ్లై, క్షైరాభ్యంగ దంతధామ నిర్మల వస్త్రంబులను నలుతెఱంగుల
 గఱగఱికులుగలిగి వస్త్రాభరణ గంధపుష్పంబులను చతుర్విధశృంగారవంతుండై
 ఊన్మదన మదన వశీకరణ సంతాపనంబులను చతుర్విధ మదనమార్గణంబులు
 తెలిసి, భద్ర దత్త కూచిమార పాంచాలురంజోలి, విటవిదూషక వాగరక
 పీఠమర్దకులయు, చిత్తీని హస్తీని శంఖిని పద్మిని యను చతుర్విధజాతీ
 స్త్రీలయు లక్షణంబుల నెఱింగి బాలాయువతీప్రాధాలోలను స్త్రీలవయః
 పరిపాకంబు నెఱింగి యనుభవంప సేగ్గుచు, చతురికాచారికా సుచారికా
 దూతికాలక్షణంబులనెఱింగి పృథ్వీస్త్రేజోవాయ్వాకాశంబు లను పంచభూ
 ణంబులను శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబుల నెడుపంచభూతతత్త్వంబులను త్వష్టృక్షు
 శ్కోత్రజిహ్వవ్రూణంబులను పంచేంద్రియంబులను వాక్పాణిపాయూషస్థ
 లను పంచకర్మేంద్రియంబులను ప్రాణాపానవ్యానోదాన సూనంబులను పంచ
 ప్రాణంబులను నెఱింగి ప్రారంభోపాయపురుషసుప ద్వేషకాలవినివిభాగపాతప్రతి
 కారసిద్ధినిశ్చయంబు లను పంచాంగతంత్రంబుల నెఱింగి, ఊడుట, ప్రేయట,
 మోటుట, వాయించుట, కంచుగీచుటలను పంచమహాశబ్దంబుల నెఱింగి స్త్రీ
 రత్నాశ్వరత్నవిద్యద్రత్రాన్నదానపుత్ర రత్నంబులనియెడు పంచగత్నంబులఁ

దరిసి, బ్రహ్మయజ్ఞ దేవయజ్ఞ పితృయజ్ఞ ఋషియజ్ఞ భూతయజ్ఞంబులను
 జేయుచు, గోమాత్ర గోమయ దధి ఘృత క్షీరంబులను పంచగవ్యంబుల
 నెఱింగి, మిశ్రభేద సుహృల్లాభ సంధి విగ్రహ లబ్ధప్రణాకా సంప్రేక్ష్యకారి
 త్వంబులను పంచతంత్రంబుల నవలోకించి అరవిందా శోక చూత మల్లికా
 నీలోత్పలంబులను పంచబాణంబులకు లోనుగాక భక్త్యభోజ్య లేహ్యవోష్య
 పానీయంబులను పంచవిధాహారంబులను కటుతి క్తలవణ మధురామ్ల కషాయంబు
 లను మద్రుచుల ననుభవించుచు, సంధివిగ్రహ యా నానన ద్వైధీభావ సమా
 శ్రయంబులను రాజ వడ్డణంబుల నెఱింగి కామక్రోధ లోభ మోహ మద
 మాత్సర్యంబులను నరిమడ్వర్గంబు వివర్జించి, హిమ శిశిర వసగత గ్రీష్మవర్షా శర
 త్తులనియెడు విదృతువుల ధర్మంబుల నెఱింగి నడచుచు, హరిశ్చంద్ర నల పురు
 కుత్స పురూరవ స్సగర కార్తవీర్యులను నార్దురుచక్రవర్తుల చరిత్రంబులనుచు
 శ్రేవవైష్ణవ శాక్తగాణాపత్య చార్వాక జౌద్ధంబులను వడ్డవసంబులకు సముండై
 వేదాంత వైశేషిక భట్ట ప్రాభాకర పూర్వోత్తర మీమాంసలను షట్పాత్రం
 బులను పరీక్షించుచు యజన యాజ్ఞనాధ్యయనాధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహ
 షట్కర్మ నిరతులైన బ్రాహ్మణుల నరసి రక్షించుచు, జంబూష్లక్షి నుశక్రాంచ
 కాక కాల్యూరీ పుష్కరంబు లనియెడు సప్తద్వీపంబులం గీర్తివెలయు, నాందోళి
 కాంబరాభరణవాహన రాజ్య సతీ కర్పూర తాంబూలంబులను నుచిత సప్తాం
 గంబులు గలిగి సామదాన భేద దండ మాయోపేక్షేంద్ర జాలంబులను సప్త
 పాయంబుల నెఱింగి స్త్రీ ద్యూతపాన మృగయా వాగ్దోష దండదోష నిరర్థక
 వ్యయంబులను సప్త వ్యసంబులు వర్జించి సుతనిధి దేవగోహ వనతటాక సత్కృ
 తులు నల్లిల్లు నను సప్త సంతానంబులం బడసి, కవి విద్య త్పరాణి కైతిహాసిక
 భట పరిహాసక గాయకులను సభా సప్తాంగంబులం బరివేష్టించుండై లవణశీత
 సురా సర్పి ర్దధి క్షీర శుద్ధోదంబు లనియెడు సప్తసముద్రంబుల నెఱింగి
 మహేంద్రమలయ సహ్యా శుక్తిమ గ్గంధమాదన వింధ్య పారియాత్రంబు లను

సప్తకులపర్వతంబుల నెఱింగి, బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరీ కామరీ వైష్ణవీవారాహీం
 ద్రాణీ చాముండలను సప్త మాతృకల సర్పించుచు, స్వామ్యమాత్య సుహృ
 త్కృత రాష్ట్ర దుర్గ బలంబులను సప్తాంగములు గలిగి, కశ్యపాత్రి భరద్వాజ
 విశ్వామిత్ర గౌతమ జనుదగ్గి వసిష్ఠులను సప్త మహర్షుల నెఱింగి, ఆయోధ్యా
 మధురా మాయా కాశీ కాంచ్యవంతికా ద్వారావతు లనియెడు సప్తపట్టణం
 బులంజూచి, యమ నియమ ప్రాణాయామ ప్రత్యాహరణ్యాన ధారణ సమాధి.
 యోగంబు లనియెడఁగి యోగాష్టాంగంబుల నెఱింగి, దానత్వము దారి
 ద్ర్యము, దారహైన్యము స్వయంకృషి యాచ్ఛ బుణము, మార్గము నడచుట
 యనియెడు సప్తకర్మంబులంబొందక, వరుణుండు, ద్రువుండు ఆగ్నేయుండు
 ఉపరిచరుండు ప్రత్యూషుండు ప్రభాసుండునను నప్తవసువుల నెఱింగి యన్న
 వస్త్ర గంధ పుష్ప తాంబూల వనితాశయన సంగీతంబులను నప్తభోగంబుల నను
 భవించుచు దానీ బంధు సుత భృత్య వస్తు వాహన ధన ధాన్యంబులను నప్తైశ్వ
 ర్యంబులు గలిగి, కులరూపగుణ విద్యా ధన యావన బల రాజ్యతపంబులను నప్త
 మదంబుల నహంకరింపక, కస్తూరి కర్పూర్మము చాఁచు జవాది, అగరు పన్నీరు
 తేట్టుపునుఁగు గంధమునను నప్తసుగంధ పరిమళ లేపనందై, - శృంగార వీర
 కరుణాద్భుత హాస్యవీభత్స రౌద్ర శాంతభయానకంబులను నవరసంబుల నావే
 శంబుగలిగి, ముక్తామాణిక్య వజ్ర వైడూర్యగోమేధికపుష్కరాగమరకత నీల
 శ్రీవాళంబులను నవరత్నగుణవిశేషంబులం బరిజ్ఞాతుండై పద్మమహాపద్మ
 శంఖ మకర కచ్ఛప ముకుంద మంద నీల వరములను నవనిధానంబులం గలిగి
 మరచి అత్రి ఆంగిరసుఁడు పులస్త్యుఁడు పులహుఁడు క్రతుఁడు భరతుఁడు
 రతుఁడు వసిష్ఠుఁడు నను నవృబహ్మతల నెఱింగి, సూర్య సోమ కుజ బుధగురు
 శుక్ర శని రాహు కేతువులను నవగ్రహంబుల విమర్శంబు గలిగి, యింద్రఖండ
 తరు ఖండ తామ్ర ఖండ చక్రఖండ నాగఖండ సౌమ్యఖండ బ్రహ్మ
 ఖండ గభస్తిఖండ భరతఖండంబులను నవఖండంబుల నెఱింగి మఱియు

మధుజను యర తంబులను నవ్వుగణంబులను, స్వరపుతోభయ వృద్ధును స్వాః
 వికల్పప్రాదిభేద బిందుసంయుక్త భిన్నప్రత్యేకవిభాగ కాక్వాదేశ నిత్యాఖండ
 వర్ణచక్కలై కక్కటి పోలికసరసంబులను నిరువది నాల్గువర్ణభేదంబుల నెఱింగి,
 ఋతు నాయక నవరతి జలకేళి ప్రయాణ రణ మధుపానారోగదయ చంద్రో
 దయమహిపతి పురగిరి మంత్రదూత పరిణయవారాశ్వగజ వన వర్ణనలను నష్టదశ
 వర్ణనలంఠరిసి, సంస్కృత ప్రాకృతశౌరసేనీ మృగధీమైశాచికామాలికా
 పుద్గళ తెలుంగులను నవ్వుభాషలం బ్రవీణుండై ఛందోభంగయతిభంగ విసంధిక
 పునరుక్తి సంకయాపక్రమవర్ణ మహావర్ణంబు విరూపిత శబ్దవిరోధంబులను దశ
 వోషవిష్ణుతుండై, కుసుధి, దుస్సుధి, చుట్టుప్రావ, వైరివర్ణంబు దేశవిరో
 ధంబు కుఱుచకాకు, నిడుదకాకు, తెలుంగులకుఁ జోఱరాని సంస్కృతక్రియ
 లు, దుష్ప్రయోగంబులను దశవిధావశబ్దంబులుఁ చొఱనీయక, నవరసాలం
 కారంబై ఛందోబద్ధంబై మృదువర్ణవాక్యంబులు గలిగి వాక్యదశదీపితార్థ
 వైభవంబుల నెఱింగి లక్షణలక్ష్యంబులు కావ్యనాటకాలంకారంబులు చెప్ప
 నేర్చిన సుకవివరులకు నిధి నీతేజజలపాపాణాక్షీణాగామి సిద్ధసాగ్ర్యంబులను
 నవ్వుభోగలేజస్వామ్యసహితంబుగా గృహారామక్షేత్రంబుల నిచ్చి యరేసి
 రక్షించుచు, చూతునని చింతించుట, వగచుట, యుస్సురనుట, కొనియాడుట,
 సిగ్గెఱుంగకుండుట, అన్నంబరుచికంబగుట, జ్వరమువచ్చుట నాలుకతోట్రువడి
 యుండుట, జీవంబు తొలంగఁజూచుట ప్రాణపరిత్యాగంబు సేయుట యేను
 దశావస్థలమర్మంబులుఁదెలిసి, వణయట, తలనొప్పివచ్చుట గఱగఱికలు విడు
 చుట ఆత్మమణుచుట తలపోయుట చింతనొందుట, కృశించుట, నైన్యంబు
 నొందుట దుఃఖియగుట, ఊర్పులంబొడలుట, ఉన్నచోటేఱుంగకుండుట,
 నిరాహారియగుట, క్రాంగుట మానంబుఁదాల్చుట, అరజీవి తొలగ్గుట, సంహా
 రియగుట, యనహాదశావస్థలభేదంబులెఱింగి అంగుష్ఠము, అరకాటు, మండ,
 మోకాలు, ఊరు, జఘనము. నాభి, కుక్షి, కచము, పక్షుము, గళము, ఆధ

శ్రమ, కుశలములు నేత్రములు, ఫలము మస్తకంబు నను పోదశకళాస్థాన
మర్మవిభేదంబుల సరసి, తెల్లదమ్మి, కలువమొల్ల, దిరిసి, మావి, బాజి, పొన్న
అశోకంబు, వివాది, మల్లె, పొగడ, గేదంగి, పాదిరి, కలిగొట్టు, సురపొన్న
కదళికా పుష్పంబులను పోదశ బాణంబులను, చిగురువిల్లు, తీగెవిల్లు, తీపువిల్లు,
పూవిల్లు నను నాలుగు విండ్ల సంధించి యేయుమదన బాణంబులకు లోనుగాక
హావభావ హేలా మాధుర్య ధైర్యలీలా విలాస విచ్చిత్తి విభ్రమ కిలికించిత
మోటాయిత కుట్టమిత బీభత్సక లలిత కుతూహల చకిత విహృత హాసంబులను
పదు నెనిమిది శృంగార చేష్టలు గల స్త్రీల చిత్తంబుల నెఱింగి, స్తంభప్రళయ
రోమాంచ స్వేద వైష్ణవ్య కం పాశ్రు వైస్వర్యంబులను సార్వత్రిక భావంబు
తెనిమిది నెఱింగి, నిర్వేదగ్లానిశంకా సూయా మదత్రమాలస్య దైన్య చింతా
మోహ స్మృతి ధృతి ప్రీడా చామల్య హర్షా వేగ జాడ్యగర్వ విషాదాత్మక్య
నిద్రా వస్మారకు ప్తి ప్రబోధామర్షా సహితృచండమతివ్యాధ్యున్మాద చరమ,
త్రాసవిత్కంబులన ముప్పదిమూడు సంచారి భావంబులనెఱింగి, రతిహాసో
కక్రోధోత్సాహ భయజాగుపాస్ని విస్మయకమంబులను స్థాయిభావంబులనెఱింగి
బాజి మల్లె మొల్ల విరవాది సుపేంగ సేవంతి తామర చెంగలువ కలుగొట్టు గేనం
గిగురువింద పొగడ, బొన్న పాదిరి కిరవీరము, అశోకము మంకెన సురపొన్నలా
దిగాంగల పుష్పంబులు, కురువేరు, పచ్చ, సమ్మేళనంబు ధరియించి చానీతి
బంధరింబుల రతితంత్రంబులఁ బ్రమదాజనంబులఁ దృప్తిచేయుచు మఱియు
బ్రహ్మక్షత్రియువైశ్యశూద్ర వ్యావహారిక గోరక్షక పాంచాల (పంచామాణ)
మంభకార తంత్రువాయత్కరకజకవస్త్రచ్ఛేపక చర్మకర్మక పతితకలిలఘాతక
లుద్ధక సంకీర్తక చాండాలమాతంగులను నప్తాదశజాతులు సంకరంబులు గాఁబడ
నగని రక్షించుచుబ్రహ్మవసిష్టాశ్రేయమనుపాల స్త్రీరోమశమాచీచ నారదశాసక
భృగుచ్యవశాద్భ్య పారాశరంబులను జ్యోతిష సంహితలక్షణంబును, సారజ,
రోమకనిసిష్ట సోమనూర్య సిద్ధాంతంబులను పంచసిద్ధాంతజ్యోతిషశాస్త్రరహస్యం

బుల నెఱింగిన మహాకౌత్తితిషి కులనరసిరక్షించుచు, నని ముగ్గు ముగ్ధర రోహణ కణయ కంపణ శిల్ప భల్లాతక, భండివాల కలవాల కుంత కోదండ కతారతో మర పరశు త్రిశూల వజ్రముప్పై గదా తొదిలొంగులంబులు నతశము పంకిణి, చక్రము సుబళయ్యాఁటె యిమపకోల సెలకట్టె పట్టెసము, ప్రహర్యము, సఖిచుయూరము, దండనాసంబులను, బత్తి సాయుధంబులనుం బ్రవీణుండై, లారి ప్లువ లక్షణ శుద్ధ చిత్ర దృఢత్వ దూరాపాతంబులు మెఱయు నేర్చి మఱియు మంజరీ పశమంజరీ భూపాల శ్రీరాగ బంగళ హిందోళ టైరపి గౌళలను పురుషరాగంబు లెనిమిదియును గుజ్జరీనారాయణి గుండక్రియ లలిత దేవితోడి మలహరి, బవుళి, వేళావతి, ఆంవోళి, ఆహరి, భల్లాతకి కన్నడగౌళ ధన్యాని ఛాయాగౌళ రామక్రియ, వరాళి మంగళకాశిక, వరప్రియ, ఖురంజి దేవగాంధారి సాళంగ నాట దేతాక్షి పూర్వగౌళయు నను నిరువరినాల్పు స్త్రీరాగం బుల నెఱింగి మాళవి గౌళరీతి గౌళనారాయణ గౌళచేతాళ గౌళ స్త్రీ వరాళి వసంతవరాళి శోకవరాళి నాగవరాళి పంతువరాళి తోటవరాళి బవుళి రామ క్రియ, మేళరామక్రియ, నాదరామక్రియ, సామంతమలహరి చెంచుమలహరి కాంభోది గున్ముకారంభోది మధ్యమావతిగుజ్జరి సామంత వసంత శుద్ధవసంత మేఘరంజ, దేకాలనాట, హంపీరనాట ముఖారి శంకరాభరణ హేజిజి పాతికు రంజి నీలాంబరియనియెడుముప్పదిరెండు నపుంసక రాగంబుల నెఱింగి, మాళవి శ్రీ దేవగుప్త సావేరి కొండమలహరి కోనమలహరి శ్వేతకాంభోది దీప్త కంబు పంతులాదిగాఁగల మిక్రంబులను, వేళలు, మైత్రియు, శ్రుతి జాతివర్ణం బులును శుద్ధసాళగసంక్షీరణంబులను స్థానప్రపంచ విస్తారంబులును, తతా వనద్ధ ఘన, సుషీరంబులను గీతవాద్యంబులను మంద్ర మధ్యమతారంబులను స్వర భేదంబులను సకల మోహన సంగీత విద్యా విశేషంబుల నెఱింగి చరచరి, చారణి బహు రూపలక్షణ చాగుడంబు శుద్ధపద్ధతి ప్రేంఖణిపద్ధతి, మండలి నృత్యంబు దండలాసకంబు బాడికంబు రోసకాఖ్యంబు పాపరాశికంబు కందుక కోలాట

కంబులను మోడక విధ నృత్య ప్రకారంబుల నెఱింగి ఛప్పన్న దేశభాషాప్రబంధుండై యత్తురలక్షణ వేద శాస్త్ర పురాణేతిహాస శిక్షావ్యాకరణ నిరుక్త చ్ఛందో జ్యోతిషాలంకార వశ్యా కర్షణ స్తంభనోచ్చాటనమారణ విద్యేషణా ద్యుత్య సంచ పరకాయ ప్రవేశగణిత లిఖిత గాంధర్వ వీణా వేణుమృంగతాళ నృత్యకవిత్వశూరత్వో దారత్వ సంగ్రామలక్షణ మల్లయుద్ధ బేతాళమత చిత్ర కర్మముష్టిమోహనేంద్రజాల మహేంద్రజాల రథగజాశ్వ జన రత్న భూపతితా ద్యోగశాస్త్ర మంత్రశాస్త్ర శకునశాస్త్ర శిల్పిశాస్త్ర వైద్యశాస్త్ర మదన శాస్త్రాగ్ని స్తంభన జల స్తంభన ఖడ్గ స్తంభన దృష్టి స్తంభన జిహ్వ స్తంభన శుక్ల స్తంభన రసవాద పీలువాద కాష్ఠావాద భాతువాద గారుడంబు లనియెడు చాపకవిద్య లందుఁ బ్రబంధుండై, మఱియు మహాప్రధాన మాండలిక సామంత సేనాధిపతి ద్వారపాలకాపసర ఘటికార పణిహార రాయభార గణక విజర పురోహిత, పారాణిక, జ్యోతిషిక, కావ్యక విద్య ద్వేవార్చక మాల్యకార సరి మళకరండాధికార గోష్ఠాధికారగజాధికార రాశ్వాధికార వస్త్రాధికారధాన్యాధికారోగ్రాణి కాంగరత్తుక నూచ సువ్వారిక చాణూరవేతాళ తాంబూలికాల ఐట్టికో నరవాహన ఛత్రక చామరక కాళంజిక కఠారిక పాపుడక నాట్యక హింకారిక కట్టిక భట్ట పాఠక పరిహాసక క్షౌరక రజక వస్త్రచ్ఛేదక చర్మకర్మ కాడియాళక పురపాలక వనపాలక నరవైద్య గజవైద్యవైద్య పశువైద్య కాహర్లక, భేరిక, మృతాపక కారుక, సువర్ణకారక కుంభకారక చిత్రక వ్యావ హారికకొట్టికమృగయాత్రక పక్షియాత్రకులనియెడు (కొన్నితప్పలు?) బాహా శ్చరీరియోగంబులుగలిగి ప్రీహి యవమాషతిల ముద్గకుశేత్త గోధూమ ప్రియంగు మసూరశ్యామాక నీహార వైణవము లను ద్వాదశభాన్యసంగ్రహంబుండై, తులా పురుషపీఠాగర్భ బ్రహ్మాండకల్పనీతి సహస్రధేను పీఠాగర్భకామధేను సువర్ణ రథ శ్చేనుమాన్తి కనకలాంబుల పంచమహాగ్రహ విశ్వచక్ర రక్తధేను భూత ఘటదాంబులు(?) మోడకమహాదానధరంధరుండై ధ్యానావాహనాననార్ఘ్య పాద్యాఛమనీయ స్సాక్షవస్త్ర యజ్ఞోపవీత గంధాతుత పుష్పధూపదీప సైక

ద్యతాంబూలంబులను మోడో పచారపూజావిధానందై యార్యధర్మంబు నప్ప
క వ ర్తించుచువాడు సభాపతి యనంబరగు.

ప రి శిష్ట ము.

హరిహర రాయలు.

చ. హరిహరదేవ నీ వివినతారుల నద్భుతలీలఁద్రుంపఁగా
గరికతి వాజి వాజి నవఖండవిఖండవిఖండ ధారలై .
యరుదుగ నీదు హేతిజతరాగ్నులఁ బర్వచ నెప్పుడుదురా
ధరధర ధారధార ధరధార ధరాధర ధారధారలకా. [?]

తిరువ శ్లేంద్రుఁడు.

లయ. నిగనిగని చన్నులును నగుమొగములుకొ నకన
కగు నడుములు స్మృతయ జిగి నమరకాంతలో
నగధరుఁడు మెచ్చ భవదగణితగుణాఘముల
నొగి ధిమికి ధింధిమికి దిగుడధిమి ధిమి తొం
దిగు డ్దదిగి దిగు డ్దగణ తగు డ్ద తతతొం తగణ
జగుధగిణ త త్తిగణ తెగు డ్ద తత తత్తై
జగు డ్దగిణ తాతిగణ తగు డ్దతతతాయనుచు
మిగుల నటియింపుదురు తగఁదిరునశ్లేంద్రా !

సాగిబై చరాజు.

శ్రీ. శూరత వైరిరాజులఁ గాని జక్కున
ప్రేయస్య మాన గోవిందరాయ
అది లావు నిదిభనం బనుదళంబులఁగాని
చొచ్చి నర్కవు దివిచూడకార

ప్రథనదత్తుఁడు మహాబలుఁడగు నృపుగాని.

యొఱయపు రాయరాహు తమిండ

పటఖానుఖానాది బలుదుర్గములుగాని

కొన విలఁ బురియమార్కొలు గండ

గీ. గండభేరుండ యు తమ గండబిరుద

పీఠకేదార రణరంభ పీఠభద్ర

సవ్యగుణహార సాగిగన్నయకుమార

బళిర దైచామహాపాత్ర బహుచరిత్ర.

సీ. బహుముఖ బ్రహ్మాండ భాండంబు దివేగూడు

సంపూర్ణపీఠంసంబు చమురు

భీమప్రతాపార్క బింబంబు తిరుపతి

విజయసంగరభూమి వేటపాలము

పంచమహాశబ్ద బంధంబు గంబలు

కరవాలభైరవాకార మంబు

మేటిపైరుల పాలిమృత్యువు చొప్పరి

సహజసన్నాహంబు శక్తిగాఁగ

గీ. రాత్రిపగ లన కేప్రాద్దు రాజసమున

మంటవేటాడె దహితమృగములు సమయ

కాంతి హిమధామగండరగండ నామ

శత్రునారాచ గన్నయ సాగిదైచ.

సీ. నెరవుగాఁ బెరిస నెత్తురుదబ్బలు

గుఱుతుగా నంటిన క్రొవ్వుపొరలు

మేపుపట్టలమీఁద మెదలాడు ప్రేవులు

చెదరించినగుండె చేరుగుదులు

మాటైనకుప్పలు మాంసఖండంబులు
 చరణముల్ కరములు శల్యములును
 మొదలికినూడిన మూలుగుకొడుపులు
 పవనంబు వోవనిపచ్చితలలు

గీ. కందుకూ రొద్ద భూతాలు కలసి మెసంగ
 భూనమల్కిల గెల్చు పేఘనము నీకు
 బల్ల సురధాణ బిరుద సంపాదపాద
 శత్రునారాచ గన్పయసాగిలైన.

నీ. పులితలాటంబుకై కలహించుదామెల్ల
 మలయకునని [?] రేకుమడంగగొట్టి
 నెటిగండభేరుండ బిరుదుకై పట్టిన
 వెల్లంకులను నాజి విరుగఁద్రోవి
 మునుక రక్తక్షేత్రమునకునై యొరసిన
 యిసుగంటితిమ్మని నేపణంచి
 బల్లెసురత్రాణవట్టు బిరుదముకై
 సెట్టిపల్ రాఘవుచేత చెఱిచి

గీ. మఱియుఁ దక్కినమన్నీలనురుముచేసి
 మించె నీకీర్తి దిక్కుల మేది నందు
 బల్ల సురధాణ బిరుదసంపాదపాద
 శత్రునారాచ ! గన్పయసాగిలైన.

క. ఈసాగి వైచభూవరుఁ
 డీసాగినమొదలు నర్థులేచిరి సిరులక
 రా సాగి బల్లెమందిన
 బోసాగిరి వైరు లింద్రపురికిని నమరక

మ. సరసాశ్రేయ సాగిగన్నయయకుమారా బై చభూపాల యి
 ధరణీక నీ కరిగోరు చెల్లునట చిత్రంబా తలంపంగ ని
 ర్భరతారుణ్యవయోవిజృంభ యగురంభానాదిపాలిండ్ల నీ
 యదిగో శంతయుఁ జెల్లుచుండునట జంభారాతి లోకంబునక.

వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయఁడు

సీ. అంగుగా నపరంజి యుంచుచీరె ధరించి

రంగై మెఱుంగారు రవికదోడిగి

రమణులందియ్యేగా రహి రత్న ఖచితమా

సొమ్ము లందంబుగ సాధిదిదాల్చి

చెలికత్తెపై నొక్క చెయివైచుకొని, స్వామి

యింతప్రా ద్దయె రాఁ జేమటంచు

నెల్లిపూదండచే నల్లిన చల్లని

సురటిచేఁ బూని యచ్చోటనిలచి

గీ. రాకపోకల నిన్నె పరాకుమాని

యరయుచున్నది యదిగో మాయమ్మ సాధ్వీ

పరమదనకోటిలావణ్య వాసిరెడ్డి

వేంకటాద్రింద్ర మస్మహం వీరచంద్ర!

రాజనీతి.

ఈ. మానమె భూషణంబు చనుమానమె సౌఖ్యకరంబు నిర్మల

జ్ఞానమె ముక్తికాస్పదము గానమె విద్యలకెల్లరాజు సు

తానమెసో ఫలంబుమహిధర్మమె పోడు తలంపఁగా నుదా

శీనమె వీడుకోలు గుణశేఖర పెమ్మయసింగధీమణి!

సీ. నుగనాలి మోదను మమత యుంచగరాదు

పగవానితో మించి నగంగరాదు

నగరివాకిలి నంటుమగువలఁ బిలరాదు

పతికాస్తుఁ గోపించి పలుకరాదు

చలపట్టి దొరతోడ సరిపడదనరాదు

చనవరితోఁ గంటు కనఁగరాదు

ప్రభువు చెప్పకయే తాఁ బనులు చేయగరాదు

పిలక డగ్గఱఁ బోయి నిలువరాదు

గీ. పరులు రా రాజుమొనచూపి పలుక రాదు

పగఱ యధికత స్వామితోఁ బొగడరాదు

నరులకల్లను నీనీతి నడవ వలయుఁ

బ్రకటగుణ సాంద్ర ! కంభము రామచంద్ర !

పీ. తలవరితోమించి కలహింపఁ గా రాదు

స్త్రీలస్వతంత్ర్యం జేయరాదు

జాతిఁప్పినయట్టి నాతిఁజేకొన రాదు

నీతిమాలిన యెడనిల్లవ రాదు

ప్రభువు సమ్మతిమునఁ బకపకనగరాదు

చనవునగర్వంబు గనఁగరాదు

కులమెఱుంగక యతికూతుఁడై కొనరాదు

పరునికల్మి కనూయపడఁగరాదు

గీ. పదరియాసల ధర్మంబు వదలరాదు

చలము బొంకును సుజనుతోఁ జలువరాదు

నరులకల్లను నీనీతి నడవవలయుఁ

బ్రకటగుణ సాంద్ర ! కంభము రామచంద్ర !

పీ. అక్కఱకొదవనియర్థంబు వ్యర్థంబు

బంటుతనము లేని భటుఁడు నటుఁడు

తనకుఁ దేలనియట్టి రాజ్యంబు త్యాజ్యంబు

శీలంబుచలఁపనియాలు లేలు

మాటతప్పఁగ నాఁడుమనుజుండు దనుజుండు

గౌరవంబెఱుంగని యూరుచోరు

ధర్మంబుమానిన దానంబు హీనంబు

నయమొప్పిన వానినంటు కంటు

శీ. పాదలు తమిఁ బూసనిలతాంగి పొందుమందు

చెలఁగి సజ్జనుల మేచ్చని చేతరోత

యిప్తబంధులు నిండని యిల్లుపాల్లు

ప్రకటగుణసాంద్ర ! కంభము రామచంద్ర.

ప్రార్థనము.

శీ. నిఖిలభూధరదత్తీ నిమ్నాన్న తస్మి

విహరణాగతమైన వెనుక బెణుకు

యమిరత్నజాగృమై యమహృత్కవాటంబు

బగులఁదన్నిననాఁటి ప్రాతనొప్పి

బ్రహ్మాదిసకల నిర్జతకృతార్చనకాల

మున నిల్వఁ బట్టిన మొనయుగుదులు

సేకాంఘ్రిపైనిల్చి నృత్యమత్యంతంబు

విరచించునాఁటితిమ్మిరియుఁదొడ్డి

తెలుగు విశ్వః

శీ. తోమి గ్రుద్దెడఁ బ్రీతద భూలియ్యుడిచి

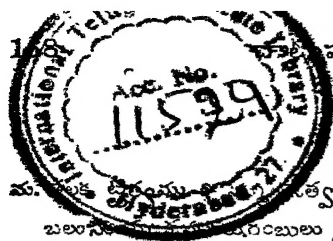
గ్రుంతల.

వ్రేళ్లువిటివైదఁ జూపవే కాళ్లు తడ్రసమోతు నంబు...

నిగమసుక్తి ర్తి యెలకు ర్తి నగరవ ర్తి తది...

యోశ మల్లేశలింగ తుమాశతాంగ.

పద్యమణిమంజరి.

సమాప్తి.

మ. పద్యమణిమంజరి నై త్వం జాత్యముం బొట్టులున్
బలునొక పద్యమణిమంజరి, విరామప్రాసబృదు లిం
దులఁ జేతప్పనదప్పు నజ్ఞుడను నక దూషింప కాతప్పు లా
ప్పులుగాఁజేయుడు పెద్దఁడ! మిము నేప్రాద్దున్ ప్రసరించెదన్.

శ్లో. వినర్గబిందు మాత్రేది

పదపాదాక్షరాది చ

న్యూన మ ప్యతిరిక్తం వా

క్షమస్య పురుషోత్తమ !

